

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

TEISĖS FAKULTETO

VERSLO TEISĖS KATEDRA

VAIDA KEINAITĖ

(Verslo teisės nuolatinės studijos, VRTmns9-01)

**AKCININKO ATSAKOMYBĖ UŽ BENDROVĖS
PRIEVOLES**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:

Lekt. Olga Petroševičienė

Vilnius, 2010

TURINYS

TURINYS	2
SUTRUMPINIMAI	3
ĮVADAS	4
1. AKCININKO ATSAKOMYBĖS UŽ BENDROVĖS PRIEVOLES INSTITUTAS RIBOTOS ATSAKOMYBĖS JURIDINIO ASMENS DOKTRINOJE	8
1.1. Bendrovė kaip ribotos atsakomybės subjektas	8
1.2. Bendrovės ribota atsakomybė: „už“ ir „prieš“	13
1.3. Akcininko statusas	18
SKYRIAUS APIBENDRINIMAS	22
2. AKCININKO ATSAKOMYBĖS UŽ BENDROVĖS PRIEVOLES INSTITUTO ESMINIAI ASPEKTAI UŽSIENIO TEISĖS DOKTRINOJE	24
2.1. Akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles instituto kilmė ir elementai	24
2.2. Akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles ypatumai skirtingoms akcininkų grupėms	33
2.3. Akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles ypatumai sutartiniuose ir deliktiniuose santykiuose	38
SKYRIAUS APIBENDRINIMAS	40
3. AKCININKO ATSAKOMYBĖS UŽ BENDROVĖS PRIEVOLES INSTITUTO TURINYS LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINĖJE SISTEMOJE (NACIONALINIAI <i>PIERCING</i> DOKTRINOS YPATUMAI)	42
3.1. Akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles sąlygos	43
3.2. Akcininko įtakos svarba atsakomybės taikymui <i>piercing</i> instituto pagrindu	51
3.3. Akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles savarankiškumas	54
3.4. Akcininko atsakomybė sutartiniuose ir deliktiniuose santykiuose	56
SKYRIAUS APIBENDRINIMAS	57
PABAIGA	59
IŠVADOS	62
PASIŪLYMAI	64
LITERATŪROS SĄRAŠAS	65
SANTRAUKA	68
SUMMARY	69

SUTRUMPINIMAI

LR – Lietuvos Respublika

CK - Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (patvirtintas Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu 2007-07-18 Nr. VIII-1864) // Valstybės žinios. 2000 m., Nr. 74, su pakeitimais ir papildymais.

ABĮ - Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000 m., Nr. 64-1914, su pakeitimais ir papildymais.

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

CBS – Civilinių bylų skyrius.

t.y. – tai yra.

P. – puslapis.

pan. – panašiai.

kt. – kita.

IVADAS

Šiuolaikinė ekonominių santykių sparta, verslo aplinkos sąlygų kaita ir daugelis kitų ekonominių, socialinių, o gal kartais ir net politinių priežasčių sąlygoja, kad bendrovių veiklos sąlygos itin sparčiai keičiasi ir dažnai įmonė¹, veikusi be jokių finansinių nesklandumų, susiduria su prisiimtų įsipareigojimų nevykdymo problemomis. Įmonės kreditoriai, siekdami savo teisių ir teisėtų interesų apsaugos, nesiremia vien tik tradicinėmis civilinės teisės suteikiamomis savo teisių apsaugos ir gynimo priemonėmis, bet kartu siekia, kad susiklosčiusioje situacijoje atsakinga būtų laikoma ne tik pati įmonė, bet subsidiariai ir įmonės akcininkai. Tokios bendrovės akcininkų atsakomybės pagrindą sutinkame ir Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje. CK 2.50 straipsnio 3 dalis suteikia teisę teismui atsakingais už bendrovės prievoles laikyti ir bendrovės akcininkus.

Novatoriškas minėtos normos įtvirtinimas sukėlė nemažai diskusijų tarp teisės teoretikų ir praktikų. Taikydami minėtą normą teismai panaikina bendrovės ribotos atsakomybės „šydą“, kas užsienio šalių teisės teorijoje ir teismų praktikoje vadinama *piercing the corporate veil, lifting the corporate veil, Durchgriff, priciple de la transparence*², o Lietuvoje teisės mokslininkų vadinama *ribotos atsakomybės panaikinimu*³. Tačiau kyla klausimas, kaip *piercing*⁴ instituto taikymas suderinamas su ribotos juridinio asmens atsakomybės doktrina, kuria būtent ir remiasi visa bendrovių teisė. Bendrovės akcininkas tikisi, kad investuodamas į tokios formos juridinio asmens kapitalą jis rizikuoja tik investicijų dalimi, kurią sumoka už įsigyjamas bendrovės akcijas. Dalyvis tokiu būdu siekia pasinaudoti ribotos atsakomybės privilegija. Tačiau intensyvėjant ekonominiams santykiams ir bendrovėms prisiimant vykdyti itin rizikingas veiklas, ribota atsakomybė sąlygoja dalyvių piktnaudžiavimo šia privilegija pavojų. Akcininkai visą riziką nukreipia tik pačiam juridiniam asmeniui ir po ribotos atsakomybės privilegija pasislepia tarsi po „šydu“. Čia teisės mokslininkai išvelgia „*moralinį ribotos atsakomybės pavojų*“⁵. Atitinkamai kita santykių šalis atsiduria itin nepalankioje padėtyje. Praktikoje kreditoriai, pasinaudoję įprastinėmis savo teisių gynimo priemonėmis, siekia remtis ir *piercing* institutu. Tačiau susiduriame su kita problema – kaip

---

¹ Įmonės sąvoka vartojama kaip sinonimas *bendrovės* sąvokai. Įmonės sąvoka šio tyrimo kontekste apima tikrai uždarašias akcines bendroves ir akcines bendroves.

² Papijanc V. Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius. Disertacija. Vilnius, 2008. P. 30.

³ Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 9.

⁴ *Piercing* terminas toliau šiame tyrime bus naudojamas akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles institutui apibūdinti. Šis terminas bus vartojamas kaip apimantis visus šios doktrinos sinonimus vartojamus skirtingose kalbose ar teisinėse sistemose. Tai atliekama dėl *piercing* sąvokos plataus paplitimo akcininko atsakomybės institutui pažymėti.

⁵ Angliškoje literatūroje vartojamas terminas „*moral hazard problem*“. Glynn T.P. Beyond ‘Unlimiting’ Shareholder Liability: Vicarious Tort Liability for Corporate Officers. Žiūrėta tekste: Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 44.

nustatyti teisingumo ir proporcingumo principus atitinkanti šio instituto taikymą? Autorė pritaria teisės mokslininkų keliamai minčiai, kad absoliutus ribotos atsakomybės taikymas dėl akcininkų piktnaudžiavimo pavojaus pažeidžia pamatinius teisės - teisingumo, protingumo, sąžiningumo - principus. Tačiau bendros ribotos juridinio asmens atsakomybės taisyklės išimties taikymas turi būti detalai reglamentuotas, nustatytos išimties taikymo sąlygos, nes priešingu atveju kiltų pavojus pažeisti kitus ne mažiau svarbius teisės principus, tokius kaip teisėtumo, proporcingumo, teisinės sistemos stabilumo, teisėtų lūkesčių. Teisė negali sukurti situacijų, kai teisinis reguliavimas neįgyvendina jam keliamų tikslų dėl pačio reguliavimo spragų. Žinoma, esant teisiniam neapibrėžtumui ir nekonkretumui, esminį vaidmenį teisės taikyme ir aiškinime atlieka teismai. Tačiau nagrinėjamų santykių kontekste teismai neturi vieningos praktikos. Kaip pastebi kai kurie teisės mokslininkai⁶, teismų praktikoje nėra nuoseklumo dėl akcininko atsakomybės instituto turinio, jo taikymui būtinų sąlygų nustatymo, dažnai *piercing* institutas priskiriamas civilinės atsakomybės institutui, nors teisės mokslininko dr. V. Papijanc nuomone, tai nėra pagrįsta ir *piercing* institutas turėtų būti laikomas savarankišku institutu, nes savo esme neatitinka civilinės atsakomybės institutui keliamų turinio sąlygų⁷.

Taigi atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, šiame **tyrime** keliamą pagrindinę akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles **problema** Lietuvos teisinėje sistemoje. Autorės atliekamo mokslinio **tyrimo objektas** – akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles instituto turinys Lietuvos teisinėje sistemoje. **Tyrimo dalykas** yra teisiniai santykiai, jų turinys, susiklostantys, taikant *piercing* institutą.

Šio **tyrimo tikslas** yra ištirti akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles institutą Lietuvos teisinėje sistemoje, nustatyti šio instituto taikymo ypatumus ir pateikti pasiūlymus, kaip būtų galima papildyti ir/ar pakoreguoti šį institutą, siekiant efektyvaus jo taikomumo. Minėtam tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

- Paanalizuoti akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles instituto kilmę, jo įtvirtinimą ribotos juridinio asmens atsakomybės doktrinoje;
- Nustatyti ribotos atsakomybės teigiamus ir neigiamus aspektus, apibrėžti akcininko statusą bendrovėje, siekiant nustatyti, ar akcininko turimų teisių ir pareigų apimtimi *piercing* instituto taikymas yra pateisinamas;
- Paanalizuoti užsienio valstybių su giliomis šio instituto tradicijomis teisės mokslininkų doktriną, teismų praktiką *piercing* turinio nustatymo ir taikymo aspektais;

⁶ Papijanc V., Tikniūtė A., Kiršienė J. ir kt.

⁷ Papijanc V. Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius. Disertacija. Vilnius, 2008. P. 62.

- Išanalizuoti šio institutą turinį Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje, jo taikymo sąlygas, išanalizuoti teismų praktikos tendencijas ir pateikti pasiūlymus dėl instituto sudėties ar turinio pakeitimo Lietuvos teisinės sistemos kontekste.

Tyrimo hipotezė: Akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles institutas pasiekia jam keliamus uždavinius, tačiau kaip išimties iš ribotos juridinio asmens doktrinos taikymui Lietuvos teisinėje sistemoje jam būtinas tikslesnis taikymo sąlygų apibrėžtumas.

Šis **tyrimas aktualus** tiek teoriniais, tiek praktiniais aspektais. Tyrimo tikslo ir jį padedančių pasiekti uždavinių įgyvendinimas suteiks Lietuvos bendrovių teisės teorijoje ir praktikoje trūkstamo *piercing* instituto turinio apibrėžtumo, teismų praktikos analizė padės nustatyti teisės aiškinimo kryptis.

Vakarų teisinėse sistemose, ypač Jungtinėse Amerikos Valstijose, šis institutas užima itin reikšmingą vietą bendrovių teisėje. Teigiama, kad bendrovių teisė padėjo sukurti visą dabartinę verslo sistemą, akumuliuojančią itin didelius kapitalo ir interesų srautus, todėl korporacinio šydo privilegija sukėlė ir piktnaudžiavimo ja pavojų. Viso to pasekoje, oportunistinio bendrovių elgesio žalingos pasekmės tenka visuomenei. Tad siekiant teisingai paskirstyti riziką tarp skirtingų interesų grupių bendrovių teisėje buvo įvestas *piercing* institutas.

Lietuvos verslo aplinka susiduria su tokiomis pačiomis problemomis kaip ir Vakarų valstybės. Todėl yra neabejotinas šio instituto poreikis. Tačiau dėl baimės pajudinti kertines bendrovių teisės dogmas, šio instituto vengiama, siekiama atsakomybės arba netaikyti, arba ją taikyti remiantis kitais pagrindais, tad tikimasi, kad šiame tyrime aptariama užsienio doktrina ir praktika padės Lietuvos teisinei minčiai vystytis šio instituto pripažinimo linkme. Kadangi šiame tyrime siekiama ne detalai išnagrinėti užsienio valstybių praktiką, o paieškoti tinkamų pavyzdžių Lietuvoje taikomo *piercing* pagrindimui, todėl tyrime remiamasi tik didžiųjų *piercing* tėvynių (Jungtinių Amerikos Valstijų, Jungtinės Karalystės) doktrina ir praktika, o kitų valstybių namų pavyzdžiai minimi fragmentiškai.

Lietuvos teisės doktrinoje nagrinėjama tema tyrimą yra atlikęs dr. V. Papijanc. Minėto autoriaus disertacijoje buvo analizuojama patronuojančios įmonės atsakomybės už dukterinės įmonės prievoles problema. Taip pat apie ribotos juridinio asmens atsakomybės doktriną tyrimą yra atlikusi dr. A. Tikniūtė. Minėtos autorės disertacijoje nagrinėjama ribotos atsakomybės doktrinos kilmė, jos privalumai ir trūkumai, taip pat akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles instituto taikymo praktika. Besikeičiantys ekonominiai santykiai, sąlygoja, kad kreditoriai vis dažniau siekia *piercing* instituto pagalba apginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus, minimalizuodami jiems

tenkančios rizikos laipsnį, o akcininkai prisidengdami ribotos atsakomybės „šydu“ piktnaudžiauti jiems suteikiamomis teisėmis. Ypatingai tai pastebima bylose, susijusiose su bankrutavusių įmonių prievolių vykdymu. Tyrimo autorės nuomone, siekiant efektyvaus nacionalinio *piercing* instituto taikymo, būtina atlikti naujus tyrimus, nustatyti, kaip teismai aiškina *piercing* tokio pobūdžio bylose. Tik atlikus tyrimą, išsiaiškinsime, ar *piercing* norma yra tinkamai taikoma nacionalinėje teismų praktikoje, ar pasiekia jai keliamus tikslus. Teisinė mintis turi vystytis ir siekti, kad teisinis reguliavimas tobulėtų ir pasiektų pamatinius savo tikslus. Atsižvelgiant į visa tai, **tyrimo naujumas** neturėtų kelti abejonių.

Šiam tyrimui naudojami įvairūs užsienio ir Lietuvos teisės **šaltiniai**: teisės aktai, teisės mokslininkų darbai, teismų praktika. Tyrime yra itin aktualūs dr. A. Tikniūtės ir dr. V. Papijanc moksliniai darbai. Autorė remiasi dr. A. Tikniūtės disertacija „*Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai*“, taip pat dr. V. Papijanc disertacija „*Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*“. Taip pat tyrimui aktualūs J. Kiršienės, I. Levickaitės. G. Butrimienės darbai. Tyrime nagrinėjami užsienio valstybių teisės mokslininkų darbai. Remiamasi H. Hansmann, R. Kraakman, Easterbrook F.H., Glynn T.P. ir kt. darbais.

Atliekant tyrimą buvo naudojami šie mokslinio tyrimo **metodai**:

1. Istorinis metodas padėjo nustatyti *piercing* instituto atsiradimą, aplinkybes, sąlygojusias ribotos atsakomybės privilegijos panaikinimą.
2. Naudojant teleologinį metodą buvo atskleisti *piercing* instituto tikslai, apibrėžtas šio instituto turinys tiek nacionalinėje, tiek užsienio teisės doktrinoje ir praktikoje.
3. Lyginamasis metodas buvo pasitelktas, siekiant palyginti LR *piercing* institutą su užsienio valstybių *piercing* institutais. Jis padėjo atskleisti akcininko atsakomybės taikymo pagrindus LR ir užsienio valstybėse.
4. Sisteminės analizės metodo dėka buvo nustatytos akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles instituto taikymo problemos LR teismų praktikoje.

1. AKCININKO ATSAKOMYBĖS UŽ BENDROVĖS PRIEVOLES INSTITUTAS RIBOTOS ATSAKOMYBĖS JURIDINIO ASMENS DOKTRINOJE

1.1. Bendrovė kaip ribotos atsakomybės subjektas

Šiuolaikiniuose verslo santykiuose vyraujančia juridinio asmens organizavimo forma plačiai pripažįstama bendrovė. ABĮ 2 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „*I. Bendrovė yra įmonė, kurios įstatinis kapitalas padalytas į dalis, vadinamas akcijomis*“⁸.

Bendrovė kaip juridinis asmuo yra savarankiškas teisės subjektas ir santykiuose dalyvauja nepriklausomai nuo savo dalyvių, ji pati per savo valdymo organus įgyja civilines teises, vykdo prisiimtas pareigas, turi civilinį teisinį ir procesinį teisnumą ir veiksnumą. Tokie bendrovės požymiai leidžia ją traktuoti kaip *sui generis* civilinės apyvartos subjektą. Tokį juridinio asmens subjekcinį savarankiškumą pagrindžia teisės moksle plačiai pripažįstama realybės teorija. Pasak jos, juridinis asmuo yra realus specifinis civilinių teisinių santykių subjektas, kuris negali būti tapatinamas su savo dalyviais – fiziniais/juridiniais asmenimis. Kai asmenų grupė susitaria veikti kartu tam tikru būdu tam tikram tikslui pasiekti, jie sukuria asmenį, kuris yra ne fikcija, o labai natūraliai skiriasi nuo asmenų, kurie jį sukūrė. Toks juridinis asmuo egzistuoja savarankiškai nuo jį sukūrusių žmonių⁹.

Bendrovės kaip savarankiško teisės subjekto statusas pasižymi tokiais požymiais kaip organizacinis vientisumas, valios autonomiškumas ir turto atskirumas. Organizacinis vieningumas pasireiškia vidine juridinio asmens struktūra ir struktūrinių dalių sujungimu į vieną visumą, esant vidinei funkcijų pasiskirstymo sistemai ir siekiant nustatyto tikslo¹⁰. Valios autonomiškumas pasižymi tuo, kad bendrovės vardu veikia bendrovės valdymo organai ir jie formuoja autonomišką bendrovės valią, skirtingą nuo jos akcininkų ar kitų asmenų, suinteresuotų bendrovės veikla, valios.

Turto atskirumas reiškia, kad bendrovės turtas yra atskiras nuo jos dalyvių – akcininkų turto, t.y. bendrovė disponuoja tik jai nuosavybės teise priklausančiu turto, tai pat bendrovės turtas apskaitomas atskirai nuo jos dalyvių turto ir sudaro savarankišką turto masę. Bendrovė kaip savarankiškas teisės subjektas prisiima įsipareigojimus savo vardu ir privalo juos vykdyti savo

⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914, su pakeitimais ir papildymais.

⁹ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vaitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 160.

¹⁰ Kiršienė J., Pakalniškis V., Baranauskas E. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2007. P. 173.

turimo turto sąskaita. Turto atskirumo savybė yra esminis juridinio asmens požymis. Turto atskirumo principas leidžia juridinio asmens turtui būti juridinio asmens prievolių užtikrinimo priemone¹¹.

Aukščiau paminėtos bendrovės savybės lemia jos kaip atskiro teisės subjekto traktavimą. Itin svarbu yra bendrovės turto ir valios atskirumo klausimas, vertinant bendrovės savarankiškumą ir kartu šiame tyrime nagrinėjamų teisinių instrumentų taikomumą. Bendrovė gali būti nominalistinė ir realistinė.

Realistinėje bendrovėje vyrauja aiškus bendrovės turto ir valios atskirumas nuo jos akcininkų turto ir valios. Tai ypatingai aišku išvelgti didelėse bendrovėse ir ypatingai atviro tipo bendrovėse, kurių akcijomis prekiaujama akcijų biržose. Tokiose bendrovėse akcininkai nuolat kinta, vyrauja dvigubi nuosavybės santykiai, t.y. bendrovės savininkais laikomi akcininkai, tačiau jiems svarbu tik padidinti savo akcijų vertę, manipuliuojant jomis. Tokia „bendrovė iš tiesų išlieka akcininkų nuosavybe, bet akcininkų – daugybė, jie nežinomi ir išsibarstę. Jų nuosavybė yra juridinė abstrakcija, o ne realybė“¹². Faktiškai vienas turtas tuo pačiu metu ekonomine ir teisine prasme yra dviejų savininkų, bet „vienam iš jų nuosavybės teise priklauso kapitalo vertė, o kitam – funkcionuojančiam kapitalistui (bendrovei) – naudingumo vertė – galimybė išgauti vidutinėmis sąlygomis vidutinę vertę.“ Jei norėtume bendriausia prasme apibrėžti valdymo organų pareigą veikti išimtinai bendrovės interesais, tai ir būtų pareiga kurti naudingumo vertę¹³. Bendrovėse, kuriose nė vienas akcininkas pavieniui negali daryti esminės įtakos ir valdymo funkcijos pavestos valdymo organams, yra aiškus valios atskirumas, kas leidžia teigti ir savarankiško teisės subjekto, atsakingo už savo veiksmus, egzistavimą.

Nominalistinė bendrovė neturi tokio aiškaus bendrovės valios ir turto atskirumo. Tokiose bendrovėse pagrindė yra vienas akcininkas arba keletos asmenų grupė, turinti didžiausią akcijų paketą, tad ir užimantys dominuojančią poziciją. Akcininkai dažnai traktuoja bendrovės turtą kaip savo turtą, nesilaiko formalių reikalavimų, siekiant įtvirtinti atskirumo principo vyravimą bendrovės veikloje (pavyzdžiui, disponuoja bendrovės lėšomis savo asmeniniams poreikiams, netinkamai vykdo apskaitą ir pan.). Tokiose bendrovėse susiduriame su dideliu piktnaudžiavimo bendrovės akcininko suteikiamomis privilegijomis pavojumi.

¹¹ Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 32.

¹² Fourastie J. et Lalef A. „*Revolution L'Onest*“. Žiūrėta tekste: Kiršienė J., Tikniūtė A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 72.

¹³ Kiršienė J., Tikniūtė A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 72.

Teisės mokslininkai A. Berle ir G. C. Means pastebi, kad bendrovė savo tikrąją prasmę įgauna tik tada, kai joje yra griežtai atskiriama nuosavybė ir valdymas. Korporatyvinė juridinio asmens forma turi reikšti nuosavybės ir valdymo atskyrimą, tam tikrą atskirą bendrovės valią nuo jos dalyvių. Tačiau kaip nurodo minėti teisės mokslininkai „*dėl korporatyvinės formos nebūtinai šis pokytis įvyksta. Ilgą laiką asmuo galėjo suteikti savo verslui korporatyvinę formą, nors jis vis dėl to išliko jo asmenine investicija, asmenine veikla, asmeniniais verslo sandėriais, jis tik faktiškai sukurdavo alter ego įkurdamas bendrovę kaip nominalų įrankį. Tikrąją savo reikšmę bendrovė įgavo tik tuomet, kai atsiradus daugybei savininkų bendrovėje buvo iš esmės atskirta nuosavybė ir valdymas*“¹⁴.

Nagrinėjama tema, aktualu paminėti, kad teisės moksle vyrauja ne tik įvairios juridinio asmens kaip savarankiško teisės subjekto teorijos, bet kartu skiriamos ir juridinio asmens koncepcijos, atsižvelgiant į tai, kieno interesus skirtas atstovauti juridinis asmuo. Teisės doktrinoje sutinkame *instrumentinę ir institucinę* juridinio asmens koncepcijas. *Instrumentinė* juridinio asmens koncepcija teigia, kad juridinis asmuo yra suprantamas kaip priemonė pasiekti dalyviams naudos. Nagrinėjama problema, bendrovės akcininkai yra esminė interesų grupė ir sukurta bendrovė tik siekia maksimalizuoti akcijų vertę, atnešdama kuo didesnę pelną akcininkams. Tokia koncepcija vyrauja JAV ir kitose anglosaksų teisinės sistemos valstybėse. Tuo tarpu *institucinė* koncepcija juridinį asmenį traktuoja kaip nepriklausomą ekonominį vienetą, akumuliuojanti įvairių grupių interesus (akcininkų, valdymo organų, darbuotojų, kreditorių), toks ekonominis vienetas savo veikla siekia pagrindinio tikslo – veiklos tęstinumo ir visų minėtų grupių interesų derinimo. Tokia koncepcija vyrauja Vokietijoje, Japonijoje ir kt. valstybėse¹⁵. LR teisės sistemoje nėra tiksliai apibrėžta, kuria koncepcija vadovaujamasi, bet tiek teisinis reguliavimas, tiek teismų praktika, tiek teisės doktrina linksta prie institucinės juridinio asmens koncepcijos.

Tyrimo tema svarbu nustatyti, kuria koncepcija vadovaujamasi. Vadovaujantis instrumentine koncepcija, bendrovės ribotos atsakomybės savybė gali būti paneigiama daug lengviau nei vadovaujantis institucine koncepcija. Atsižvelgus į aukščiau paminėtus esminius bendrovės požymius, teigtina, kad bendrovė yra skirta akumuliuoti įvairių grupių interesus, ji savo veikla siekia tęstinumo, įvairių ekonominių interesų įgyvendinimo, tad konstatuotina, kad bendrovė Lietuvos teisinėje sistemoje atstovauja instrumentinę koncepciją.

---

¹⁴ Berle A., Means G. C. „The Modern Corporation and Private Property“. Žiūrėta tekste: Kiršienė J., Tikniūtė A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 71.

¹⁵ Mikelėnas V., Vileita A., Mizaras V. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 222.

ABĮ 2 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „2. Bendrovė yra ribotos civilinės atsakomybės *privatusis juridinis asmuo*“¹⁶. Ši įstatymo norma numato esminę bendrovės kaip juridinio asmens organizacinės formos savybę – ribotą atsakomybę. Ribota juridinio asmens atsakomybės taisyklė iš esmės pakeičia bendrąją teisės subjektų neribotos civilinės atsakomybės už savo prievoles paradigmą, pagal kurią asmuo privalo atlyginti dėl savo ir kito asmens, už kurį jis yra teisiškai atsakingas, veiksmų atsiradusią žalą, taip pat ir savo valdomų daiktų padarytą žalą¹⁷.

Ribota juridinio asmens atsakomybės doktrina vystėsi kartu su pačiu juridinio asmens institutu kaip teisinis instrumentas skatinantis universalias investicijas. Jau XIX a. vakarų jurisprudencija susidūrė su bendrovės ribotos atsakomybės problema. Buvo suvokta ribotos atsakomybės svarba verslo plėtrai, taip pat ir grėsmė, kad tokios bendrovės bei jų junginiai kartais neleistinai padidina rizikos paradigmą tretiesiems asmenims¹⁸. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės galimumas vertinamas kaip svarbus investavimo rizikos įvertinimo veiksnys.

Bendrovė kaip viena tokios doktrinos realizavimo formų gebėdavo pritraukti daug investicijų, tai reiškia naujų lėšų ekonomikos pažangai akumuliaciją. Ribotos atsakomybės ekonominė reikšmė yra neabejotina, nes per ją pasiekiamas svarbiausias tikslas – visų rinkos dalyvių turto kapitalizavimo galimybė. Šio tikslo įmanoma pasiekti, nes dėl ribotos atsakomybės investuotojai turi galimybę diversifikuoti savo investicijas daugelyje bendrovių vienu metu, sumažėja akcininkų poreikis kontroliuoti valdymo organus, atpinga investicijų kaštai¹⁹. Tačiau paminėta ekonominė šios doktrinos svarba neturėtų būti pervertinama. Pati ribota atsakomybė praktikoje sukelia ir nemažai problemų. Atsakomybės ribojimas sąlygoja ir piktnaudžiavimo galimybes. Tačiau šie doktrinos privalumai ir trūkumai bus nagrinėjama šio tyrimo 1.2. poskyryje.

Ribotos juridinio asmens atsakomybės principas remiasi pagrindiniu postulatu: juridinis asmuo neatsako už savo dalyvio prievoles, o savo ruožtu dalyvis neatsako už juridinio asmens prievoles. Pati bendrovė yra atsakinga už savo išpareigojimus ir kreditoriai, norėdami patenkinti savo reikalavimus, turi teisę reikšti reikalavimus tik į bendrovės turtą. Dalyviui bendrovėse suteikiama taip vadinama ribotos atsakomybės privilegija. Bendrovės efektyvaus našumo atveju jo investicijų grąža bus žymiai didesnė, nes jo investicijos suteikia jam ir tam tikras teises, kurių viena svarbiausių yra teisė dalyvauti skirstant bendrovės pelną ir teisė gauti dividendus. Kita vertus,

---

¹⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914, su pakeitimais ir papildymais.

¹⁷ *Tikniūtė A.* Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 39.

¹⁸ *Kiršienė J., Tikniūtė A.* Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 69.

¹⁹ *Tikniūtė A.* Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 43.

bendrovei patiriant nuostolių akcininkas yra apsaugotas nuo kreditorių reikalavimų. Teisės doktrinoje tokia apsauga įvardijama kaip „*korporatyvinis šydas*“. Ribotos atsakomybės privilegija remiamasi tik kilus akcininko kaip bendrovės nario atsakomybės klausimui. Taigi, korporatyvinis šydas nesuteikia jokios „apsaugos“, kai akcininkas dalyvauja santykiuose, atsirandančiuose akcininkui veikiant ne kaip bendrovės nariui, o kaip savarankiškam teisinių santykių dalyviui²⁰.

Ribota juridinio asmens atsakomybės doktrina neatsiejama susijusi su juridiniam asmeniui taikomu turto atskirumo principu, kuris aptartas ankstesnėje pastraipoje. Ribota atsakomybė palengvina turto atskyrimą tarp investitorių ir bendrovės vienanarėse bendrovėse ar turto atskyrimą tarp bendrovių įmonių grupėse²¹. Tokiu būdu bendrovės kreditoriai negali reikšti reikalavimų akcininkui, o akcininko asmeniniai kreditoriai negali reikšti reikalavimų bendrovei dėl akcininko įsipareigojimų nevykdymo. Kitaip tariant, kiekviena kreditorių grupė apsaugoma nuo pretenzijų į to paties asmens turtą. Tokiu būdu ribotos atsakomybės privilegija įpareigoja kreditorius atidžiau vertinti bendrovės finansines galimybes. Kita vertus, tokiu atveju kreditorius, sudarydamas sandorius su bendrove, turi vertinti tik bendrovės mokumo galimybes, bet jam nereikia atsižvelgti į bendrovės dalyvių finansinę padėtį, jam yra paprasčiau nustatyti jo reikalavimų patenkinimo galimybes.

Užsienio valstybėse nėra vieningo požiūrio į ribotos atsakomybės doktrinos taikymą. Vienu valstybių teisinėse sistemose taikomas absoliutus ribotos atsakomybės principas, kitų valstybių teisinėse sistemose imperatyvais numatytos išimtys, kada tokia doktrina gali būti netaikoma. Dar yra valstybių, kur ribotos atsakomybės principas naikinamas remiantis *pro rata*²² principu. Argumentų „už“ ir „prieš“ šios doktrinos taikymą yra labai nemažai, kai kurie jų bus atskleisti tolesniame poskyryje. Tačiau tik paminėtina, kad taikant ribotos atsakomybės doktriną itin svarbu pasverti interesų grupes. Dažnai absoliutus ribotos atsakomybės privilegijos taikymas yra nesuderinamas su teisėtumo, teisingumo principų taikymu. Nors kita vertus, neapibrėžtumas naikinant ribotą atsakomybę pažeidžia teisinio tikrumo principą. Valstybėse su giliomis ribotos atsakomybės taikymo tradicijomis siekiama optimizuoti teisinį reguliavimą taip, kad teismų praktikoje kilusios problemos būtų išspręstos teisinio reguliavimo mechanizmais ir juridinio

---

²⁰ *Schwindt K.* „Limited liability companies: Issues in Member liability“ // *UCLA Law Review*. 1997. P. 1548. Žiūrėta: Heinonline, 2010-05-10.

²¹ *Davies P.L.* „Gower and Davies' Principles of Modern Company Law“, Seventh edition. London: Sweet&Maxwell, 2003. P. 178.

²² *Pro rata* (liet. dalimis) principas – numatomas dalinės atsakomybės juridinio asmens dalyviui taikymas pagal jo turimų akcijų skaičių.

asmens dalyvių teisės ir teisėti interesai nebūtų pažeisti. Tačiau tik teismų praktika gali parodyti, ar teisinio reguliavimo priemonės pasiekia savo tikslus.

Bendrovės ribotos atsakomybės taisyklė taikytina ne tik akcininkams, bet ir valdymo organų nariams, darbuotojams, komerciniams atstovams, tačiau pastariesiems ribota atsakomybė įstatymų leidėjo suteikta kitu pagrindu – jie laikomi juridinio asmens įgaliotiniais ir pagal bendrąsias atstovavimo taisykles neatsako pagal atstovaujamojo (šiuo atveju – juridinio asmens) prievoles²³. Šiame tyrime siekiama išanalizuoti akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles institutą, tad dėl tyrimo apimties ribotos atsakomybės doktrina paminėtų asmenų atžvilgiu nebus analizuojama.

Šiame poskyryje tyrimo autorė apžvelgė ribotos atsakomybės doktrinos esmę, bendrovę kaip tokios doktrinos atstovę. Bendrovės savybės lėmė jos kaip verslo organizavimo formos populiarėjimą, o ribotos atsakomybės doktrina paskatino investicijų plėtrą. Tačiau ekonominiai tokio juridinio asmens pranašumai susiduria su didelėmis piktnaudžiavimo galimybėmis ir ne visada teigiamas efektas padengia neigiamas pasekmes. Bendrovei taikytina ribotos atsakomybės doktrina, kaip jau buvo minėta, praktikoje susiduria su tam tikrais „už“ ir „prieš“ argumentais, kurie bus aptariami kitame poskyryje.

1.2. Bendrovės ribota atsakomybė: „už“ ir „prieš“

Ribotos atsakomybės juridinio asmens doktrina, teorijoje įprasminanti ekonomiškai naudingą, ypatingai investicijas skatinantį, mechanizmą, praktikoje susiduria su nemažai problemų. Dažnai bendrovių akcininkai piktnaudžiauja suteiktomis privilegijomis, savo teisiniu statusu ir veikia priešingais tokio teisinio reguliavimo tikslais. Tiek teisės, tiek ekonomikos mokslininkai įžvelgia ribotos atsakomybės plusus ir minusus. Išanalizavus įvairius literatūros šaltinius, tyrimo autorė norėtų išskirti aspektus „už“ ir „prieš“ ribotos atsakomybės taikymą bendrovėms.

„Už“. Juridinio asmens ribotos atsakomybės doktrina vystėsi palaipsniui, pakeisdama bendrąją visiškos atsakomybės už savo ir tam tikrais atvejais kitų subjektų veiksmus paradigmą. Ši doktrina tapo plačiai pripažįstama kaip investicijas skatinantis veiksnys, lėmęs norą investuoti į bendroves, iš anksto įvertinant savo investicijų riziką ir, žinoma, grąžą. Dėka ribotos atsakomybės itin supaprastėjo civilinės apyvartos vertybiniais popieriais santykiai. Juridinio asmens dalyvis teisės

---

²³ Glynn T.P. Beyond 'Unlimiting' Shareholder Liability: Vicarious Tort Liability for Corporate Officers. Vanderbilt Law review, 2004 March, Vol. 57, No. 2. Žiūrėta tekste: *Tikniūtė A.* Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 34.

aktų nustatyta tvarka turi teisę perleisti savo turimas akcijas kitam asmeniui, o pastarasis perima tik tas teises ir pareigas, kurios yra konkrečiai susijusios su įgijamu turtu.

Pastebima, kad bendrovės ribota atsakomybė sąlygoja didelias bendrovės kapitalizacijos galimybes, t.y. investuotojai gali nukreipti savo piniginius srautus į įvairias bendroves vienu metu, kartu bendrovė gali pritraukti naujų lėšų savo veiklai. Ekonomikos sektoriams, kuriuose vyrauja didelė veiklos rizika, bendrovių ribotos atsakomybės savybė padeda akumuliuoti daug investicinių lėšų. Akcininkai, įvertindami veiklos rizikingumą, kuris reiškia ir didesnę pelningumą dėl konkurencijos nebuvimo, ribotų poreikių patenkinimo galimybių, sutinka investuoti į tokius ekonomikos sektorius. Tokie procesai teigiamai veikia regiono ar net pačios valstybės ekonomiką, skatina jos augimą.

Pasak ekonomistų Frank F. Easterbrook ir Daniel R. Fischel ribota atsakomybė sumažina sandorių tarp bendrovės ir kapitalo savininkų (*akcininkų – aut. pastaba*) kaštus ir padidina vertybinių popierių rinkos veiklos efektyvumą. Easterbrook ir Fischel šią savo teoriją grindžia tokiais argumentais:

1) ribotos atsakomybės dėka akcininkui nereikia kontroliuoti įmonės vadovų, taigi sumažėja akcininko patiriami įmonės kontrolės kaštai;

2) ribotos atsakomybės dėka akcininkui nereikia stebėti kitų akcininkų veiksmų, stebėti, ar jie pajėgūs prisiimti riziką, susijusią su įmonės vykdoma veikla ar įmonės planais;

3) ribota atsakomybė užtikrina laisvą akcijų perleidžiamumą. Tai kartu paskatina įmonės vadovus veikti efektyviai, nes jų neveikimas gali sumažinti akcijų vertę ir prekybą jomis rinkoje;

4) ribota atsakomybė padeda užtikrinti turto atskirumą²⁴.

Literatūroje minimas dar ir toks „už“ argumentas, kad ribota atsakomybė skatina demokratinį priėjimą prie kapitalo ir investicijų²⁵. Galbūt šis argumentas buvo aktualus besiformuojančiuose laisvosios rinkos ekonominiuose santykiuose, kai akcijų įsigyti galėjo tik pasiturintys asmenys, tačiau dabar, autorės nuomone, šis argumentas nebe toks aktualus.

Nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad ribotos atsakomybės doktrina naudinga tik bendrovės ir jos dalyvių interesams, tačiau tam tikrų teigiamų savybių ji turi ir kreditoriams. Kaip jau buvo minėta aukščiau, kreditoriai turi vertinti tikrai bendrovės mokumo galimybes ir jiems nereikia

---

²⁴ Easterbrook F.H., Fischel D.R. „The Economic Structure of Corporate Law“. Žiūrėta tekste: Vandervoort J.K. „Piercing the Veil of Limited Liability Companies: The Need for a Better Standard“// De Paul Business & Commercial Law Journal. 2004, Vol. 3:51. P. 54. Žiūrėta: Heinonline, 2010-05-10.

²⁵ „(...) limited liability was favoured for its ability to provide democratic access to capital and investment.“ Vandervoort J.K. „Piercing the Veil of Limited Liability Companies: The Need for a Better Standard“ // De Paul Business & Commercial Law Journal. 2004, Vol. 3:51. P. 55. Žiūrėta: Heinonline, 2010-05-10.

vertinti jos dalyvių mokumo, šalių tarpusavio santykiai grindžiami konkretumo, informacijos prieinamumo, operatyvumo ir kt. principais. Tokiu būdu verslo santykiai tarp bendrovės ir trečiųjų asmenų gali greitai plėtotis, nepatiriant didelių rengimosi bendradarbiavimui kaštų.

Ribotos atsakomybės pranašumas yra turto atskyrimas tarp investuotojų ir bendrovės arba tarp skirtingų bendrovių bendrovių grupėse. Nors tokia situacija dažniausiai pavaizduojama kaip tokia, kuri kliudo kreditorių ieškinių patenkinimui, bet vis tiek gali būti teigiama, kad ji veikia kreditorių naudai. Taip kaip bendrovės kreditorius negali pareikšti reikalavimų bendrovės akcininkams, veikiantiems individualiai ar kartu, taip ir akcininko kreditoriai, veikiantys individualiai ar kartu, negali pareikšti reikalavimų bendrovei. Kitaip tariant, bendrovės kreditorius yra apsaugomas nuo akcininko kreditorių (*asmeninių – aut. past.*), o taip pat dėka ribotos atsakomybės bendrovės kreditorius turi kontroliuoti tik bendrovę, kuriai buvo suteiktas kreditas, bet jam nereikia kontroliuoti bendrovės akcininkų ar pavienių bendrovių, veikiančių bendrovių grupėse. Žinoma, tokio teiginio šalininkai neneigia, kad ribota atsakomybė bendrovių grupėje (*tyrimo autorės manymu, tai taikytina ir pavienėse bendrovėse*) gali padidinti piktnaudžiavimo ja pavojų, kurį teisė turėtų kontroliuoti, bet jie vis tiek įrodinėja, kad iš principo ribotos atsakomybės taikymas bendrovių grupėse yra pagrįstas²⁶.

Tačiau dabar turbūt derėtų pereiti prie ribotos atsakomybės „*prieš*“ argumentų, kurie labiausiai ir yra susiję su kreditorių teisių gynimu.

Mokslinėje literatūroje dažniausiai pabrėžiama problema, kuri kyla praktikoje dėl ribotos juridinio asmens atsakomybės doktrinos taikymo – tai piktnaudžiavimo ribotos atsakomybės privilegija pavojus, kitaip dar vadinamas moralinis ribotos atsakomybės pavojus²⁷. Akcininkai, turėdami ribotos atsakomybės privilegiją, siekia pasirinkti bendrovėms rizikingesnes veiklas, kartu tai reiškia didesnę pelningumą, kai tuo tarpu atsakomybės laipsnis niekuo nesiskiria. Tokiu atveju kreditoriai atsiduria gana sunkioje padėtyje. Kreditorių galimybės gauti informaciją apie bendrovės veiklą ir galimybės daryti įtaką yra ribotos, kai tuo tarpu akcininkai, įgyvendindami jiems įstatymų suteiktas teises, turi galimybes gauti visą informaciją apie bendrovę ir priimti sprendimus dėl jos veiklos.

Akcininko noras kontroliuoti įmonę priklauso nuo jo investicijų sumos, t.y. kuo didesnę akcijų paketą valdo akcininkas, tuo jis nori daryti didesnę įtaką bendrovės valdymui. Tokiu atveju praktikoje susiduriama su problema, kad nebelieka nuosavybės ir valdymo atskirumo, bendrovę iš

²⁶ Davies P. L. „Gower and Davies’ Principles of Modern Company Law”, Seventh edition. London: Sweet & Maxwell, 2003. P. 178-179.

²⁷ Glynn T.P. Beyond ‘Unlimiting’ Shareholder Liability: Vicarious Tort Liability for Corporate Officers // Vanderbilt Law review. 2004 March, Vol. 57, No. 2. P. 370. Žiūrėta.: Heinonline, 2010-10-10.

esmės kontroliuoja jos akcininkai. Tuomet tikėtina, kad bendrovės vadovas veikia akcininkų interesų, bet ne bendrovės interesų vardan. Vienanarėse bendrovėse ar bendrovėse, kurių akcijų kontrolinė dauguma priklauso akcininkų grupei, svarbu interesų balansas. Jeigu bendrovės ir akcininko asmeninių interesų balansas pažeidžiamas, būtų nesąžininga tokiam investitoriui leisti naudotis ribotos atsakomybės privilegija²⁸.

Kaip viena iš interesų grupių gali būti išskirti kiti bendrovės akcininkai. Pasitaiko atveju, kai dominuojantis akcininkas, versdamas bendrovę veikti jo interesų labui, pažeidžia kitų akcininkų interesus, nes bendrovei tapus nemokia ar patiriant kitokių finansinių ar ūkinės-komercinės veiklos nesklandumą, kitų akcininkų akcijų vertė taip pat krinta, jų likvidumas mažėja. Tokioje situacijoje taikyti ribotos atsakomybės privilegiją vienodai tiek akcininkams, kurie nepažeidžia nuosavybės ir valdymo atskirumo, bei tiems akcininkams, kurie ją pažeidžia, tiesiog būtų neteisinga²⁹.

Paminėtina, kad korporacinio šydo privilegija paskatina akcininkus rinktis veiklas, neįvertinus bendrovės ekonominių, socialinių, struktūrinių ir kt. galimybių. Jie juk vis tiek yra apsaugoti ribotos atsakomybės doktrinos. Tokiu atveju nukentėjusioji pusė yra tik kreditorius, kuris negali patenkinti savo reikalavimų dėl bendrovės nemokumo, o jos dalyviai yra apsaugoti. Siekis perkelti verslo riziką yra vienas iš pagrindinių veiksnių pasirenkant verslo organizavimo formą.

Ypatingai pastebima problema susijusi su atsakomybės taikymu žalos atlyginimo prievolėse. Teisės mokslininkai pabrėžia, kad sutartinės atsakomybės atveju kreditorius pats turi įvertinti kitą sandorio šalį, jos mokumo galimybes ir tai, kad tai yra ribotos atsakomybės juridinis asmuo. Kreditorius sutartiniuose santykiuose gali reikalauti įvairių prievolių užtikrinimo priemonių. Taigi toks kreditorius iš anksto gali pasirūpinti didesne savo teisių apsauga. Tokiu atveju kreditoriui keliami didesni rūpestingumo, atidumo, verslo santykių rizikos įvertinimo kriterijai. Todėl ribotos atsakomybės taikymas lieka pagrįstas. Tačiau deliktiniuose santykiuose kreditorius – nukentėjusysis, negali numatyti, kad bendrovė atliks jo teises ir teisėtus interesus pažeidžiančius veiksmus, negali numatyti žalos atsiradimo. Todėl šioje vietoje turime tam tikrą teisės principų konkurenciją. Deliktinėje atsakomybėje vyrauja visiškai žalos atlyginimo principas (CK 6.263 straipsnio 2 dalis³⁰). Tuo tarpu taikant ribotos atsakomybės doktriną visiškai žalos atlyginimas nėra galimas. Galbūt tokiu atveju, siekiant atkurti interesų pusiausvyrą, reikėtų naikinti bendrovės akcininkų ribotos atsakomybės privilegiją ir taikyti deliktinės atsakomybės instituto principus. Bet kita vertus

²⁸ *Levickaitė I.* Can the Corporate Veil Be Pierced under Lithuanian law? // *International Journal of Baltic Law.* 2004, Vol. 1, Nr. 4. P. 30. Žiūrėta: Heinonline, 2010-05-10.

²⁹ Ten pat kaip 28. P. 30.

³⁰ CK 6.263 straipsnio 2 dalis: „2. Žalą, padarytą asmeniui, turtui, o įstatymų nustatytais atvejais – ir neturtinę žalą privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo.“

valstybė, savo teisiniu reguliavimu suteikusi tokias teises garantijas akcininkui, pažeistų kitus teisės principus, tokius kaip teisinio tikrumo, teisinių santykių stabilumo ir kt. Ribotos atsakomybės privilegijos panaikinimo problema bus aptariama toliau šiame tyrime.

Kreditorių interesų apsaugos problema yra itin aktuali įmonių grupėse, kuomet turtas akumuliuojamas vienoje įmonėse, o įsipareigojimai sutelkiami kitose. Ribota atsakomybė užkerta kelią kreditoriui pareikšti reikalavimus toms įmonėms, kuriose yra sutelktas turtas³¹.

Bendrovės ribota atsakomybė ginama teigiant, kad bendrovės kreditorių interesai apsaugomi bendrovės įstatinio kapitalo dėka. Bendrovės įstatinis kapitalas, kaip manoma, yra viena iš priemonių finansuoti bendrovės veiklą. Skirtingų užsienio valstybių teisė numato nevienodus reikalavimus bendrovės įstatiniam kapitalui: vienoje valstybėse reikalaujama didelės įstatinio kapitalo sumos, kitose – iš viso toks reikalavimas nėra numatytas. Tačiau praktikoje pastebima, kad įstatinio kapitalo nepakanka pradinei bendrovės veiklai finansuoti. Minimalaus kapitalo reikalavimas tik formaliai atlieka kreditorių garantinio fondo funkciją, nes nustatomas neatsižvelgiant į esminius rizikos dydį nulemiančius kriterijus: veiklos rizikingumą ir kapitalo struktūrą³². Jeigu įstatinio kapitalo būtų skirtas esminiai kreditorių apsaugai užtikrinti, tai jis turėtų būti susijęs su verslo tipu, tikruoju (faktiniu) bendrovės dydžiu ir dar svarbiau su jos (*veiklos – aut. past.*) rizikingumu³³. Tik tokiu būdu kapitalo reikalavimai galėtų užtikrinti kreditorių interesų apsaugą. Žinoma, praktikoje bendrovės steigėjams būtų neįmanoma nustatyti visų tipų rizikos, kuri kiltų dėl bendrovės veiklos. Be to, šios rizikos turėtų būti iš naujo įvertinamos kiekvieną kartą, kai bendrovė sudarytų naują sandorį ar priimtų naują investicinį sprendimą. Visa tai parodo, kad sumos, reikalingos padengti bendrovės ateities įsipareigojimams ir kreditorių ieškinių sumoms praktiškai negali būti apskaičiuojamos *ex ante*³⁴.

Taigi, civilinė apyvarta ir teisės sistema aiškiai pastebi ribotos atsakomybės doktrinos plusus (teigiamas savybes), tačiau praktikoje susiduriame su šių plusų ir piktnaudžiavimo šiuo institutu problema, jų santykio nustatymu, trečiųjų asmenų apsauga. Apibendrinant teigtina, kad ribotos atsakomybės doktrina bendrovėms suteikia daug pranašumų, sukelia teigiamas pasekmes valstybės ar regiono ekonomikai, tokias kaip ekonomikos ir investicijų pažanga, kuri yra būtina šiuolaikinėje visuomenėje, tačiau šie pozityvūs aspektai neturėtų būti pervertinami, neatkreipiant dėmesio į

³¹ *Įmonių grupė – įmonių (dažniausiai) junginys, kuriame tarp narių egzistuoja kontrolė*. Ši sąvoka apibrėžta dr. Papijanc V. disertacijoje „Patronuojančios įmonės atsakomybės prieš dukterinės įmonės kreditorius“ (P. 13). Dėl šios disertacijos aktualumo nagrinėjami temai tyrime remsimės joje apibrėžta įmonių grupės sąvoka.

³² Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 86.

³³ Petroševičienė O. Effective Protection of Creditors' Interests in Private Companies: Obligatory Minimum Capital Rules versus Contractual and Other *Ex Post* Mechanisms // Socialinių mokslų studijos. 2010, 3(7). P. 219.

³⁴ Ten pat kaip 33. P. 219.

ribotos atsakomybės trūkumus. Absolūtus ribotos atsakomybės taikymas, kaip buvo aptarta aukščiau, ne visada yra suderinamas su teisingumo principu, ne visada ekonomiškai naudingas. Todėl teisinis reguliavimas ir teismai turi siekti suderinti ribotos atsakomybės ekonominius pranašumus su potencialiomis grėsmėmis, kurias sukelia šios doktrinos taikymas.

1.3. Akcininko statusas

Sąvoka „statusas“ Lietuvių kalbos žodyne yra apibrėžiama kaip „*asmens ar valstybės kokia nors padėtis*“³⁵, tad šiame poskyryje tyrimo autorė norėtų aptarti akcininko padėtį bendrovėje jo turimų teisių ir pareigų atžvilgiu, įvertinti, ar akcininkas gali aktyviai veikti bendrovėje, ar jis tik turi kontrolės teises.

Nagrinėjamos problemos aspektu, šis momentas yra aktualus dėl to, kad akcininko padėties nustatymas leistų lengviau taikyti *piercing* doktriną. Bendrovės vadovo (ar valdybos narių) atsakomybės galimumo taikymas kaip ir nekelia tiek diskusijų, kaip galimybė atsakingais už bendrovės priveroles laikyti bendrovės akcininkus. Galbūt ši problema kyla dėl to, kad bendrovės vadovo vaidmuo bendrovės veikloje yra gana aiškiai apibrėžtas. Plačiai priimta, kad bendrovės direktorius yra pagrindinis verslo valdytojas. Tuo tarpu akcininko vaidmuo nėra toks aiškus. Nors akcininkai laikomi tik bendrovės savininkais, o valdymas yra patikėtas specialiam organui, jų statusas kartais suteikia jiems galimybę daryti itin didelę įtaką bendrovės veiklai, bendrovės valios išreiškimui, kuri, deja, ne visada yra suderinama su pamatiniais bendrovės veiklos tikslais. Visa tai lemia atsakomybės klausimo kėlimą.

Bendrovės dalyviui – akcininkui – teises ir pareigas bendrovės atžvilgiu suteikia jo turimos šios bendrovės akcijos. Akcininko teisių ir pareigų turinį nustato įstatymai ir bendrovės įstatai.

ABĮ randame eksplitiškai išdėstytas akcininko turtines ir neturtines teises³⁶ bei nuorodą apie galimybę papildyti akcininko neturtinių teisių sąrašą bendrovės įstatuose. Minėtame įstatyme pateiktas teisių katalogas apima pagrindines teises, kurias numato ir kitų valstybių bendrovių teisės aktai: teisė gauti bendrovės pelno dalį (dividendus), teisė dalyvauti ir balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, teisė rinkti bendrovės vadovą, teisė keisti bendrovės įstatus ir kt.

---

³⁵ Dabartinis lietuvių kalbos žodynas, IV leidimas. Lietuvių kalbos institutas, 2000 m. P. 732. Taip pat pagal Lietuvos TSR Mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros instituto išleistą Lietuvių kalbos žodyną (1984 m.) „*statusas*“ apibrėžiamas kaip „*dalykų būklė, teisinė padėtis*“ (P. 719).

³⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 15, 16 straipsniai. Aktuali redakcija – 2010-10-01.

Bendrovės akcininkų teisės gali būti suskirstytos tarsi į keturias grupes: ekonominės teisės, kontrolės teisės, teisės, susijusios su informacija, ir bylinėjimosi teisės³⁷. Į ekonominių teisių grupę, pasak Julian Velasco, patenka teisė gauti dividendus ir teisė laisvai disponuoti savo akcijomis. Akcininkai tikslingai investuoja į bendrovę, įsigydami jų akcijų, ir tuo siekia padidinti savo investicinę grąžą, gaudami dividendus. Galimybė laisvai parduoti ar kitokiu būdu perleisti savo akcijas yra viena iš tokio investavimo ypatumų. Kontrolės teisės yra itin svarbios. Nors bendrovės savininkais yra akcininkai, tačiau bendrovės valdymas priklauso bendrovės vadovui (ar ir kartu valdybai). Tačiau kontrolės teisės akcininkai įgyvendina balsuodami itin svarbiais klausimais bendrovės visuotiniuose akcininkų susirinkimuose. Susirinkimo teisės tvirtinti veiklos strategijas, teisės tvirtinti finansines atskaitomybes, skirstyti pelną (nuostolius), sudaryti rezervus ir kt. suprantami kaip itin svarbūs veiklos klausimai, kurių atžvilgiu absoliučią sprendimo teisę turi bendrovės akcininkai. Tačiau vienas iš svarbiausių kontrolės teisės aspektų yra teisė rinkti, atšaukti bendrovės vadovą (ar valdybą, jeigu ji yra sudaroma). Šios teisės įgyvendinimas lemia bendrovės veiklos kryptingumo pasirinkimą, jos valdymą, atstovavimą, interesų balanso nustatymą, taip pat tai lemia ir interesų prioriteto pasirinkimą, kuriuos reprezentatyviai atstovauja paskirtasis vadovas. Teisės, susijusios su informacija, apima akcininko teisę gauti informaciją apie bendrovės veiklą, įstatymų numatytais atvejais netgi suteikia galimybę gauti bendrovės konfidencialią informaciją. Taip pat tai apima teisę gauti akcininkų susirinkimo darbotvarkę, sprendimų projektus ir kitą informaciją. Bylinėjimosi teisės apima teisę skųsti bendrovės organų: visuotinio akcininkų susirinkimo, vadovo (ar valdybos) sprendimus, teisę reikalauti žalos atlyginimo dėl netinkamo vadovo pareigų vykdymo ar jų nevykdymo, teisę ginti savo teisę į informaciją ir kt.

Paminėtos teisės suteikia akcininkui galimybę stebėti, kontroliuoti bendrovės veiklą, ribotais klausimais dalyvauti jos veikloje, bet nesuteikia galimybės tiesiogiai valdyti bendrovę.

ABĮ yra numatyta, kad bendrovė turi turėti visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą. Šių organų kompetencijas numato įstatymai ir bendrovės įstatai. Minėto įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad „*Visuotinis akcininkų susirinkimas gali spręsti ir kitus bendrovės įstatuose jo kompetencijai priskirtus klausimus, jei pagal šį Įstatymą tai nepriskirta kitų bendrovės organų kompetencijai ir jei pagal esmę tai nėra valdymo organų funkcijos*“. Ši norma aiškia pabrėžia valdymo ir bendrovės akcininkų dalyvavimo bendrovės veikloje atskirumo svarbą. Bendrovės akcininkas, naudodamasis jam suteiktomis teisėmis, turi

---

³⁷ Velasco J. „The Fundamental Rights of the Shareholder“ // University of California, Davis Law Review. 2006-2007. P. 411. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.

neperžengti šios ribos. Tai pažeidžiantys bendrovės akcininkų veiksmai gali būti teismo sprendimu pripažinti negaliojančiais, remiantis ABĮ 19 straipsnio 10 dalimi³⁸.

Paminėta akcininkų noro valdyti bendrovę problema dažnai pasireiškia, manant, jog dėl to, kad akcininkai yra bendrovės savininkai, jie turi teisę valdyti jos turtą. LAT savo nutartyse yra pasisakęs, kad „*akcinės bendrovės akcininkams nuosavybės teise priklauso akcijos. Jie, kaip savininkai, kontroliuoja bendrą turtą – įmonę. Akcininkai priima sprendimus, kurie yra vertinami kaip savininkų sprendimai ir turi būti priimami visuotiniame akcininkų susirinkime (ABĮ 24 straipsnis), o iforminami surašant visuotinio akcininkų susirinkimo protokolą (ABĮ 24 straipsnio 6 dalis)*“³⁹. Taigi, akcininkai negali valdyti bendrovės turto, nes tas turtas tiesiog jiems nepriklauso. Akcininkams priklauso bendrovė, o bendrovei – turtas. Kadangi teisė valdyti bendrovę yra suteikta vadovui, tai vadovas ir turi teisę kontroliuoti bendrovės turtą. Bendrovė negalėtų veikti, jeigu kiekvienas jos savininkas turėtų galimybę turtą naudoti asmeniniams tikslams⁴⁰. Bendrovė savo veikloje turi suderinti įvairių grupių interesus (akcininkų, kreditorių, darbuotojų), tad tikėtina, kad akcininkų vadovavimas bendrovei gali paneigti šių grupių interesų balansą ir sąlygoti CK 2.50 straipsnio 3 dalyje numatytų teisinių priemonių taikymą.

Visuotinis akcininkų susirinkimas, kaip aukščiausiasis valdymo organas, sprendžia pagrindinius bendrovės valdymo klausimus. ABĮ 20 straipsnis išvardija klausimus, kuriuos spręsti išimtinę teisę turi tik visuotinis akcininkų susirinkimas⁴¹. Tokia LAT pozicija patvirtina teiginį, kad iš tiesų akcininkai, reikšdami valią per savo susirinkimą, gali valdyti bendrovę, tačiau tik netiesiogiai. Išimtinės kompetencijos nustatymas visuotiniam akcininkų susirinkimui svarbiausiais bendrovės veiklos klausimais pabrėžia šio organo svarbą bendrovės veikloje, pakreipia interesų balansą akcininkų interesų pusėn, tačiau tai nereiškia, kad bendrovė yra valdoma akcininkų. Bendrovės valdymo funkcija eksplitiškai suteikta bendrovės direktoriui (ir valdybai, jeigu ji yra sudaroma). Žinoma, bendrovės direktorius savo veikloje turi vadovautis ne tik įstatymais, bet ir visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimais⁴². Tačiau tai yra tam tikra kontrolės funkcija, bet ne

---

³⁸ ABĮ 19 straipsnio 10 dalis: „*Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 4 dalyje nustatytais atvejais ieškinį dėl bendrovės organų sprendimų negaliojimo gali pareikšti akcininkai, kreditoriai, bendrovės vadovas, valdybos ir stebėtojų tarybos nariai ar kiti įstatymuose numatyti asmenys ne vėliau kaip per 30 dienų nuo dienos, kurią ieškovas sužinojo arba turėjo sužinoti apie ginčijamą sprendimą.*“

³⁹ LAT CBS kolegijos 2006 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Z.V. v UAB „Parex lizingas“, R.B., B.S.*, Nr. 3K-3-644/2006.

⁴⁰ *Velasco J.*, „Shareholder ownership and primacy“ // University of Illinois Law Review. P. 909. Žiūrėta: Westlaw International, 2010-10-10.

⁴¹ LAT CBS kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje *G.P. v UAB „Lavestina“*, Nr. 3K-3-486/2006.

⁴² ABĮ 39 straipsnio 7 dalis: „*Bendrovės vadovas savo veikloje vadovaujasi įstatymais, kitais teisės aktais, bendrovės įstatais, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimais, stebėtojų tarybos bei valdybos sprendimais ir pareiginiiais nuostatais.*“

valdymo. Akcininkai savo sprendimais gali pavesti direktoriui atlikti tam tikrus veiksmus, tačiau vidinis vadovavimas bendrovei ir išorinis bendrovės atstovavimas vis tiek priklauso bendrovės vadovo kompetencijai.

Akcininkai, naudodamiesi savo teisėmis, turi vykdyti ir tam tikras pareigas. ABĮ pateikiamos tik pavienės bendrovės dalyvio pareigos, tokios kaip pareiga laiku apmokėti pasirašytas akcijas, pareiga pranešti apie akcijų perleidimą ar įgijimą, pareiga gražinti bendrovei dividendą ar kitą išmoką, jeigu ji buvo išmokėta pažeidžiant teisės aktų reikalavimus. Tiesiogiai juridinio asmens dalyviui CK jokių pareigų nenumato. Kai tuo tarpu bendrovės valdymo organui – vadovui pareigą veikti bendrovės ir akcininkų interesų labui, įgyvendinti teisės aktų ir bendrovės akcininkų pavedimus numato ABĮ. Taip pat CK 2.87 straipsnyje juridinio asmens valdymo organo nariui numatytos sąžiningumo, protingumo, konfidencialumo, interesų ir turto atskirumo principų laikymosi, interesų atskleidimo pareigos. Autorės nuomone, akcininko pareigos turi būti nagrinėjamos vertinant jas civilinės teisės prizme, t.y. tarp akcininko ir bendrovės susiklosto civiliniai teisiniai santykiai, tad kaip tokių santykių dalyviai šalys turi laikytis bendrųjų civilinės teisės principų, tokių kaip teisingumo, protingumo, sąžiningumo (CK 1.5 straipsnis), bei taip pat įgyvendindami jiems suteiktas civilines teises ir vykdydami pareigas akcininkai turi vadovautis civilinių teisių įgyvendinimui ir pareigų vykdymui numatytais principais, tokiais kaip jau minėtais teisingumo, sąžiningumo, protingumo, taip pat draudimo piktnaudžiauti savo teisėmis, pagarbos bendro gyvenimo taisyklėms ir geros moralės principams (CK 1.137 straipsnis).

Bendrovės akcininkai (t.y. juridinio asmens dalyviai), priimdami sprendimus, privalo atsižvelgti į įstatymuose įtvirtintą viešąjį interesą, veikti bendrovės naudai, užtikrinti, kad primami sprendimai būtų protingi. Tokia išvada seka ir iš CK 2.82 straipsnio 4 dalies nuostatos, kuri nurodo, jog juridinio asmens organų sprendimai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais tuo atveju, jei jie prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo, sąžiningumo principams bei Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 31 straipsniui⁴³, numatančiam pagrindus, kada galima pripažinti negaliojančiais akcinės bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimus, nuostatomis⁴⁴.

Pastebima, kad teisė priimti sprendimus tarp bendrovės vadovų ir akcininkų keičiasi akcininkų pusėn. Jeigu šis pasikeitimas palankus akcininkų demokratijos⁴⁵ įtvirtinimui ir tokiu būdu

⁴³ 2000-07-13 LR Akcinių bendrovių įstatymo redakcija (iki 2004 m., t.y. ankstesnė įstatymo redakcija).

⁴⁴ LAT CBS kolegijos 2003 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje *S. Adomaitis v AB „Mažeikių nafta“*, Nr. 3K-3-650/2003.

⁴⁵ *Iman Anabtawi, Lynn Stout* straipsnyje „Fiduciary duties for activist shareholders“ pabrėžia, kad šiuolaikinėje ekonomikoje ir rinkos santykiuose itin svarbu įtvirtinti „akcininkų demokratiją“ (*Angl. - shareholder democracy*), turi

akcininko reišmė bendrovėje sustiprės, tai neturi vykti be jokių apribojimų. Teisės turi būti susietos su pareigomis <<...>>. Kai akcininkai dalyvauja bendrovės valdyme, jie veikia bendrovės ir kiekvieno akcininko naudai, jie negali bendrove naudotis blogiems tikslams ar kiekvieno jų asmeniniai naudai ar tikslui⁴⁶.

Akcininkų įtaka bendrovei dažnai būna užslėpta, netiesioginė. Klaidinga manyti, kad bendrovę gali kontroliuoti tik daugumą jos balsų akcininkų susirinkime turintys akcininkai. Akcininko įtaka bendrovei gali priklausyti nuo įvairių aplinkybių. Bet kokios akcininko pastangos daryti įtaką bendrovei, kurios padeda pasiekti norimą rezultatą, <<...>> yra akcininko *de facto* kontrolės išraiška⁴⁷.

Tam, kad bendrovės valdymas būtų subalansuotas, tiek valdymo organų, tiek ir dalyvių kompetencijos turėtų išlikti autonomiškos. Akcininkai, siekdami išlaikyti ribotos atsakomybės apsaugą, neturėtų atlikti valdymo funkcijos, nes valdymo organų nariai turi aukštesnę atsakomybės standartą juridiniam asmeniui – jie atsako už fiduciarinių pareigų nevykdymą. Arba, jei akcininkai vykdo valdymo funkciją, jiems turėtų būti taikomas valdymo organų atsakomybės standartas⁴⁸.

Šiame poskyryje aptartas akcininko teisių ir pareigų katalogas parodo, kad akcininkas nėra pasyvus bendrovės dalyvis. Teisė suteikia jam galimybę dalyvauti bendrovės veikloje, tačiau šis akcininko dalyvavimas negali pažeisti vadovo ir akcininkų kompetencijos ribų, negali suteikti akcininkui valdymo teisių. Taip pat pabrėžtina, kad akcininkai turi veikti bendrovės interesais, nesvarbu kokią akcijų dalį jie turi. Akcininkų lojalumo pareiga turi būti nemažiau svarbi kaip bendrovės valdymo organų lojalumas.

SKYRIAUS APIBENDRINIMAS

Šiame skyriuje autorė analizavo bendrovę kaip ribotos atsakomybės juridinį asmenį, išskyrė bendrovės kaip savarankiško juridinio asmens savybes, kurių nustatymas yra itin svarbus tyrime

---

būti pastebimi ir vertinami ne tik daugumą akcijų valdantys akcininkai, bet ir mažumos akcininkai (*Angl. - minority shareholders*). Straipsnyje teigiama, kad padidėjus akcininkų įtakai bendrovėje, kartu turi padidėti ir jų atsakomybė. Lojalumo bendrovei pareiga turi būti taikoma ne tik bendrovės vadovams, bet ir akcininkams, tarp jų ypatingai pabrėžiama mažumos akcininkų lojalumo pareiga. Straipsnyje pateikiama pavyzdžių kaip mažumos akcininkai gali daryti esminę įtaką bendrovės valdymui, jos veiklai. Todėl išvadose teigiama, kad akcininko teisės turi būti derinamos su pareigomis, nesvarbu, kokią kapitalo dalį akcininkas valdo. *Anabtawi I., Lynn Stout „Fiduciary duties for activist shareholders“ // Stanford Law Review. 2008-03. P. 1296-1297. Žiūrėta: Westlaw International. 2010-10-10.*

⁴⁶ Ten pat kaip 43. P. 1296-1297.

⁴⁷ Ten pat kaip 43. P. 1297.

⁴⁸ *Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 69.*

nagrinėjimų teisinių instrumentų taikymui. Autorė pabrėžė bendrovės ir jos dalyvių turto ir valios atskyrimo būtinybę, nuosavybės ir valdymo santykių savarankiškumo palaikymą.

Taip pat buvo aptarti akcininko ribotos atsakomybės privilegijos privalumai ir trūkumai. Minėta privilegija nėra absoliuti, nes akcininko turimų teisių apimtis lemia ir jo piktnaudžiavimo ribota atsakomybe pavojų. Siekdama subalansuoti vertybių pusiausvyrą, teisė numato galimybę akcininką laikyti atsakingu už bendrovės prievoles, nes besąlygiškas ribotos atsakomybės taikymas gali pažeisti pamatinius teisės principus.

Šioje dalyje autorė nagrinėjo akcininko statusą bendrovėje ir nustatė, kad akcininkui suteikiamos ne tik tam tikros teisės, bet ir numatomos pareigos elgtis bendrovės interesų labui. Sąžiningumo pareiga yra viena svarbiausių, kurios nesilaikymas ir pateisina *piercing* taikymą.

Taigi, apibendrinus visa tai, kas buvo išdėstyta šiame skyriuje, teigtina, kad nors ribota atsakomybė laikoma esmine bendrovių teisės dogma, tačiau akcininko ir bendrovės santykių pobūdis lemia būtinybę taikyti šios taisyklės išimtis, norint užtikrinti teisės garantuojamų vertybių pusiausvyrą. Tokia išimtimi laikomas *piercing* institutas, kurio taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos praktikoje bus analizuojamas tolimesniuose skyriuose.

2. AKCININKO ATSAKOMYBĖS UŽ BENDROVĖS PRIEVOLES INSTITUTO ESMINIAI ASPEKTAI UŽSIENIO TEISĖS DOKTRINOJE

Ankstesniame tyrimo skyriuje autorė aptarė akcininko teisinę padėtį bendrovėje. Jis, kaip bendrovės dalyvis, turi tam tikras teises bei privalo vykdyti tam tikras pareigas. Bendrovė savo tikslu veikia akcininkų labui, siekdama tenkinti jų interesus, tad ir akcininkas turėtų veikti bendrovės labui – abipusiškumo pareiga⁴⁹. Tačiau, deja, ne visada šios pareigos yra laikomasi. Jau šiame tyrime minėta, kad akcininkai dažnai piktnaudžiauja savo teisiniu statusu ir veikia ne išimtinai bendrovės interesais. Tokiose situacijose iškyla problema, kaip akcininkas, turintis ribotos atsakomybės privilegiją, gali būti laikomas atsakingu už bendrovės prievolių nevykdymą ar netinkamą įvykdymą. Todėl šiame skyriuje tyrimo autorė panagrinės *piercing* instituto turinį, jo taikymo problematiką užsienio valstybių praktikoje ir teisės doktrinoje.

2.1. Akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles instituto kilmė ir elementai

Teigiama, kad nepaisant visuotinės bendrovių teisės normos, ribota atsakomybė niekada nebuvo absoliutus principas kaip atrodytų turėtų būti. Kartas nuo karto, teismai pripažįsta būtinybę apriboti ribotos atsakomybės privilegiją, siekiant sukliudyti akcininkams naudoti ją, norint pasiekti neteisėtų tikslų. Teismai teigia, kad ribotos atsakomybės privalumai gali kainuoti per daug ir tokiose situacijose tiesiog atsisako šiuos kaštus perkelti kreditoriams. Siekdami įveikti šią problemą, teismai taiko taip vadinama *piercing* doktriną. Tam tikromis sąlygomis teismai nepaisys ar „pradurs“ ribotos atsakomybės šydą, laikydami akcininkus asmeniškai atsakingus už bendrovės prievoles, kurių bendrovė pati negali įvykdyti⁵⁰. Atsižvelgiant į teisės sistemoje egzistuojančių principų pusiausvyrą, ribotos atsakomybės principas turi būti ribojamas ir numatomos jo netaikymo išimtys, taip kartu siekiant įgyvendinti teisinio reguliavimo ir tiesiog pačio teisingumo tikslus.

Piercing doktrinos taikymo problematika plačiai nagrinėjama užsienio šalių teisės doktrinoje. Nors atrodytų tai turėtų būti principo išimtis, tačiau pastebima, kad kreditoriai vis dažniau reikalauja taikyti *piercing* doktriną ir laikyti akcininkus atsakingais už bendrovės prievoles, o teismai šiuo klausimu neturi itin vieningos nuomonės, nėra suformavę aiškių kriterijų, kuriais vadovotųsi

⁴⁹ Tiknūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 159.

⁵⁰ Millon D., „Piercing the Corporate Veil, Financial Responsibility, and the Limits of Limited Liability“ // Emory Law Journal. 2007, Number 5, Vol. 56. P. 1325. Žiūrėta: Heinonline, 2010-11-12.

priimdami sprendimus dėl korporacinio šydo panaikinimo. Dažnai tokių sprendimų priėmimas priklauso *ad hoc* nuo bylą nagrinėjančio teismo, teisėjų⁵¹.

Jurisprudencija korporacinio šydo panaikinimo tema yra nenuosekli ir didžiąja dalimi neprincipinga⁵². Teismai nenuosekliai taiko korporacinio šydo panaikinimą, o tai turi įtakos nevienodos praktikos formavimasi. Teisėjų sprendimai yra „retoriškai ilgi ir trumpai pagrindžiami“, naudojant tokius terminus kaip „alter ego“, „vien tik priemonė“ ir „šydas“ su labai trumpu esmės paaiškinimu⁵³. Teisės mokslininkai teismų sprendimus, kuriuose taikoma *piercing* doktrina, aprašo, kaip nesuderinamus ir nesuprantamus, ignoruojančius bet kokį racionalų paaiškinimą ir ateinančius į galvą netikėtai⁵⁴. Nepaisant tokio nekonkretumo, pati *piercing* doktrina turi galias tradicijas ir jos aktualumas bendrovių teisėje vis didėja.

Pati *piercing* doktrina taikoma jau nuo XIX a.⁵⁵. Viena pirmųjų bylų, kurioje buvo kelta korporacinio šydo panaikinimo problema, buvo 1897 m. *Salomon v. A. Salomon & Co Ltd*⁵⁶, kurioje Aukščiausias Jungtinės Karalystės Teismas nepanaikino ribotos atsakomybės privilegijos, tačiau

---

⁵¹ *Tokią kritišką nuomonę pateikia Nichol Bourne, pabrėždamas, kad Amerikos jurisprudencijoje sutinkame žymiai daugiau paaiškinimų apie sprendimų priėmimą negu patys precedentai suteikia informacijos. Jo nuomone, sprendimuose trūksta aiškumo, pagrįstumo. Pasak jo, Jungtinės Karalystės praktika šioje srityje yra nuoseklesnė, išsamesnė, išskyrus bylas dėl nepakankamos kapitalizacijos. Pasak N. Bourne, jose viskas taip pat priklauso nuo teismo sudėties, t.y. ar tik nepakankamos kapitalizacijos kriterijus bus pakankamas piercing taikymui, ar reikės nustatyti ir kitų elementų. Bourne N. Bourne on Company Law, Fourth edition. Rodtledge – Covendish, 2008. P. 12, 22.*

⁵² *Easterbrook F. H. ir Fischel D. R. “The Economic Structure of Corporate Law”, 1991. P. 89; Bainbridge S.M. Abolishing veil piercing // Corp. Prac. Commentator, 2001. P. 554-555. Žiūrėta tekste: Glynn T.P. Beyond ‘Unlimiting’ Shareholder Liability: Vicarious Tort Liability for Corporate Officers // Vanderbilt Law review. 2004 March, Vol. 57, No. 2. P. 343. Žiūrėta.: Heinonline, 2010-10-10.*

⁵³ *„Judicial opinions are „long on rhetoric and short on reasoming“, using such catch words as „alter ego“, „instrumentality“, and „screen“, followed by little substantive explanation.“ Hamilton R. W. Cases and Materials on Corporations, Including Partnerships and Limited Partnerships, 281 (5th ed. 1994). Žiūrėta tekste: Schwindt K. „Limited Liability Companies: Issues in Member Liability“ // 44 UCLA Law Review. 1997. P. 1556. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.*

⁵⁴ *Thompson R. Piercing the Corporate Law Veil: the Alter Ego Doctrine Under Federal Common Law (1982). Žiūrėta tekste: Prudhoe T. ir Notebaert J. Piercing the veil – An American introduction // Trust&Trustees. 2010 October, Vol. 16, No. 9. P. 728. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.*

⁵⁵ *Glynn T.P. Beyond ‘Unlimiting’ Shareholder Liability: Vicarious Tort Liability for Corporate Officers // Vanderbilt Law review. 2004 March, Vol. 57, No. 2. P. 343. Žiūrėta.: Heinonline, 2010-10-10.*

⁵⁶ *Salomon v. A. Salomon & Co Ltd* byla: Aron Salomon turėjo batų verslą, kurio organizacinė forma buvo partnerystė. Po Jungtinėje Karalystėje 1862 m. priimto „Company Act“ jis pertvarkė savo verslą į bendrovę, kurios akcininkais buvo jis, jo žmona ir keturi vaikai. Žmona ir vaikai turėjo po 1 akciją, o likusios 20000 akcijų priklausė jam. Aron Salomon buvo ir bendrovės vadovas. Aron suteikė bendrovei paskolas jos veiklos finansavimui. Pradėjus žlugti įmonės veiklai ir po to pradėjus jos likvidavimą, Aron pirma eile patenkino savo reikalavimus ir liko kreditorių grupė, kurių reikalavimai bendrovei nebuvo patenkinti. Jie praše Jungtinės Karalystės teismų pripažinti, kad iš esmės bendrovė buvo naudojama tik kaip atstovas, o jie sandorius sudarinėjo su pačiu Aron ir laikyti jį atsakingu už bendrovės prievoles. Nors pirmosios instancijos ir apeliacinės instancijos teismai pripažino, kad bendrovė buvo kaip atstovas ir kad Aron yra atsakingas už bendrovės prievoles, tačiau Lordų Rūmai panaikino žemesniųjų teismų sprendimus, teigdami, kad „Bendrovės sukūrimo tikslas ir verslo perdavimas jai reiškia, kad akcininkams turėtų būti taikoma ribota atsakomybė. Jeigu pagal minėtą Company Act jie laikomi akcininkais, tai jiems suteikiamos visos akcininkų teisės ir pareigos. Ir vienintelis atsakomybės klausimas jiems gali būti keliamas tik dėl to, kad jie yra bendrovės nariai.“ Žiūrėta: Bourne N. Bourne on Company Law, Fourth edition. Rodtledge – Covendish, 2008. P. 12; Taip pat www.duhaime.org.

pirmakart itin pabrėžė, kad bendrovė yra savarankiškas asmuo, todėl akcininkų atsakomybė turi būti ribota. Ši byla vėliau buvo cituojama kaip pavyzdys pabrėžti bendrovės atskirumą nuo jos dalyvių, nors faktinės aplinkybės rodė, kad tas atskirumas buvo sąlyginis.

Vėliau teismai pradėjo naikinti korporacinį šydą ir laikyti akcininkus atsakingais už bendrovės prievoles įvairiais pagrindais. Daugelio užsienio valstybių statutinės teisės normos numato atsakomybės taikymą akcininkams itin išimtiniais atvejais, o tarp pačių įstatymų leidėjų ši problema nėra itin noriai nagrinėjama, nes *piercing* institutas atneša į nusistovėjusią bendrovių teisės sistemą naujus vėjus, kurie daro itin didelę įtaką besiplėtojantiems verslo santykiams. Taigi didelį darbą tenka atlikti teismams, ypačingai bendrosios teisės sistemos šalyse, kur teismų precedentai formuoja teisę. Neabejotini *piercing* instituto pavyzdžiai randami Jungtinių Amerikos Valstijų teisinėje sistemoje. Šioje valstybėje teismų praktikoje gausu *piercing* instituto taikymo pavyzdžių. Todėl dabar panagrinėsime bendrus teisės teorijoje pateikiamus *piercing* doktrinos taikymo atvejus, o po to trumpai pereisime prie atskirų valstybių.

Užsienio šalių teisės mokslininkai išskyrė teismų doktrinoje suformuotus pagrindus, kuomet yra taikoma *piercing*. Šie pagrindai dažniausiai nėra reglamentuoti statutinės teisės normose, o yra sukurti teismų precedentų. Timothy P. Glynn bendrosios teisės tradicijoje išskiria keturis pagrindus korporacinio šydo panaikinimo doktrinos taikymui:

- Apgaulė, sukčiavimas. Teismai taiko *piercing* doktriną, kai akcininkai bendrovę naudoja norėdami apgauti, suklaidinti kreditorius dėl sandorių sudarymo su bendrove, nesąžiningai pervesti lėšas iš bendrovės ar kitaip nesąžiningai ar apgaulingai veikti bendrovės vardu;
- „Alter ego“ ir „vien tik priemonė“⁵⁷. Šiuo pagrindu motyvuojama, kad nėra bendrovės ir akcininkų interesų atskirumo. Teismai grindžia, kad kai akcininkas nesilaiko bendrovės ir akcininko interesų atskirumo, akcininkas praranda naudą, kurią suteikia teisinis bendrovės atskirumas. Tai nustatyti teismai taiko įvairius testus. Minėto autoriaus pateikti pavyzdžiai padeda išskirti tokius esminius elementus, kurie būtini siekiant taikyti *piercing* šiuo pagrindu. Taigi, reikia nustatyti:

1. Akcininko kontrolę, dominavimą, ne tik remiantis jo turimų akcijų skaičiumi, bet nustatant jo įtaką nesąžiningos kreditorių atžvilgiu bendrovės politikos formavimui, valdymo sprendimų priėmimui. Turi būti toks interesų bendrumas, savarankiškos valios nebuvimas, kad galima būtų teigti, kad bendrovė atskirai nuo akcininko nebeegzistuoja⁵⁸;

---

⁵⁷ „Alter ego“ or „mere instrumentality“ doctrine. Glynn T.P. Beyond ‘Unlimiting’ Shareholder Liability: Vicarious Tort Liability for Corporate Officers // Vanderbilt Law review. 2004 March, Vol. 57, No. 2. P. 344. Žiūrėta.: Heinonline, 2010-10-10.

⁵⁸ Užsienio literatūroje vartojamas toks apibūdinimas: „no separate mind, will or existence of its own“. Ten pat kaip 57. P. 345.

2. Tokia kontrolę akcininkas naudojo, siekdamas apgauti ar kitaip suklaidinti, pažeisti statutinės teisės ar kitas pozityvistinės teisės nustatytas pareigas ar nesąžiningais ir neteisingais veiksmais pažeisti ieškovo teises;
3. Toks elgesys sukėlė žalos, nuostolių ar neteisingų praradimų, dėl kurių yra bylinėjama⁵⁹.

Nesant aiškaus interesų atskirumo, svarstyti, ar iš viso gali būti laikoma, kad akcininkui suteikiama ribotos atsakomybės privilegija. Juk esant itin dideliame interesų bendrumui, o dar jeigu ir formalių reikalavimų, taikomų bendrovei, nesilaikoma, galima teigti, kad bendrovė ir akcininkas veikė kaip vienas asmuo. Kadangi akcininkas specialiai nesiėmė priemonių, kad būtų užtikrintas bendrovės savarankiškas egzistavimas, vadinasi, jis savo noru prisiėmė visišką atsakomybę už tokios bendrovės veiklą ir negali prisidengti ribotos atsakomybės šydu.

Tokio pagrindo taikymas itin populiarus vienanarėse bendrovėse, kuriose yra vienas ar keletas akcininkų, ar bendrovių grupėse, tarp motininės ir dukterinės bendrovių. Tokioje situacijoje visada išliks kontrolės galimybė. Tačiau vien tik tai, kad akcininkas kontroliavo ar dominavo uždarojoje bendrovėje dažniausiai nėra pakankamas pagrindas pateisinti *piercing* doktrinos taikymą, galimas daiktas dėl to, kad mažiausiai keletas akcininkų neišvengiamai valdo verslą ir priima sprendimus, kurių rezultatas – kreditorių nuostoliai. Panašiai, ir akcininko bei direktoriaus ar akcininko ir valdininko sutapimas be papildomo pagrindimo nėra pakankamas *piercing* taikymui⁶⁰.

Jeigu bendrovėje dominuoja ar apskritai yra tik vienas akcininkas, tai gali būti daroma prielaida, kad toks akcininkas galėjo daryti įtaką bendrovės veiklos klausimais ir gali būti atsakingas už bendrovės prievoles. Tačiau tai tėra tik prielaida. Norint pagrįsti akcininko atsakomybę, turi būti nustatyta keletas elementų, sąlygojančių bendrovės valios ir interesų atskirumo nebuvimą nuo akcininko valios ir interesų.

Tyrimo autorės nuomone, tokios pat sąlygos galioja ir esant daugiau akcininkų. Kiekvienas veiksmas turi būti įvertinamas pagal kriterijus, ar iš tiesų bendrovės valia yra atskira nuo jos dalyvių valios, o gal tai tėra tik akcininkų įsakymų vykdymas. O taip pat atsižvelgiant į aplinkybių visumą būtina nustatyti, ar tikrai galime laikyti, kad bendrovė ir akcininkai realiai egzistuoja atskirai. Užsienio literatūroje būtent itin pabrėžiamas realumo kriterijus.

- „Ekonominės įmonės visumos teorija“⁶¹. Vadovaujantis ja, teismai gali išplėsti atsakomybės ribas įmonių grupėse, t.y. kai dvi ar daugiau įmonių faktiškai veikia versle kaip viena įmonė,

---

⁵⁹ Ten pat kaip 57. P. 346.

⁶⁰ *Millon D.* „Piercing the Corporate Veil, Financial Responsibility and the Limits of Limited Liability“// *Emory Law Journal*. 2007, Number 5, Vol. 56. P. 1329. Žiūrėta: Heinonline, 2010-11-12.

⁶¹ „*Enterprise liability*“. *Glynn T.P.* Beyond ‘Unlimiting’ Shareholder Liability: Vicarious Tort Liability for Corporate Officers // *Vanderbilt Law review*. 2004 March, Vol. 57, No. 2. P. 346. Žiūrėta.: Heinonline, 2010-10-10.

ieškovas gali reikalauti patenkinti ieškinį iš abiejų įmonių. Nors teismai apjungia įvairius pagrindus, kad galėtų taikyti atsakomybę motininei įmonei, bent minimaliai turėtų būti nustatytas toks interesų bendrumas, įskaitant esminę motininės įmonės kontrolę dukterinių atžvilgiu ir iš dalies sutampančius bendrovių veikimus, kad jos faktiškai veiktų kaip viena įmonė.

- „Atstovavimas“. Ši teorija teigia, kad bendrovės ir akcininko santykiams yra taikomi atstovavimo principai, siekiant akcininką laikyti atsakingu už bendrovės prievoles, kaip atstovaujamojo tais atvejais, kai akcininkas bendrovę naudoja kaip savo atstovą⁶². Tokiu atveju bendrovė neturi savarankiškos valios, nuomonės ar būvio ir yra tik verslo priemonė, atstovaujamojo valiai išreikšti⁶³.

Prof. David Millon⁶⁴ svarsto, kad esant atstovavimo pagrindui nėra reikalo svarstyti *piercing* doktrinos taikymo. Šiuo atveju atsakomybės klausimai gali būti nagrinėjami taikant atstovavimo instituto normas ir atsakomybės principus. Tačiau taikant atstovavimo normas reikia įrodyti keletą aspektų: atstovas tikrai veikė atstovaujamojo vardu, kad atstovaujamojo tikrai pavedė tokius pavedimus atstovui, kad tretieji asmenys žinojo arba turėjo žinoti, kad bendrauja su atstovu ir kt. Tokių aplinkybių visetą įrodyti gana sunku, todėl šio pagrindo taikymo, prof. David Millon nuomone, pagrįstai atsisakoma ir grįžtama prie *piercing* doktrinos taikymo likusiais pagrindais.

Korporacinis šydas gali būti pakeliamas ir bendrovei nesilaikant formalumo reikalavimų. Kasmetiniai akcininkų susirinkimai, direktorių rinkimas, darbuotojų skyrimo tvarka, sprendimų priėmimo tvarkos laikymasis, bendrovės registrų tvarkymas ir apskaitos vedimas ir kt. – tai formalūs veiklos reikalavimai, kurių turi laikytis kiekviena bendrovė. Teismai kartais taiko tokį pagrindą akcininko ribotos atsakomybės privilegijos panaikinimui, dažniausiai tokiose vienanarėse bendrovėse, kur akcininkas yra ir bendrovės vadovas ir pan. Teismai laiko, kad tai yra pakankamas pagrindas atsakomybės taikymui, kai formalumo reikalavimų nesilaikymas buvo ekstensyvus, net jeigu kreditoriai ir nemanė, kad turi ryšių su akcininku individualiai, bet ne su bendrove⁶⁵.

Tačiau iškyla klausimas, ar tik formalumo reikalavimų nesilaikymas yra pagrindas naikinti ribotą atsakomybę, jeigu realiai ji tiesiogiai nesukėlė žalos kreditoriui. Galbūt tokiu atveju turėtų būti analizuojama, ar jų nesilaikymas turėjo potencialios ar realios žalos bendrovės veiklai, jos finansinei būklei, taigi ir kreditoriaus teisių bei teisėtų interesų pažeidimui. Todėl svarstyтина, ar norint laikyti akcininką atsakingu už bendrovės prievoles, turėtų būti išsamiai nagrinėjamas tokių

---

⁶² Ten pat kaip 61. P. 344-347.

⁶³ *Millon D.* „Piercing the Corporate Veil, Financial Responsibility and the Limits of Limited Liability“// *Emory Law Journal*. 2007, Number 5, Vol. 56. P. 1331. Žiūrėta: Heinonline, 2010-11-12.

⁶⁴ Ten pat kaip 53. P. 1331.

⁶⁵ Ten pat kaip 53. P. 1335.

formalumo reikalavimų nesilaikymo pobūdis, poveikis. Gal čia papildomai reikės taikyti kitus pagrindus, aptartus aukščiau, o už minėtų formalumų nesilaikymą taikyti atsakomybę remiantis administracinės teisės normomis.

Užsienio teisės doktrinoje pastebima, kad teismai kartais taiko *piercing* doktriną, motyvuodami tuo, kad akcininkai nesilaikė bendrovės kapitalo reikalavimų. Akcininkai gera valia turi perduoti verslo rizikai neapsunkintą kapitalą, pagrįstai adekvatų bendrovės numatomiems įsipareigojimams. Jeigu kapitalas yra iliuzinis arba mažavertis lyginant su verslu, koku ketina užsiimti bendrovė, ir nuostolių rizika, tai yra pagrindas paneigti atskiro subjekto privilegiją⁶⁶.

Šio pagrindo taikymas tampa vis labiau diskutuotinas, nes kai kurių valstybių teisė nebeumato jokių pradinio kapitalo reikalavimų, o valstybių, kurių teisės aktai vis dėlto tokius reikalavimus vis dar numato, jie nebeatitinkama verslo santykių realybės. Be to, reikalavimai nuolat palaikyti tam tikrą kapitalo lygį susiduria su verslo realijomis, kuomet ne visad įmanoma tai padaryti, o kartais tai nėra visai protinga atlikti, nes investuotas kapitalas atneša investicinę grąžą negu tik šiaip galimiems bendrovės poreikiams padengti laikomas turtas, kuris neturi kaupiamosios vertės. O be to, jeigu įpareigosime akcininkus nuolat palaikyti einamojo bendrovės kapitalo dydį, toks reikalavimas itin nesiskirs nuo neribotos akcininko atsakomybės, t.y. jeigu akcininkas galės būti laikomas atsakingu už tai, kad nesilaikė kapitalo pakankamumo reikalavimo, ir tokiu pagrindu bus taikoma *piercing* doktrina, tai reikš, kad tokios ribotos atsakomybės šydo net ir nebuvo ir bendrovė yra neribotos atsakomybės juridinis asmuo.

Teisės doktrinoje sutinkama panaši nuomonė, ypatingai įmonių grupių atsakomybės tema. Bendrovė, kuri buvo tinkamai kapitalizuota steigimo metu, bet kuri vėliau kenčia dėl finansinių pablogėjimų, nėra nepakankamai kapitalizuota. Todėl, nepakankama kapitalizacija, svarstant bendru atveju, yra vertinama pabrėžiant ją bendrovės sukūrimo metu, negu po to⁶⁷.

Vien tik faktas, kad subjektas gali arba negali turėti kapitalo padengti potencialius teismo sprendimus jo nenaudai, nepateisina *piercing* taikymo. Tikriau sakant, nepakankama kapitalizacija svarbi tik tada, kai ji parodo, kad korporacinė forma yra tik imitacija, priedanga. Bendrovėje, kuri

---

⁶⁶ „Stockholders should in good faith put at the risk of the business unencumbered capital reasonably adequate for its prospective liabilities. If the capital is illusory or trifling compared with the business to be done and the risks of loss, this is ground for denying the separate entity privilege.“ *W. Meade Fletcher* Cyclopedia of the Law of Private Corporations. 1983. P. 528. Žiūrėta tekste: *Millon D.* „Piercing the Corporate Veil, Financial Responsibility and the Limits of Limited Liability“ // *Emory Law Journal*. 2007, Number 5, Vol. 56. P. 1337. Žiūrėta: Heinonline, 2010-11-12.

⁶⁷ *Smith D.G.* Piercing the Corporate Veil in Regulated Industries“// *Brigham Young University Law Review*. 2008. P. 1174. Žiūrėta: Heinonline, 2010-05-15.

nuo pradžių buvo tinkamai kapitalizuota, paskesni nuostoliai, kurie vedė ją prie nepakankamo kapitalo, to neįrodo⁶⁸.

Taip pat teismų praktikoje galime sutikti ir tokią situaciją, kai *piercing* taikoma, jei atsakovas naudoja korporacinę formą, turėdamas tikslą pažeisti įstatymą ar kaip nors kitaip pažeisti viešąją tvarką. Pavyzdžiui, bendrovėms siekiant išvengti konkurencijos, padaryti aplinkosaugos, darbo teisės pažeidimus⁶⁹. Tai dar gali būti vadinama viešosios tvarkos išimtimi.

Paminėtų teorijų ir pagrindų taikymas teismų praktikoje nėra vienalytis, teismai dažnai taiko nevienodus kriterijus, atsižvelgia į įvairias faktines aplinkybes, todėl teorijos tarpusavyje susipina. Tačiau šio tyrimo apimtyje siekiame nubrėžti gaires, kurioms esant užsienio valstybėse naikinamas korporacinis šydas. Paminėti atvejai būtent tai ir pavaizduoja.

Aukščiau tyrimo autorė pateikė bendrąsias teorijas, kurias itin išplėtojo Jungtinių Amerikos Valstijų autoriai ir teismų praktika bei kurios sutinkamos daugumos valstybių teisinėse sistemose. Dabar šiek tiek apie kitas valstybes.

Pavyzdžiui, vienoje iš *piercing* doktrinos gimtinių – Jungtinėje Karalystėje labai griežtai laikomasi ribotos atsakomybės ir nenoriai nukrypstama nuo *Salomon bylos* principų, ir *piercing* taikoma tikrai tokiais atvejais, kai:

1. Statutas arba sutartis to reikalauja;
2. Bendrovė laikoma savo narių arba motininės įmonės atstove;
3. Egzistuoja specialios aplinkybės, kurios rodo, kad bendrovė yra daugiau išorė⁷⁰, paslepianči tikruosius faktus⁷¹.

Pastarojo pagrindo taikymo atvejai tikrai yra individualūs ir priklauso nuo faktinių aplinkybių viseto. Pavyzdžiui, bendrovių grupėse sukuriama bendrovė, kurios savarankiškai neegzistuoja, o jų vardu veikia jų akcininkės – kitos įmonės. Todėl sukuriama tik bendrovės egzistavimo šydas, po kuriuo slepiasi akcininkė-įmonė. Tokios įmonės realiai veikia kaip vienas ekonominis vienetas. Taip pat bylose, kur fiziniai asmenys savo turtą perduoda bendrovei, kuri vieninteliai akcininkai yra, taip siekdami išvengti asmeninių sutartinių įsipareigojimų vykdymo. Tokiose bylose laikoma, kad sukurtam subjektui trūksta pagrįstumo, savo esme pačio teisėtumo (*Angl.- validity*). Arba

---

⁶⁸ Ten pat kaip 67. P. 1176.

⁶⁹ *Cohen M. S. Grounds for Disregarding the Corporate Entity and Piercing the Corporate Veil // American Jurisprudence Proof of Facts. 1998, Nr. 45. Žiūrėta tekste: Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 105.*

⁷⁰ *Angliškai būtų "façade". Užsienio literatūroje vartojamos sąvokos "façade, sham, cloak, mask", savo turiniu šios temos kontekste reiškiančios tą patį, t.y. kad bendrove norima pridengti tikrąjį elgesį, tikruosius tikslus, ketinimus, bendrovė tėra šydas akcininkų veiklai ir pan.*

⁷¹ *Graham T. and Poole J. 'Switching assets from one shadowy hand to another': piercing the veil of company and trust // Trust&Trustees, 2010 October, Vol. 16, No. 9. P. 705. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.*

pavyzdžiui, esant nekonkuravimo susitarimui įsteigti savo vardu bendrovę, kuri užsiimtu panašia veikla ir kt.⁷².

Jungtinėje Karalystėje buvo pasirodę bylų, kuriose teismai naikindavo korporacinį šydą, teikdami, kad tiesiog to reikalauja teisingumas. Tačiau tokia pozicija buvo pakeista po *Adams v. Cape Industries plc (1990) bylos*⁷³, kurioje Apeliacinis teismas pasisakė, kad tokio argumento nepakanka *piercing* taikymui, kad taip lengvai negalime nukrypti nuo *Salomon* principų, ir turi būti nustatyti kiti pagrindai korporacinio šydo panaikinimui.

Jungtinėse Amerikos Valstijose šio instituto teisinis reguliavimas yra priskirtas kiekvienos valstijos kompetencijai, todėl teismų praktika kiekvienoje valstijoje skiriasi. Pagrindiniai skirtumai tarp valstijų *piercing* normų, kurie kartu reiškia ir nesutapimus teismų procesuose, gali būti suskirstyti į tris grupes:

- a) Specifinės aplinkybės, kuriomis remiantis teismai įvertina *piercing* taikymo tinkamumą;
- b) Ar teisingumo vykdymo subjektai mano, kad *piercing* sprendimams reikalingas teisinis ar faktinis apibrėžtumas?;
- c) Ar valstijos turi statutinės teisės normas dėl korporacinio šydo panaikinimo taikymo?⁷⁴

Daug valstijų savo precedentų teisėje turi aplinkybių sąrašus, kurių nustatymas pateisina *piercing* taikymą, ir šis sąrašas nuolat auga. Neabejotinai, šis sąrašas keliauja tarp aukščiausių teismų sekretorių aplink visą šalį. Jeigu galvojame, kad Pietų Dakotoje 6 aplinkybių sąrašas atrodo įspūdingai, tai galime įvertinti, kad Kanzase jų yra 10, Oklahomoje – 11, Meine ir Masačusetse – 12 bei Kalifornijoje ir Vakarų Virginijoje – 19⁷⁵.

Daugumos paminėtų valstijų ir kitų Jungtinių Amerikos Valstijų atskirų valstijų teisės aktuose ir teismų praktikoje numatyti pagrindai yra panašūs. Pavyzdžiui, *Morris v. New York State Dep't of Taxation and Finance (1993) byloje* Aukščiausias Teismas konstatavo, kad *piercing* doktrinos taikymui reikia nustatyti visišką akcininko dominavimą bendrovėje ir jo neteisėtų ar neteisingų veiksmų ieškovo atžvilgiu atlikimą. Kitoje byloje *Midland Interiors, Inc v. Burleigh*

---

⁷² Tai trumpi apibūdinimai faktinių situacijų, kuriose Aukščiausi Jungtinės Karalystės Teismai pripažino akcininkus atsakingais ir panaikino korporacinį šydą. Bylų pavyzdžiai pateikiami: *Graham T. and Poole J.* straipsnyje 'Switching assets from one shadowy hand to another': piercing the veil of company and trust // *Trust&Trustees*. 2010 October, Vol. 16, No. 9. P. 706-713. Taip pat *Davies P. L.* "Gower and Davies' Principles of Modern Company Law", Seventh edition. London: Sweet & Maxwell, 2003. P. 185.

⁷³ *Adams v. Cape Industries plc (1990) byla*. Žiūrėta tekste: *Davies P. L.* "Gower and Davies' Principles of Modern Company Law", Seventh edition. London: Sweet & Maxwell, 2003, P. 185-187. Taip pat: *Graham T. and Poole J.* 'Switching assets from one shadowy hand to another': piercing the veil of company and trust // *Trust&Trustees*. 2010 October, Vol. 16, No. 9. P. 705. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.

⁷⁴ *Prudhoe T. ir Notebaert J.* Piercing the veil – an American introduction // *Trust&Trustees*. 2010 October, Vol. 16, No. 9. P. 729. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.

⁷⁵ Ten pat kaip 74. P. 729.

(2006) teismas teigė, kad panaikinti korporacinį šydą galima tada, kai buvo nepaisoma bendrovės formos ir formalumų reikalavimų ir vienintelis akcininkas bendrovės formą naudojo siekdamas apgauti, sukčiauti, pažeisti sutartį ar padaryti žalą visuomenei.

Kitose bylose, kaip pavyzdžiai, minima nepakankama kapitalizacija, sukčiavimas, interesų atskirumo trūkumas, nesąžiningumas, „alter ego“ ir kt.⁷⁶ Iš esmės visi Jungtinėse Amerikos Valstijose taikytini pagrindai buvo aprašyti aukščiau analizuojant bendruosius teorinius *piercing* aspektus. Tai nutiko dėl to, kad Jungtinės Amerikos Valstijos itin plačiai išplėtojo šią doktriną, o šio tyrimo apimtyje Jungtinių Amerikos Valstijų doktrina yra pagrindinis teorinis ir praktinis šaltinis.

Kontinentinės teisės šalyse korporacinio šydo naikinimo doktrinos nėra taip gausiai analizuojamos. Tačiau teigiama, kad teismai Europos Sąjungos jurisdikcijoje taiko *piercing* doktriną panašiai, pavyzdžiui: Prancūzijoje bendrovių grupės laikomos vienu ekonominiu vienetu, jeigu nesilaiko turto atskirumo kriterijų⁷⁷. Vokietijoje jurisprudencija remiasi dviem piktnaudžiavimo korporacine forma teorijomis – subjektyvaus ir objektyvaus piktnaudžiavimo. Tačiau teismai ir šiandien neturi paruošę konkretaus testo šios doktrinos (*ribotos atsakomybės panaikinimo – aut. past.*) taikymui. Jie naikina korporacinės formos apsaugą tik ekstremaliais atvejais, aptakiai pasisakydami būtent apie konkrečios bylos aplinkybes⁷⁸.

Dėl tyrimo turinio apimties ir tyrimo problemos pobūdžio detaliau kontinentinės teisės valstybių teisės doktrina ir teismų praktika šioje srityje nebus nagrinėjama, nes šioje tyrimo dalyje siekiama susipažinti su pačio instituto turiniu, siekiant po to paanalizuoti jo taikymo galimybes Lietuvoje. Kadangi *piercing* doktrina itin išplėtotą bendrosios teisės tradicijos šalyse, tai kaip pavyzdinį modelį imsime šių valstybių praktiką ir teoriją. Tik pažymėtina, kad bendrosios teisės tradicijos sistemose (ypač Jungtinėse Amerikos Valstijose) ir Prancūzijoje vartojama daug įvairių bendro pobūdžio sąvokų ir metaforų *piercing* taikymui pagrįsti. Teismai savo sprendimus neretai argumentuoja bendrais teisingumo ir sąžiningumo principais, nedetalizuodami konkrečių instituto požymių. Germanų teisės tradicijos teisinėse sistemose laikomasi daugiau tikslumo ir tvarkos, nurodomi konkretūs požymiai ir veiksniai, dėl kurių nusprendžiama panaikinti atsakomybės privilegiją⁷⁹.

---

⁷⁶ *Straipsnyje yra pateikiamos bylų ištraukos, atskleidžiant trumpai faktines aplinkybes ir teismų pozicijas. Dėl tyrimo turinio apimties detaliau jos nebuvo aprašomos, o tik išskiriamos nagrinėjamai temai aktualios teisės aiškinimo taisyklės. Ten pat kaip 74. P. 729.*

⁷⁷ *Kraakman R., Davies P., Hansmann H., Hertig G. ir kt. "The Anatomy of Corporate Law", A comparative and functional approach. Oxford University Press Inc., 2004. P. 93.*

⁷⁸ *Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 95.*

⁷⁹ *Papijanc V. Patronuojančios įmonės atsakomybės prieš dukterinės įmonės kreditorius. Disertacija. Vilnius, 2008. P. 74.*

Šioje tyrimo dalyje aptarti pagrindai, kuriais remiantis užsienio valstybių teismai naikina korporacinį šydą. Autorė itin siekė pabrėžti, kad skirtingų valstybių praktikoje sutinkame bendrąsias teorijas, numatančias, kokiomis situacijomis turėtų būti pakeliamas ribotos atsakomybės šydas. Pasaulio praktika yra nevienalytė ir tikėtina, kad dabartinė ekonominė padėtis pakoreguos šias gaires ir po keletos metų teismų praktika bus išsamesnė, nuoseklesnė. Tyrimo apimtyje buvo būtina nustatyti pagrindų pavyzdinį katalogą, kad po to būtų galima svarstyti apie jų taikymo galimybę Lietuvos teisės sistemos kontekste.

2.2. Akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles ypatumai skirtingoms akcininkų grupėms

Korporacinio šydo panaikinimo doktrina susiduria su dar viena plačiai analizuojama problema, t.y. kurie bendrovės akcininkai turėtų būti laikomi atsakingais už bendrovės prievoles, kurių akcininkų atžvilgiu galime pakelti korporacinį šydą. Toliau šiame tyrime autorė panagrinės teisės mokslininkų nuomonę apie akcininkų šydo pakėlimą atvirose ir uždaroje bendrovėse, taip pat tokio šydo pakėlimo galimybes atskirose akcininkų grupėse.

Prof. Robert B. Thompson atlikęs tyrimą dėl *piercing* taikymo teismų praktikoje Jungtinėse Amerikos Valstijose⁸⁰, priėjo prie išvados, kad atviro tipo bendrovėms (bendrovėms, kurių akcijomis prekiaujama viešai) (*Angl. – public corporations, publicly held corporations*) korporacinio šydo panaikinimo doktrina netaikoma, nes valstybės politika diktuoja, kad ji palaiko organizuotą, likvidžią vertybinių popierių rinką. Tokios bendrovės šydas gali būti pakeltas tik tada, kai jos yra dukterinės arba motininės įmonės. Tačiau šioje situacijoje, nukentėjusieji delikto atveju ar sutartiniai kreditoriai gali patenkinti savo reikalavimus tik iš motininės įmonės ar horizontaliai veikiančių įmonių grupės narių turto. Toks *piercing* taikymas nesuteikia teisės kreditoriui pasiekti asmenų turto (*čia kalbama apie pavienių akcininkų fizinių asmenų turtą – aut. past.*)⁸¹.

Pažymėtina, kad aktyvios, likvidžios rinkos palaikymo prioritetą turi esminę įtaką *piercing* netaikymui. Autorės nuomone, toks pasirinkimas gali būti vertinamas kaip tam tikras vertybių

---

⁸⁰ Prof. Robert B. Thompson išnagrinėjo 1583 Jungtinių Amerikos Valstijų bylas dėl *piercing* taikymo 1905-1985 m. laikotarpyje. Savo tyrime jis bylas nagrinėjo vertindamas bendrovės sukūrimą, ieškovus, teismus ir teismų motyvus, kuriais remiantis jie taikydavo arba netaikydavo *piercing* doktriną. Nors minėtas tyrimas apėmė palyginti seno laikotarpio bylas, tačiau stebėtinas šio tyrimo aktualumas teisės doktrinai. Net ir paskutiniųjų metų straipsniuose yra itin cituojamos prof. R. B. Thompson tyrimo išvados, jo argumentacija. Naujesnių tyrimų atlikta daugiau tik įmonių grupės tema. Dėl tokio šio tyrimo populiarumo tarp teisės mokslininkų, nuolatinio jo citavimo, šiame tyrime autorė pasirems jo teorinėmis išvadomis, neanalizuojant empirinių duomenų.

⁸¹ Thompson R.B. Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study, 76 Cornell L. Rev. 1036, 1991. P. 1047-1048, 1056-1057. Žiūrėta tekste: Schwindt K. „Limited Liability Companies: Issues in Member Liability“ // 44 UCLA Law Review. 1997. P. 1556. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.

pasirinkimas, jų tarpusavio prioritetų nustatymas. Be to, likvidi rinka yra kiekvienos valstybės politikos tikslas, todėl visai pagrįsta, kad tokioms bendrovėms *piercing* nebūtų taikoma. Taip pat tai gali būti grindžiama dar ir tuo, kad *piercing* bylų išlaidos atviro tipo bendrovėse būtų itin didelės, procesai užtrukę ilgai, tad vargu ar tiek ekonomiškai, tiek teisiškai būtų pagrįsta naikinti korporacinį šydą tokiose bendrovėse. Teisės doktrinoje siūloma šią problemą spręsti praplečiant bendrovės vadovo ar vadovų atsakomybės ribas ir pagrindus. Bendrovės vadovai realiai nuolat valdo bendrovę, jos turta, priima sprendimus dėl bendrovės sandorių, veiklos ir pan., tad atsakomybės taikymas jiems padėtų padengti bendrovės kreditorių praradimus. Bet ši problema nepatenka į šio tyrimo apimtį, tad plačiau nebus nagrinėjama.

Priešingai negu bendrovių, kurių akcijomis prekiaujama viešai, uždaro tipo bendrovėse teismai naikina korporacinį šydą dažniau. Pasak prof. R. B. Thompson, tokių bendrovių grupėje teismai korporacinį šydą pakeldavo dažniau tose bendrovėse, kurios turi kuo mažiau akcininkų. Bendrovėse, kurios turi tik vieną akcininką, teismai buvo labiausiai linkę pakelti korporacinį šydą, o bendrovėse su dviem ar trimis akcininkais, *piercing* buvo taikoma labai panašiai. Taip pat atliktame tyrime pastebėta, kad teismai buvo labiau linkę pakelti korporacinį šydą tose bendrovėse, kur akcininkai buvo kartu ir bendrovės direktoriai⁸².

Minėtas tyrimas parodė, kad teismai naikina ribotą atsakomybę uždaro tipo bendrovėse. Tačiau dėl to, kokiais atvejais tai turėtų būtų daroma, kyla įvairių diskusijų, t.y. teisės mokslininkų nuomonės skiriasi, ar uždaro tipo bendrovėse atsakingais gali būti laikomi visi akcininkai, ar tik kontroliuojantys ar dominuojantys bendrovės akcininkai.

Bendrovės, kurių akcininkai yra vienas ar keli asmenys, susiduria su akcininkų kontrolės ir dominavimo problemomis. Tokiose bendrovėse akcininkas ar akcininkai gali turėti didelę potencinę arba faktinę bendrovės veiklos kontrolę. Toks akcininkas gali kontroliuoti kapitalo investicijas, dividendų išmokėjimą bei einamuosius klausimus (*bendrovės veiklos – aut. past.*)⁸³.

Jurisprudencijoje sutinkamos šios dvi sąvokos: kontrolė ir dominavimas. Šios sąvokos leidžia atskirti du skirtingus akcininko įtakos bendrovei pagrindus – kontrolinio akcijų paketo nuosavybės arba įtakos bendrovei neatsižvelgiant į faktinį akcijų skaičių. Kontroliuojančiu paprastai laikomas

---

⁸² *Apartoje analizėje buvo nustatyta, kad tarp uždaru bendrovių, bendrovėms, kurios turėjo vieną akcininką, piercing buvo taikoma beveik 50 procentų visų tokių bylų; bendrovėms, kurios turėjo du ar tris akcininkus, piercing buvo taikoma daugiau nei 46 procentams visų tokių bylų; bendrovėms, kurios turėjo daugiau nei 3 akcininkus, piercing buvo taikoma apie 35 procentų visų tokių bylų. Thompson R.B. Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study, 76 Cornell L. Rev. 1036, 1991. P. 1047-1048, 1056-1057. Žiūrėta tekste: Schwindt K. „Limited Liability Companies: Issues in Member Liability“ // 44 UCLA Law Review. 1997. P. 1541. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.*

⁸³ *Mendelson N. A. A Control-based approach to shareholder liability for corporate torts // Columbia Law Review. 2002, Vol. 102:1203. P. 1214. Žiūrėta: Heinonline, 2010-11-15.*

akcininkas, turintis didžiąją bendrovės akcijų dalį, o dominuojančiu – įgyvendinantis bendrovės kasdienės veiklos kontrolę⁸⁴. Toks išskyrimas, autorės nuomone, turi tik teorinę reikšmę. Iki šiol teismų praktika parodė, kad *piercing* taikymui būtina nustatyti kontrolės faktą ir, kad atsakingais buvo laikomi kontroliuojantys akcininkai. Todėl šiame tyrime nagrinėsime tik kontrolės santykius, išskyrus toliau minimą pavyzdį apie įmonių grupes.

Kuomet bendrovėje yra vienas kontroliuojantis akcininkas, įskaitant ir motininę įmonę, bendrovė bus linkusi pasirinkti pernelyg rizikingas, socialiai brangias veiklas. Kuomet bendra nuosavybė (*bendrovėje yra daug akcininkų – aut. past.*) yra pasklidusi, ši tendencija yra mažesnė⁸⁵. Tačiau net ir tokiose bendrovėse, kur šalia kontroliuojančio akcininko yra ir pasyvūs akcininkai, noras rinktis rizikingas veiklas gali būti vis tiek didelis, net jei pasyvūs akcininkai prieštarautų. Teigtina, kad toks noras yra tin didelis, kai prognozuojama rizikos grįžtamoji nauda yra didesnė už riziką.

Taip pat negalima pamiršti ypatingos akcininkų teisės formuoti bendrovės valdymo organus. Kontroliuojančio akcininko esminė įtaka bendrovės vadovo ar valdybos narių skyrimui, atšaukimui iš esmės lemia bendrovės veiklos krypties pasirinkimą, sandorių bendrovės vardu sudarymą, įvairių sprendimų priėmimą ir kitus bendrovės valdymo klausimus. Pagrindinė priežastis dėl kontrolės įgijimo yra galimybė gauti didesnę naudą, gerinant ar keičiant bendrovės valdymą. Mažumos akcininkai žinoma iš to irgi gauna naudą, gaudami didesnius dividendus. Tačiau kontroliuojantis akcininkas gali gauti ir tokios naudos, kurios nesidalina su mažumos akcininkais, pavyzdžiui: vykdyti verslo sandorius su jam priklausančiomis kitomis įmonėmis, kontroliuoti einamuosius bendrovės veiklos klausimus, jo akcijų vertė savaime yra didesnė, gauti mokestinės naudos⁸⁶.

Visi aukščiau paminėti kontroliuojančio akcininko padėties privalumai paskatina akcininką piktnaudžiauti savo padėtimi, susiduriame su jau minėta „*moral hazard*“⁸⁷ problema. Todėl pagrįsta tokį akcininką laikyti atsakingu už bendrovės prievoles ir naikinti jam korporacinį šydą. Teigiama, kad pats kontroliuojančio akcininko buvimas padidina moralinį ribotos atsakomybės pavojų, nors vien tik kontrolės faktas nėra pagrindas *piercing* taikymui.

---

⁸⁴ Kiršienė J, Tikniūtė A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 74.

⁸⁵ Mendelson N. A. A Control-based approach to shareholder liability for corporate torts // Columbia Law Review. 2002, Vol. 102:1203. P. 1247. Žiūrėta: Heinonline, 2010-11-15.

⁸⁶ Ten pat kaip 35. P. 1253-1255.

⁸⁷ *Moralinė ribotos atsakomybės pavojaus problema. Šį terminą savo literatūroje naudoja Nina A. Mendelson straipsnyje “A Control-based approach to shareholder liability for corporate torts”.* Taip pat Glynn T.P. straipsnyje Beyond ‘Unlimiting’ Shareholder Liability: Vicarious Tort Liability for Corporate Officers (Vanderbilt Law review, 2004 March, Vol. 57, No. 2. P. 370. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10).

Smulkusis akcininkas taip pat gali tapti dominuojančiu, jei tiesiogiai arba netiesiogiai gali daryti lemiamą įtaką bendrovei. Tokioje bendrovėje valdymas ir nuosavybė tampa nebeatskiriami, bendrovė tampa nominali, net jei nė vienas akcininkas neturi nuosavybės teise akcijų daugumos. Pavyzdžiui, Jungtinių Amerikos Valstijų teismai neskiria smulkiųjų ir stambiųjų akcininkų, jei jie faktiškai daro lemiamą įtaką bendrovei⁸⁸. Todėl jų literatūroje dominuoja kontroliuojančio akcininko sąvoka, kuri apima tiek dominuojantį, tiek kontroliuojantį. Anglijos teisė tokiu atveju taiko „*shadow director*“ institutą, pagal kurį kontroliuojantis akcininkas, jei įrodoma, kad jis vykdo direktoriaus funkcijas, atsako pagal bendrąsias atsakomybės taisykles, taikomas direktoriams už žalą⁸⁹.

Taigi, galima teigti, kad kontroliuojantis akcininkas dažniau bus laikomas atsakingu už bendrovės prievoles dėl savo esminės įtakos bendrovėje, tačiau neatmetama galimybė, kad ir nustačius visas atsakomybės sąlygas, uždaro tipo bendrovėse mažieji akcininkai gali būti atsakingi už bendrovės prievoles.

Bendrovių grupėse keliami didesni reikalavimai akcininko – motininės įmonės atsakomybei už dukterinės bendrovės prievoles. Tai apibrėžiama sąvokomis „dominavimas ir kontrolė“. „Dominavimas ir kontrolė“ reiškia daugiau negu tik įprasta kontrolė, kuri lydi normaliuose motininės-dukterinės įmonės santykiuose. Iš tiesų, motininės bendrovės visada aktyviai dalyvauja dukterinės bendrovės reikaluose ir dažniausiai tai yra visiškai leidžiama. Tinkamas motininės įmonės dalyvavimas apima: dukterinės įmonės veiklos valdymą, sprendimų dėl dukterinės įmonės finansų ir kapitalo biudžeto peržiūrėjimą, bendros politikos, procedūrų nustatymą. Norint taikyti *piercing* doktriną, ieškovai turi įrodyti, kad motininė įmonė išskirtinai dominavo ir kontroliavo (*dukterinėje įmonėje – aut. past.*) ta prasme, kad dukterinė įmonė daugiau neturėjo juridinės ar savarankiškos reikšmės. Turi būti įrodyta, kad motininė įmonė peržengė bendros dukterinės įmonės politikos ir krypties nustatymą ir perėmė dukterinės įmonės day-to-day politikos veiksmų atlikimą⁹⁰.

Įmonių grupėse tiek Europoje, tiek Jungtinėse Amerikos Valstijose pabrėžiamas šis svarbus kriterijus.

Kaip buvo minėta aukščiau, vien tik dominavimo fakto nepakanka atsakomybės taikymui. *Piercing* taikymui būtina nustatyti, kad tokiose įmonių grupėse dominavimas buvo naudojamas

---

⁸⁸ Siegel M. The Erosion of the Law of Controlling Shareholders // Delaware Journal of Corporate Law. 1999. Žiūrėta tekste: Kiršienė J, Tikniūtė A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 74.

⁸⁹ Kriaučiūnas D. Įmonių grupės reglamentavimas Europos Bendrijos ir Lietuvos teisėje // Teisė. 2001. T. 38. Žiūrėta tekste: Kiršienė J, Tikniūtė A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 74.

⁹⁰ Smith D.G. Piercing the Corporate Veil in Regulated Industries // Brigham Young University Law Review. 2008. P. 1172-1173. Žiūrėta: Heinonline, 2010-05-15. Tokia nuomonė sutinkame ir dr. Papijanc V. disertacijoje „Patronuojančios įmonės atsakomybės prieš dukterinės įmonės kreditorius“ (P. 73).

siekiant apgauti, sukčiauti ar kitaip pažeisti nustatytus bendrovių teisės principus. Taip pat nepakanka nustatyti, kad buvo apgaudinėjama ar piktnaudžiaujama korporacine forma; apgaulė ar piktnaudžavimas korporacine forma turi vesti prie ieškovo žalos (nuostolių)⁹¹. Teisė juk negali numatyti žalos atlyginimo, jeigu jokios realios žalos nebuvo.

Teismai, naikindami atsakomybės privilegijas, paprastai naudojami tiek vidiniais, tiek išoriniais kriterijais. Vidiniai kriterijai susiję su įmonių grupės organizacija ir paprastai nematomi tretiesiems asmenims, pavyzdžiui, įmonių grupės kontrolė, interesų bendrumas, bendras turto naudojimas, bendra vidinė buhalterija, dukterinės įmonės finansavimas tik iš patronuojančios įmonės ir kt. Išoriniai veiksniai tretiesiems asmenims leidžia sutapatinti įmonės grupės narius dėl labai panašaus pavadinimo, tų pačių vadovų, tų pačių buveinių, pašto adresų, telefonų numerių ir kt.⁹² *Piercing* taikymui būtina nustatyti tiek vidinius, tiek išorinius kriterijus. Tačiau užsienio teismų praktikoje, ypač Jungtinių Amerikos Valstijų, yra pavyzdžių kai remiamasi tik išoriniais kriterijais. Tai paaiškinama teismų praktikos ydingumu, nekonkretumu. Jungtinių Amerikos Valstijų teismai naikina patronuojančios bendrovės ribotą atsakomybę iš esmės dviem atvejais - jei ši įgyvendino neteisėtus tikslus kontroliuodama dukterinę bendrovę arba kontroliavo ją iki tokio laipsnio, kad pats kontrolės faktas tampa neteisėtu. Kontrolė Jungtinių Amerikos Valstijų teismų suprantama plačiau nei akcijų valdymas. Tai visiškas dominavimas, įgyvendinamas kontroliuojant ne tik bendrovės finansavimą, bet ir lemiant įmonės strategiją bei verslo praktiką konkrečių sandorių atžvilgiu, iš kurių atsirado žala, iki tokio laipsnio, kad juridinis asmuo neturėjo savo atskirų interesų ir valios⁹³.

Šiame poskyryje aptarta praktika parodo, kad atviro tipo bendrovėse *piercing* taikymas yra itin retas ir nepateisina jam keliamų tikslų ir, galbūt net galima teigti, kad sukelia daugiau žalos negu suteikia naudos. Šiai problemai išspręsti turėtų būti pasitelkiami kiti institutai. *Piercing* taikymas atskirose akcininkų grupėse pasižymi tuo, kad pagal dabartinę praktiką atsakingais laikomi kontroliuojantys akcininkai. Įmonių grupių atvejais ši kontrolė turi būti itin intensyvi. Tačiau, kaip buvo minėta, pats kontrolės faktas nėra pakankamas atsakomybės taikymui, išskyrus itin ypatingus atvejus pasitaikančius įmonių grupėse. Neatmetama galimybė, kad tam tikrais atvejais atsakingais gali būti laikomi ir nekontroliuojantys akcininkai, tačiau jų atsakomybės įrodinėjimas yra itin sudėtingas.

---

⁹¹ Taip pat kaip 90. P. 1182.

⁹² *Papjanc V.* Patronuojančios įmonės atsakomybės prieš dukterinės įmonės kreditorius. Disertacija. Vilnius, 2008. P. 73-74.

⁹³ *Hofstetter K.* The Ecological Liability of Corporate Groups: Comparing US and European Trends. 1993. Žiūrėta tekste: *Tikniūtė A.* Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 129.

2.3. Akcininko atsakomybės už bendrovės prievolės ypatumai sutartiniuose ir deliktiniuose santykiuose

Nagrinėjama tema teismų praktikoje pagal reikalavimų pagrindą skiriami du tipai bylų – bylos, dėl reikalavimų kylančių iš sutarties, ir bylos dėl delikto⁹⁴. Užsienio šalių literatūroje jos įvardijamos atitinkamai „*contract cases*“ ir „*tort cases*“. Atsižvelgiant į šių reikalavimų kilmę, teismai ir teisės doktrina laikosi nevienodos pozicijos dėl *piercing* taikymo. Taip pat jų nuomonės išsiskiria ir dėl to, kokie reikalavimai taikomi *piercing* taikymui tiek sutarties pažeidimo, tiek delikto atveju. Aiškių kriterijų literatūroje nėra pateikiama, daugiau vadovaujamosi bendrais argumentais, itin didelį dėmesį atkreipiant į šalių padėtį iki žalos (nuostolių) atsiradimo, jų veiksmus.

Kritikai nepalankiai vertina tokius ieškinius, kuriuose prašoma korporacinį šydą naikinti esant sutartiniams santykiams. Jų nuomone, tie, kas savo noru turi ryšių su ribotos atsakomybės juridiniu asmeniu (*sutartiniai teisiniai santykiai – aut. past.*), tikėtinai patys turėtų kompensuoti savo praradimus – arba gaudami nuolaidų derybų metu, arba apsisaugoti gaudami asmeninę garantiją⁹⁵. Jei dėl ribotos atsakomybės kreditorių rizika padidėja, ši problema gali būti pačių kreditorių išspręsta įskaičiavus šią riziką į kreditavimo kainą⁹⁶.

Sutartiniai kreditoriai gali derėtis dėl apsaugos priemonių, kurios sumažina skolos negražinimo riziką, tokių kaip teisė gauti informaciją apie bendrovę, veto teisė tam tikrų sprendimų atžvilgiu, bendrovės veiklos rizikos draudimas, draudimo išlaikymas, kapitalo minimalus lygis ar kt.⁹⁷.

Sutartiniuose santykiuose šalims keliami didesni atidumo, rūpestingumo, apdairumo ir kt. standartai. Jeigu šalys yra verslininkai, jų atsakomybės standartas yra dar aukštesnis, nes kaip savo srities profesionalai jie turi visas galimybes apsvastyti sandorio riziką ir reikalauti papildomų savo reikalavimų užtikrinimo galimybių. Tokiose situacijose itin svarbiu etapu tampa šalies derybos, t.y. ikisutartiniai santykiai. Šalys gali tartis dėl įvairių savo interesų apsaugos mechanizmų. Jos yra laisvos tai daryti, jų laisvę apriboja tik imperatyvios normos ir bendrieji teisingumo, protingumo,

⁹⁴ Toliau šiame tyrime bylose, dėl reikalavimų, kylančių iš sutarties, ieškovai (kreditoriai) bus įvardijami kaip sutartiniai kreditoriai. Literatūroje jie dar kartais įvardijami kaip savanoriški kreditoriai (Angl. - *voluntary creditors*). O bylose dėl delikto – nukentėjusieji bus įvardijami kaip deliktiniai kreditoriai. Užsienio literatūroje sutinkame tokias sąvokas kaip „*tort victims*“, „*involuntary creditors*“. Dėl tyrimo nuoseklumo bus vartojamos šios dvi sąvokos minėtiems kreditoriams įvardinti: *sutartiniai kreditoriai* ir *deliktiniai kreditoriai*.

⁹⁵ *Morrissey D. J.* „Piercing All the Veils: Applying an Established Doctrine to a New Business Order” // *The Journal of Corporation Law*. 2006-2007. P. 545. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.

⁹⁶ *Easterbrook F. H., Fischel D.R.* *The Economic Structure of Corporate Law*. Žiūrėta tekste: *Tikniūtė A.* *Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai*. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 44.

⁹⁷ *Glynn T.P.* *Beyond ‘Unlimiting’ Shareholder Liability: Vicarious Tort Liability for Corporate Officers* // *Vanderbilt Law review*. 2004 March, Vol. 57, No. 2. P. 382. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.

sąžiningumo principai. Įvertinant, ar taikyti korporacinio šydo panaikinimo doktriną, teismai paprastai taiko grupę faktorių, kurie pavieniui nė vienas nėra pakankamas atsakomybės taikymui⁹⁸.

Tuo tarpu, deliktiniai kreditoriai savo noru neužmezga teisinių santykių su bendrove, kurioje jos dalyviai nėra atsakingi už bendrovės prievoles. Jiems nebuvo suteikta galimybė reikalauti iš ankstinių asmeninių garantijų ar galimybė derėtis dėl papildomų kompensacijų, siekiant subalansuoti šį bejėgiškumą⁹⁹. Korporacinio šydo panaikinimo doktrinos netaikymas delikto atveju suteiktų nesąžiningą naudą bendrovei, o visus šiuos verslo kaštus perkeltų visuomenei¹⁰⁰. Bendrovės turėtų būti pakankamai kapitalizuotos, jų veikla apdrausta, tada tokios bendrovės delikto atveju turėtų pakankamai lėšų atlyginti žalai ir nereiktų kelti akcininkų atsakomybės klausimo.

Bendrovių ribotos atsakomybės koncepcija prieštarauja deliktų principams: kompensacijos ir prevencijos. Atsižvelgiant į tai, gali būti teigiama, kad ribota atsakomybė yra aukštesnė koncepcija, ir tai reiškia, kad deliktų teisė subordinuoja bendrovių teisę. Kodėl? Atsakymas negali būti atsakomybės išvengimas¹⁰¹. Ribotos atsakomybės privalumai neturi nusverti deliktų teisės principų.

Pateisinimas ar motyvavimas dėl *piercing* išplėtimo deliktiniams kreditoriams gali būti paaiškintas noru sukurti iniciatyvas, kurios siektų išvengti žalą sukeliančio elgesio arba paskirti riziką tiems, kurie labiau gali ją pakelti¹⁰².

Ne vienas teisės mokslininkas savo darbuose pastebi, kad bendrovės, turėdamos ribotos atsakomybės privilegiją, renkasi rizikingesnes veiklas. Korporacinis šydas apsaugo tokios bendrovės dalyvius nuo bet kokių galimų reikalavimų. Kai sandorio kaštai ir ribotos atsakomybės principai nesukuria iniciatyvų kompensuoti žalą deliktiniams kreditoriams, bendrovės gauna tokios veiklos naudą, patirdamos tik menkus nuostolius; kiti kaštai perkeliama deliktiniams kreditoriams. Tai ir yra tikroji ribotos atsakomybės kaina¹⁰³. Siekiant išvengti rizikos eksternalizavimo tretiesiems asmenims, siūloma pakelti akcininkų ribotos atsakomybės šyda deliktų atvejais.

---

⁹⁸ *Smith D.G.* Piercing the Corporate Veil in Regulated Industries // Brigham Young University Law Review. 2008. P. 1171. Žiūrėta: Heinonline, 2010-05-15.

⁹⁹ *Gevurtz F.A.* "Corporation Law". P. 69-70 (2000). Žiūrėta tekste: *Morrissey D. J.* „Piercing All the Veils: Applying an Established Doctrine to a New Business Order” // The Journal of Corporation Law. 2006-2007. P. 545. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.

¹⁰⁰ *Schwindt K.* Limited Liability Companies: Issues in Member Liability // UCLA Law Review. 1997. P. 1565. Žiūrėta: Heinonline, 2010-05-10.

¹⁰¹ *Rhee R.J.* „BONDING LIMITED LIABILITY” // William and Mary Law Review. 2010 Autumn. P. 1446. Žiūrėta: Westlaw International, 2010-10-10.

¹⁰² *Douglas C. M.* To know the veil // The Journal of Corporation Law. 2000 Autumn. P. 49. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.

¹⁰³ *Easterbrook F.H., Fischel D.R.* Limited Liability and the Corporation, 52 U. Chi. L. Rev. 89, 1985. P.103, 107. Žiūrėta tekste: *Dearborn M.* Enterprise Liability: Reviewing and Revitalizing Liability for Corporate Groups // California Law Review. 2009, Vol. 97:195. P. 205-206. Žiūrėta: Heinonline, 2010-10-10.

Itin didelių kaštų patiriama įvykus ekologinėms nelaimėms, atsiradus masinei žalai, kurios kilimą lėmė bendrovės veiksmai, sąlygoti nesąžiningų akcininkų. Tokių žalų atlyginimo kaštai perkeliama visuomenei, o tai sukelia itin didelių socialinių problemų. Todėl bendrovėms siūloma prevenciškai rūpintis draudimu, o to neatlikus savotiškais draudėjais laikyti akcininkus.

Žinoma, tokiose bylose įrodinėjimo pareigos ir reikalavimai ieškinių pagrįstumui negali būti vienodi vien dėl iki reikalavimų pareiškimų buvusios ieškovų padėties. Jau minėta, kad sutartiniai kreditoriai turi žymiai didesnes galimybes negu deliktiniai kreditoriai pasirūpinti tinkama savo teisių ir interesų apsauga. Ieškovų pareiga (*įrodyti piercing taikymui būtinus pagrindus – aut. past.*) turi būti griežtesnė bylose, kylančiose iš sutartinių santykių, nei bylose dėl delikto, kadangi bylose, kylančiose iš sutartinių santykių, ieškovas turi galimybę pasirinkti subjektą, su kuriuo sudaro sutartį, priešingai nei bylose dėl delikto, kuriose tokios galimybės nėra¹⁰⁴. Todėl sutartiniai kreditoriai turės įrodyti ne tik pagrindų *piercing* taikymui buvimą, bet dar ir tai, kad jie atitiko atidaus, protingo, rūpestingo subjekto standartus, sudarydami sutartis, t.y. kad jie tinkamai pasirūpino savo teisių apsauga, garantijomis, ir kad atsakomybės taikymas yra pagrįstas dėl to, kad sutartiniai kreditoriai jau yra išnaudoję visas savo teisių apsaugos priemones.

Apibendrinant šį poskyrį, teigiama, kad teismai *piercing* doktriną taiko tiek bylose dėl reikalavimų, kylančių iš sutarties, tiek bylose dėl delikto. Ypatingai bylose dėl delikto pasireiškia ribotos atsakomybės sukeltos žalos (nuostolių) eksternalizavimas tretiesiems asmenims, pačiai plačiajai visuomenei, todėl *piercing* doktrinos netaikymas sukurtų neproporcingumą tarp teisės saugomų interesų ir tuo pačiu lemtų tam tikrų subjektų teisių paneigimą (t.y. teisės į žalos atlyginimą paneigimą). Žinoma, abiejų tipų byloms taikomi ne vienodi reikalavimai ir tai dėl aukščiau išdėstytų aplinkybių yra visiškai pagrįsta.

SKYRIAUS APIBENDRINIMAS

Šiame tyrimo skyriuje autorė nagrinėjo užsienio šalių, ypač Jungtinių Amerikos Valstijų doktriną, *piercing* doktrinos taikymo klausimais. Deja, tiek užsienio valstybių teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje nėra nustatytų griežtų taisyklių, kriterijų šio instituto taikymui. Doktrina yra nuolat formuojama, kuriama. Teismai itin dažnai atsižvelgia į faktines aplinkybes ir netaiko *piercing* instituto mechaniškai. Tyrime autorė išskyrė esminius doktrinos taikymo aspektus: pagrindus, kuriems esant ji gali būti taikoma, aptariant tokio taikymo praktiką užsienio valstybėse, akcininkų

¹⁰⁴ *Smith D.G. Piercing the Corporate Veil in Regulated Industries // Brigham Young University Law Review. 2008. P. 1170-1171. Žiūrėta: Heinonline, 2010-05-15.*

grupės, kurioms ji gali būti taikoma. Paskutinėje dalyje buvo atkreiptas dėmesys į *piercing* taikymo ypatumus sutartiniuose ir deliktiniuose santykiuose.

Visa šios dalies medžiaga yra aktuali atliekant tolimesnį tyrimą, nes Lietuvoje šis institutas nėra itin išvystytas, teismai nedrąsiai pakelia akcininko atsakomybės šydą. Todėl remiantis užsienio valstybių doktrina ir praktika, bus galima analizuoti nacionalinės *piercing* doktrinos ypatumus ir pateikti pasiūlymus dėl šio instituto pokyčių Lietuvos teisinėje sistemoje.

3. AKCININKO ATSAKOMYBĖS UŽ BENDROVĖS PRIEVOLES INSTITUTO TURINYS LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINĖJE SISTEMOJE (NACIONALINIAI *PIERCING* DOKTRINOS YPATUMAI)

Nacionalinis *piercing* institutas susiformavo 2001 metais, kai įsigaliojo naujasis CK, kurio 2.50 straipsnio 3 dalyje numatyta galimybė pakelti akcininko atsakomybės šydą. Lietuvos teismų praktikoje yra šio instituto taikymo pavyzdžių ir jų gausėja. Autorė pagrįstai tikisi, kad šiame tyrime išdėstytos mintys ir teiginiai bus aktualūs nuosekliam *piercing* instituto vystymuisi ne tik teisės teorijoje, bet ir praktikoje.

Šioje dalyje autorė analizuos nacionalinę teisės doktriną nagrinėjama problema ir LAT praktiką, kurioje buvo keliamas *piercing* taikymo klausimas. Atliekant tyrimą, autorė apžvelgė ir kitų teismų sprendimus *piercing* instituto taikymo klausimais. Tačiau dėl šio darbo apimties kitų teismų sprendimai bus minimi fragmentiškai arba tik pateikiant apibendrinamojo pobūdžio išvadas, nes tyrimo dalykui aktualios taisyklės yra pateikiamos LAT praktikoje, o kitų teismų praktikoje pastebimas ne itin nuoseklus šių taisyklių taikymas.

Atsižvelgiant į tai, kad ankstesniame skyriuje nagrinėta užsienio praktika laikytina pavyzdžiu nacionaliniam *piercing* institutui, šioje dalyje tyrimo autorė taip pat panagrinės, kaip užsienio teisės mokslininkų mintys atsispindi Lietuvos teisės doktrinoje ir praktikoje.

Pirmoji tyrimo dalis parodė, kad akcininkas dažniausiai nėra vien tik pasyvus bendrovės akcijų savininkas, jo padėtis suteikia galimybę įvairias būdais daryti įtaką bendrovės veiklai. Akcininko ypatingas statusas bendrovėje padidina piktnaudžiavimo pavojų, todėl iškyla jau minėta *moral hazard* problema. Efektyvus šios problemas sprendimas – atsakomybės akcininkui taikymas. Teismų praktikoje pastebėta, kad *piercing* taikytas tik uždaro tipo bendrovėms. Tai visiškai pagrįsta. Nors CK 2.50 straipsnio 3 dalis nenumato, kokio tipo bendrovėms taikytinas, tačiau tiek ankstesniame skyriuje aptarta užsienio teisės doktrina, tiek akcininko padėties nustatymas leidžia daryti prielaidą, kad tik itin retai akcinės bendrovės akcininkai gali būti laikomi atsakingais už bendrovės prievoles. Akcinėse bendrovėse egzistuoja valdymo ir nuosavybės atskyrimas, bendrovės turto, valios atskirumas nuo jos akcininkų turto ir valios, tad apie *piercing* taikymą galima kalbėti tik išimtiniais atvejais, kurių nacionalinėje praktikoje dar nėra. Todėl šioje tyrimo dalyje nagrinėsime uždarujų akcinių bendrovių atsakomybės šydo pakėlimo praktiką, nors toliau aptariamoms atsakomybės sąlygoms gali būti taikomos ir akcinėse bendrovėse.

3.1. Akcininko atsakomybės už bendrovės prievolės sąlygos

CK 2.50 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „*juridinis asmuo atsako pagal savo prievolės jam nuosavybės ar patikėjimo teise priklausančiu turtu*“. To paties straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „*juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievolės, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievolės, išskyrus įstatymuose arba juridinio asmens steigimo dokumentuose numatytus atvejus*.“ Šios paminėtos normos įtvirtina visišką juridinio asmens ir jo dalyvių atskirumo principą, t.y. nagrinėjamos temos kontekste bendrovės ir jos akcininkų atskirumą ir atsakomybės ribojimą. Šios taisyklės išimtis gali numatyti įstatymai ir steigimo dokumentai. Tačiau ABĮ to nenumato.

Kita vertus, esant tam tikroms sąlygoms vis dėlto bendrovės kreditoriai gali prašyti teismo atsakingais už bendrovės prievolės laikyti ir akcininkus. CK 2.50 straipsnio 3 dalyje numatyta „*kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesažiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai*“. Tai norma eksplicitiškai įtvirtinanti nacionalinį *piercing* institutą. Lietuvos teisės doktrinoje juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės vienbalsiai laikoma atskirumo principo išimtimi¹⁰⁵.

Tai bendro pobūdžio norma, kuri taikoma ne tik bendrovėms, bet visiems juridiniams asmenims. Tačiau dėl šio tyrimo objekto ši norma bus analizuojama tik bendrovių teisės kontekste.

Norint taikyti šią nuostatą, turi būti nustatytos šios objektyvios ir subjektyvios aplinkybės:

- 1) juridinio asmens negalėjimas įvykdyti savo prievolių;
- 2) priežastinis ryšys tarp negalėjimo įvykdyti prievolės ir juridinio asmens dalyvio veiksmų;
- 3) negalėjimą įvykdyti prievolės lėmusių veiksmų nesažiningumas¹⁰⁶.

Doktrinoje galima aptikti nuomonę, kad *piercing* taikymui turi būti nustatyta daugiau sąlygų, pavyzdžiui, J. Kiršienė teigia, kad turėtų būti keturios sąlygos, t.y. žala, kuri pasireiškia, kaip juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės, neteisėti veiksmai, t.y. dalyvio nesažiningas elgesys, žinoma, priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos ir ketvirtoji sąlyga - kaltė¹⁰⁷.

¹⁰⁵ *Papijanc V.* Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje // *Jurisprudencija*. 2008, Nr. 10 (112). P. 96.

¹⁰⁶ *Augustaitis A.* Akcininko atsakomybė (Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės už juridinio asmens prievolės) // *Juristas*. 2004, Nr. 1. P. 4. Taip pat tokios pat sąlygos išskiriamos *dr. Papijanc V.* Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje // *Jurisprudencija*. 2008, Nr. 10 (112). P. 96-97.

¹⁰⁷ *Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vaitkevičius P.* Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto Leidybos centras, 2004. P. 164.

Teismai, taikydami šį institutą, kaltės klausimą ne visada nagrinėja ir pasisako¹⁰⁸, kad užtenka likusių trijų sąlygų viseto, nes nustačius nesažiningus veiksmus kreditoriaus atžvilgiu, laikytina, kad akcininkas kaltas dėl nesažiningų veiksmų atlikimo.

Siekiant išanalizuoti nacionalinį *piercing* institutą, tikslinga aptarti visas paminėtas sąlygas plačiau:

1. Juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės. Tai reiškia, kad bendrovė tapo nemoki ir negali atsiskaityti su bendrovės kreditoriais. LAT ir kiti Lietuvos Respublikos teismai daugiausia *piercing* taikymo klausimų nagrinėja bylose dėl dalyvio veiksmų, sąlygojusių bendrovės bankrotą, t.y. kreditoriai po bankroto proceso pabaigos siekia akcininkus laikyti atsakingais už bankrutavusios bendrovės prievoles, reikšdami savarankiškus reikalavimus ne bankroto procese¹⁰⁹. Negalėjimas įvykdyti prievolės dažnai traktuojamas kaip žala. Tačiau tai neatitinka žalos sąvokos, įtvirtintos CK. Pagal CK 6.249 straipsnio 1 dalį „žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų“. Ši įstatymo normos formuluotė neleidžia laikyti, kad negalėjimas įvykdyti prievolės yra žala, nes tiesiog neatitinka žalos sąvokos. Pats negalėjimas gali būti laikomas priežastimi dėl kurios kreditoriai negali atgauti, pavyzdžiui, savo lėšų, bet negalėjimas įvykdyti prievolės nėra turto netekimas/sumažėjimas¹¹⁰. Nors teismai savo jurisprudencijoje vis tiek remiasi žalos sąvoka ir reikalauja ieškovo įrodyti žalą¹¹¹.

2. Nesažiningi veiksmai yra viena sunkiausiai įrodinėjamų ir daugiausiai dėmesio sulaukusi *piercing* sąlyga. Kaip jau buvo minėta šio tyrimo pirmoje dalyje, atsižvelgiant į akcininkų statusą, jiems yra suteikiamos tam tikros teisės, bet kartu numatomos ir tam tikros pareigos. Viena svarbiausių pareigų akcininkams, kaip civilinių teisinių santykių dalyviams, yra pareiga elgtis sąžiningai. Šios pareigos nevykdymas gali pasireikšti tiek veikimu, tiek neveikimu¹¹². Būtent esant

---

¹⁰⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alaja ir ko“ v. K.A., V.A., Nr. 3K-3-509/2008; LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Göllner expedition“ v. S. Beinorius, J. Beinorienė, Nr. 3K-3-124/2004.

¹⁰⁹ Lietuvos Apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vajelio medienos gaminiai“ v. R.K., N.K., Nr. 2A-517/2010; LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „PANEVĖŽIO GELŽBETONIS“ v. L.G., Nr. 3K-3-576/2009; LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Čeltaura“ v. A.K.Č., Š.Č., L.Č. ir R.Č., Nr. 3K-3-486/2009; LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Alveronas“ administratorius v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č., Nr. 3K-3-329/2009; LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Saulėtekis“ v. I.K., L.M., R.P., Nr. 3K-3-604/2006.

¹¹⁰ Papijanc V. Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 10 (112). P. 97.

¹¹¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Saulėtekis“ v. I.K., L.M., R.P., Nr. 3K-3-604/2006.

¹¹² Pavyzdžiui, LAT civilinėje byloje konstatavo, kad akcininkų pareigos išrinkti vadovą nevykdymas laikomas nesažiningu veiksniu, pasireiškusiu akcininkų neveikimu. LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 9 d. nutartis

dalyvio nesąžiningumui, galime pakelti jo atsakomybės šydą ir laikyti jį atsakingą už bendrovės prievoles. CK 2.50 straipsnio 3 dalis nepateikia nesąžiningumo sąvokos ir tai, ar nesąžiningi veiksmai yra kartu ir neteisėti veiksmai. Norint įrodyti akcininkų veiksmų neteisėtumą, reikia nuginčyti sandorius, reikalauti teismo pripažinti juos negaliojančiais ir, remiantis prejudicine teismo sprendimo galia, teigti, kad akcininkas atliko neteisėtus veiksmus. Tai visiškai nepadeda pasiekti *piercing* instituto tikslų. Be to, nesąžiningumas nereiškia neteisėtumo ir nesąžiningumas gali slypėti po visiškai teisėtais veiksmais. Teismų praktikoje sutinkame pavyzdžių, kai nesąžiningais veiksmais laikomi neteisėti veiksmai¹¹³, tokių nuomonių yra ir teisės doktrinoje¹¹⁴, tačiau reikėtų pritarti pagrįstai dr. V. Papijanc nuomonei, kad šis tapatinimas nėra teisingas. Jo nuomone, ypatingai įmonių grupėse, kai iš tiesų patronuojančios įmonės veiksmai gali būti teisėti ir galiojantys, nors nesąžiningi. Pasak šio autoriaus, jeigu norima nacionalinį *piercing* institutą priartinti prie bendrųjų civilinės atsakomybės sąlygų, būtina pabrėžti, jog neteisėtumas pasireiškia kreditoriaus interesų pažeidimu. Taigi visiškai teisėtas ir galiojantis sandoris būtų laikomas *neteisėtu (Aut. išskyrimas)* kreditoriaus interesų atžvilgiu¹¹⁵.

Dėl to, kas yra laikytina nesąžiningais veiksmais, vieno požiūrio Lietuvos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje nerasime. CK komentare¹¹⁶ pateikiami pavyzdiniai atvejai, kuomet gali būti įrodinėjama, kad akcininkai naudojami bendrove nesąžiningai. Tokius atvejus galima suskirstyti į tokias grupes:

a) bendrovėje nesilaikoma formalumų reikalavimų (pavyzdžiui, netinkamai tvarkoma bendrovės finansinė apskaita, maišomas akcininko ir bendrovės turtas, juridinio asmens veiklos tvarkos nesilaikymas, reguliarių akcininkų susirinkimų nesušaukimas);

b) kapitalo pakankamumo reikalavimų nesilaikymas tiek steigimo metu, tiek veiklos vykdymo metu;

c) dalyvių ir bendrovės valios atskirumo nesilaikymas (pavyzdžiui, dalyvis duoda privalomus nurodymus bendrovės vadovui);

---

civilinėje byloje BUAB „Alveronas“ administratorius v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č., Nr. 3K-3-329/2009. Tokios pat pareigos nevykdymas kaip nesąžiningas buvo nagrinėjamas ir Lietuvos Apeliacinio teismo CBS kolegijos 2009 m. rugsėjo 7 d. nutartyje BUAB „Vasario leidykla“ v. T.V., I. V., Nr. 2A-82/2009.

¹¹³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Čeltaura“ v. A.K.Č., Š.Č., L.Č. ir R.Č., Nr. 3K-3-486/2009; Lietuvos Apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ost Logistik“ v. UAB „Darstra grupė“, D.S., Nr. 2A-145/2010; LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Saulėtekis“ v. I.K., L.M., R.P., Nr. 3K-3-604/2006.

¹¹⁴ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vaitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto Leidybos centras, 2004. P. 164.

¹¹⁵ Papijanc V. Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 10 (112). P. 98.

¹¹⁶ Bartkus G., Keserauskas Š., Mikelėnas V., Mizaras V. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 128.

Šie pavyzdžiai parodo, kad Lietuvos teisės doktrina remiasi užsienio teisės doktrinoje ir praktikoje suformuluotais *piercing* instituto taikymo pagrindais. Tie patys formalumų nesilaikymo, apgaulės, „alter ego“, kapitalo pakankamumo reikalavimų nesilaikymo pagrindai buvo minimi ankstesniame tyrimo skyriuje. Remiantis tuo, teigtina, kad Lietuvos teisės doktrina perėmė užsienio teisės idėjas, teisminės praktikos mintis, tik jų įgyvendinimas Lietuvos teismų praktikoje skiriasi. Teismų sprendimuose nerasime šių pagrindų aptarimo, nes teismai nagrinėja tik įstatyme numatytas sąlygas, tačiau panagrinėjus teismų sprendimų motyvus, autorės nuomone, tokius pagrindus atrasime. Tiesiog Lietuvos teismų praktikoje visi šie pagrindai patenka į nesąžiningumo kriterijų ir yra pagrindas nacionaliniam *piercing* taikymui, jeigu įrodomos visos kitos įstatymo reikalaujamos atsakomybės sąlygos.

Tačiau teisės praktikoje sutinkame atvejų, kai yra analizuojamas bendrasis sąžiningumo turinys ir remiantis konkrečiomis bylos aplinkybėmis akcininko veiksmai bendrovės atžvilgiu pripažįstami sąžiningais arba ne¹¹⁷.

Aukščiau minėtą nesąžiningumo turinį, nesant nesąžiningų veiksmų sąrašo, bandoma atskleisti per dviejų sąžiningumo kriterijų – objektyvaus ir subjektyvaus – analizę. Subjektyvusis kriterijus padeda nustatyti, ar konkretus asmuo tomis sąlygomis galėjo suprasti savo veiksmų nesąžiningumą. Objektyvusis kriterijus parodo, ar asmens atlikti veiksmai gali būti kvalifikuojami kaip sąžiningi, remiantis *bonus pater familias*¹¹⁸ standartu, t.y. ar tokiomis pat sąlygomis vidutinis protingas žmogus elgtųsi taip pat. Objektyvaus sąžiningumo testas padeda įrodyti nesąžiningumo elementą iš objektyvių bylos duomenų, net neįrodant faktinį atsakovo ketinimą elgtis nesąžiningai¹¹⁹. Ieškovui pakaktų įrodyti akcininko objektyvųjį nesąžiningumą, t.y. kad tokiomis pat aplinkybėmis protingas žmogus, neturintis ketinimų piktnaudžiauti teise, nebūtų taip pasielgęs. Pasak dr. V. Papijanc¹²⁰, subjektyvusis nesąžiningumas neturi įtakos kreditorių interesų pažeidimo

---

¹¹⁷ Pavyzdžiui, civilinėje byloje BUAB „Čeltaura“ v. A.K.Č., Š.Č., L.Č. ir R.Č LAT teigė, kad akcininkų sprendimas išmokėti nepagrįstai didelius darbo užmokesčius ir premijas, kai bendrovei tuo pat metu patvirtinama prievolė mokėti mokestinę nepriemoka, laikomas nesąžiningu. (LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Čeltaura“ v. A.K.Č., Š.Č., L.Č. ir R.Č, Nr. 3K-3-486/2009). Taip pat, pavyzdžiui, akcininkų sprendimą išmokėti dividendus, kai juos išmokėjus bendrovė tapo nemoki civilinėje byloje UAB „PANEVĖŽIO GELŽBETONIS“ v. L.G. LAT laikė nesąžiningu (LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „PANEVĖŽIO GELŽBETONIS“ v. L.G., Nr. 3K-3-576/2009). Taip pat, pavyzdžiui, akcininko siekis mažiau mokėti mokesčių valstybei ir nemokėti skolos bei kitų privalomų mokėjimų, perkeliant verslą į kitą įmonę, buvo laikytini nesąžiningais (Vilniaus apygardos teismo CBS kolegijos 2010 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus apskrities Valstybinė mokesčių inspekcija v. R.G., Nr. 2A-565-115/2010).

¹¹⁸ *Bonus pater familias* – tai teisėje vartojamas terminas skirtas apibūdinti apdairaus, rūpestingo, atidaus, protingo asmens elgesio adekvačioje situacijoje etaloną.

¹¹⁹ *Levickaitė I.* Can the corporate veil be pierced under Lithuanian Law? // International Journal of Baltic Law. 2004, Vol. 1, Nr. 4. P. 42. Žiūrėta: Heinonline, 2010-11-15.

¹²⁰ *Papijanc V.* Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 10 (112). P. 98.

faktui. Todėl jo nustatinėti nereikia. Be to, tyrimo autorės nuomone, pareiga įrodyti subjektyvųjį nesąžiningumo kriterijų nepagrįstai padidintų kreditoriaus kaštus. Kreditoriui įrodyti akcininko nesąžiningumą, remiantis subjektyviuoju kriterijumi, yra praktiškai sunkiai įgyvendinama, o gal iš viso neįmanoma. Jis su akcininku nebendruoja iš anksto, nes bendrovei atstovauja jos vadovas, kreditoriui būtų neproporcingai didelį kaštai domėtis ir akcininkais, tai reikštų ir tai, kad visi papildomi kreditavimo kaštai būtų perkeliama kredito gavėjui (tiesiog pabrangtų kreditas), o be to sunkiai įsivaizduojama, kaip kreditorius galėtų atlikti bendrovės akcininkų stebėseną, nes akcininkai bendrovėje gali keistis.

Apibendrinant, tyrimo autorės nuomone, galima teigti, kad nacionalinė teismų praktika pasirinko liberalią poziciją nustatant nesąžiningų veiksmų sąlygą. Kaip jau buvo minėta, kai kuriose bylose nesąžiningumas buvo nustatomas tik esant akcininko veiksmų neteisėtumui, tačiau kitose bylose buvo liekama tik prie nesąžiningų veiksmų nustatymo. Pastarojo tipo bylose kai kur LAT nesąžiningumo nustatymui reikalavo bendrosios sąžiningumo prezumpcijos paneigimo¹²¹. Kadangi teismų praktikoje nėra vieningos nuomonės, autorė drįsta teigti, kad nesąžiningumo sąlygos nustatymui galima nustatinėti neteisėtus veiksmus ar neveikimą, tačiau jų nesant teismai *piercing* gali taikyti paneigus bendrąją sąžiningumo prezumpciją. Tokiu atveju *piercing* doktrina tampa efektyvi, praktiškai įgyvendinama, nes jeigu nesąžiningumo sąlyga apibrėšime tik kaip neteisėtus veiksmus (veikimą, neveikimą), tai iš esmės atitiks bendro pobūdžio deliktą, įtvirtintą CK 6.263 straipsnio 1 dalyje¹²².

3. Priežastinis ryšys tarp juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės ir juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų. Šio priežastinio ryšio nustatymas leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad būtent tokie dalyvio veiksmai lėmė bendrovės nemokumą. Vienais atvejais priežastinis ryšys gali būti akivaizdus, kitais atvejais tas ryšys gali būti netiesioginis, taigi neakivaizdus ir jo nustatymas reikalauja įdėmesnio tyrimo. Pavyzdžiui, patronuojanti įmonė atlieka tik išorinius nesąžiningus veiksmus. Išties tokiu atveju patronuojanti įmonė atlieka nesąžiningus veiksmus, tačiau jie neturi

---

¹²¹ 2009 m. lapkričio 9 d. civilinėje byloje BUAB "Čeltaura" v. A.K.Č., Š.Č., L.Č. ir R.Č. LAT pasisakė, kad „kadangi CK 2.50 straipsnio 3 dalies normoje įtvirtinto teisinio reguliavimo pagrindas yra bendrasis sąžiningumo principas, tai, sprendžiant dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, taikytini bendrieji civilinių teisinių santykių subjektų elgesio sąžiningumo kriterijai – juridinio asmens dalyvis laikytinas sąžiningu, jeigu jis nežinojo, negalėjo ir neturėjo žinoti, kad jo elgesys neigiamai veikia juridinio asmens gebėjimą vykdyti savo prievoles. Sprendžiant dėl juridinio asmens dalyvio atsakomybės svarbu įvertinti jo vaidmenį ir realią galimybę daryti įtaką juridinio asmens veiklai“. LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB "Čeltaura" v. A.K.Č., Š.Č., L.Č. ir R.Č., Nr. 3K-3-486/2009.

¹²² CK 6.263 straipsnio 1 dalis: "1. Kiekvienas asmuo turi pareiga laikytis tokio elgesio taisykliu, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytu kitam asmeniui žalos."

priežastinio ryšio su dukterinės įmonės negalėjimu įvykdyti savo prievolių¹²³. Teismų praktikoje itin dažnai pabrėžiama priežastinio ryšio nustatymo būtinybė¹²⁴.

Viena pirmųjų LAT bylų, kurioje buvo keliamas *piercing* instituto taikymo klausimas, yra 2004 m. vasario 18 d. UAB „Göllner spedition“ v. S. Beinorius, J. Beinorienė. Ši byla yra itin svarbi nacionaliniam *piercing* institutui. Tiek teisės praktikoje, tiek teisės doktrinoje labai dažnai remiamasi joje išdėstytomis teisės aiškinimo taisyklėmis, todėl ji yra aptariama plačiau.

Šioje byloje akcininkų veiksmų nesąžiningumas pasireiškė tuo, kad UAB „Baninis“ akcininkas S. Beinorius (J. Beinorienė buvo S. Beinoriaus sutuoktinė, todėl laikytina bendraatsakove byloje), siekdamas išvengti privalomo UAB „Baninis“ atsiskaitymo su kreditoriumi UAB „Göllner spedition“ vykdymo, įsteigė naują juridinį asmenį UAB „Transbaninis“, kurio vienintelis akcininkas ir vadovas buvo S. Beinorius, tikslingai perkėlė į ją UAB „Baninis“ veiklą, taip pat perdavė turtą, o UAB „Baninis“ naudojo, tik siekdami vykdyti per ją pervežimo veiklą, kuriai buvo būtinas specialus leidimas, kurį ir turėjo UAB „Baninis“. UAB „Baninis“ jokių pajamų nebeturėjo. Tokiu būdu UAB „Baninis“ tapo nemoki ir neturėjo galimybės atsiskaityti su UAB „Göllner spedition“. Jau Lietuvos Apeliacinis Teismas šioje byloje pasisakė, kad visi aukščiau paminėti veiksmai rodo akcininkų S. Beinoriaus ir J. Beinorienės nesąžiningumą. O LAT pritarė tokia Lietuvos Apeliacinio teismo pozicijai. Šioje byloje LAT patvirtino, kad „būtent juridinio asmens dalyviui pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį atsakomybė atsiranda dėl jo nesąžiningų veiksmų. Ši norma nustato papildomą atsakomybę juridinio asmens dalyviams, kad jie negalėtų piktnaudžiauti galimybe išvengti turtinės atsakomybės, prisidengdami ribota turtine atsakomybe, tai atvejais, kai jų veiksmai lemia, kad juridinis asmuo negali iki galo įvykdyti prievolės kreditoriui ir jos siekia išvengti nesąžiningais veiksmais. Nesąžiningų veiksmų konstatavimas ir reiškia juridinio asmens dalyvio kaltę. Taigi nustačius, kad atsakovai, kaip juridinio asmens dalyviai, atliko nesąžiningus veiksmus ieškovo (kreditoriaus) atžvilgiu, laikytina, kad jis kaltas dėl nesąžiningų veiksmų atlikimo¹²⁵.“

Taigi šioje byloje LAT patvirtino, kad *piercing* taikymui nereikia nustatinėti dalyvio kaltės. Nustačius dalyvio nesąžiningus veiksmus, jo kaltė yra preziumuojama. Dar vienas svarbus aspektas dėl kurio buvo pasisakyta yra tai, ar nesąžiningumui konstatuoti yra būtina nustatyti veiksmų

¹²³ *Papijanc V.* Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje // *Jurisprudencija*. 2008, Nr. 10 (112). P. 101.

¹²⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Alveronas“ administratorius v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č., Nr. 3K-3-329/2009; LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alaja ir ko“ v. K.A., V.A., Nr. 3K-3-509/2008; LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Saulėtekis“ v. I.K., L.M., R.P., Nr. 3K-3-604/2006.

¹²⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Göllner spedition“ v. S. Beinorius, J. Beinorienė, Nr. 3K-3-124/2004.

neteisėtumą. Kaip jau buvo minėta anksčiau, šis konstatavimas nėra būtinas. Nesąžiningi gali būti ir teisėti veiksmai. LAT teigė, kad „*laikydamas atsakovų veiksmus nesąžiningus kreditoriaus atžvilgiu, teismas neturėjo konstatuoti jų sudarytų sandorių neteisėtumo, nes nesąžiningumas ir sandorio neteisėtumas CK 2.50 straipsnio 3 dalies prasme negali būti sutapatinami, kadangi įstatymas nereikalauja sandorio neteisėtumo pripažinimo, be to, tai nėra Pauliano ieškinys (CK 6.66 straipsnis). Šiuo atveju pakanka juridinio asmens dalyvio veiksmų nesąžiningumo, t.y. pakanka konstatuoti, kad sandoris nesąžiningas, neanalizuojant sandorio teisėtumo klausimo. Tokios aplinkybės nustatymas yra pakankamas pagrindas taikyti juridinio asmens dalyviui subsidiarinę atsakomybę*¹²⁶.“

Ši byla įdomi dar ir tuo, kad joje teismai labai išsamiai analizavo požymius, kuriais remiantis buvo laikoma, kad S. Beinorius ir J. Beinorienė buvo nesąžiningi. Dr. V. Papijanc¹²⁷ šiuos požymius suskirstė į dvi grupes. Tokios požymių grupės sutinkamos ir užsienio teisės doktrinoje, kaip buvo minėta šio tyrimo antrame skyriuje. Pirmąją grupę sudaro vidiniai faktoriai, susiję daugiausiai su vidine (organizacine) struktūra. Pavyzdžiui, nagrinėtoje byloje abu sutuoktiniai visiškai kontroliavo abi įmones ir jų veiklą, panaudojo savo kontrolę, siekdami išvengti prievolės įvykdymo, formaliai perkėlė verslą iš vienos įmonės į kitą įmonę, sukūrė ir naudojo finansines schemas, neleidžiančias patekti lėšoms į UAB „Baninis“ sąskaitas. Kita grupė – išoriniai faktoriai. Tokie kaip panašūs pavadinimai, tas pats direktorius ir akcininkas, ta pati buveinė, tie patys pašto adresai. Šių požymių visuma leido teismui pakelti akcininkų atsakomybės šydą.

Tyrimo autorė šiame poskyryje norėtų atkreipti dėmesį į kai kurių teisės mokslininkų išskirtą ketvirtąją *piercing* sąlygą – kaltę. Asmuo laikomas kaltu, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę, jis nebuvo pakankamai rūpestingas, apdairus, kaip tokiomis sąlygomis buvo būtina, t.y. jis neatitiko *bonus pater familias* standarto. LAT, kaip jau buvo minėta, savo byloje konstatuoja, kad nustačius nesąžiningus veiksmus, laikytina, kad akcininkas yra kaltas dėl jų atlikimo. Tokia LAT pozicija, autorės nuomone, parodo, kad *piercing* taikymui taikoma skolininko kaltės prezumpcija (CK 6.248 straipsnio 1 dalis¹²⁸), tik ji taikoma akcininkui atlikus nesąžiningus veiksmus. Šią prezumpciją turi

¹²⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Göllner spedition“ v. S. Beinorius, J. Beinorienė, Nr. 3K-3-124/2004.

¹²⁷ Papijanc V. Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 10 (112). P. 99.

¹²⁸ CK 6.248 straipsnio 1 dalis: „1. Civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuos kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės. Skolininko kaltė preziumuojama, išskyrus įstatymų numatytus atvejus.“

paneigti skolininkas, t.y. akcininkas, įrodydamas, kad buvo sąžiningas. Pasak dr. V. Papijanc¹²⁹, nagrinėjamos temos kontekste nėra pagrindo skirti nesąžiningus veiksmus ir kaltę, nes kaltė turi būti suprantama objektyviai, tai yra kaltė = nesąžiningi veiksmai. Nesąžiningi veiksmai paneigia sąžiningumo (nekaltumo) prezumpciją (CK 4.26 straipsnio 2 dalis). Tačiau teismai savo sprendimuose ir nutartyse atkreipia dėmesį į kaltės elementą ir vienokiu ar kitokiu būdu konstatuoja skolininko kaltės prezumpciją, t.y. arba kaip aukščiau paminėta eksplicitiškai nurodo, kad konstatavus nesąžiningus veiksmus, juridinio asmens dalyvis laikomas kaltu, arba tiesiog sprendime konstatuodamas apie skolininko kaltės prezumpciją, kuri taikoma civilinės atsakomybės metu¹³⁰.

Šiame poskyryje autorė norėtų išskirti teismų praktikoje pastebėtą įdomų teiginį dėl subjektų, kurie gali reikalauti *piercing* instituto taikymo. CK 2.50 straipsnio 3 dalyje nėra numatytas subjektų ratas, turintys teisę ginti savo pažeistas teises, reikalaujamas taikyti *piercing*. Tačiau šios normos turinys ir prasmė parodo, kad pagrinde ieškovai gali būti juridinio asmens kreditoriai arba pats juridinis asmuo. Teismų praktikoje dažnai *piercing* taikymo reikalauja bankrutavusių bendrovių bankroto administratoriai. Todėl iškilo klausimas dėl jų kaip tinkamo ieškovo nustatymo. Tačiau LAT į šią problemą pažvelgė platesniu aspektu ir 2009 m. liepos 9 d. *BUAB „Alveronas“ administratorius v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č.* byloje konstatavo, kad „pagal įmonių bankroto įstatymą įmonės bankroto administratorius reiškia ieškinius veikdamas įmonės kreditorių interesais ir byloje pagal pareikštą ieškinį administratorius prašo priteisti iš atsakovų žalą atlyginimą, kuris įmonės likvidavimo procese būtų naudojamas tokios įmonės kreditorių reikalavimams dengti. Taigi galutiniai naudos gavėjai pagal ieškinį yra ne įmonė, o jos kreditoriai, t. y. tie asmenys, kurių teisių apsaugai skirta CK 2.50 straipsnio 3 dalis¹³¹.“ Tokia LAT pozicija, tyrimo autorės nuomone, tikrai yra pagrįsta ir padeda pasiekti šia norma numatytų tikslų. Kadangi bendrovės akcininko atsakomybės šydo pakėlimo klausimai dažniausiai iškyla bendrovei tapus nemokia, tad panaikinus teisę bankroto administratoriui reikšti ieškinį tokiu pagrindu ir reikalauti akcininko atsakomybės, šios normos taikomumas praktikoje apsiribotų itin retais atvejais.

Taigi šiame poskyryje autorė nagrinėjo nacionalinio *piercing* taikymo sąlygas. CK 2.50 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad akcininko atsakomybės taikymui šiuo pagrindu būtina nustatyti akcininko nesąžiningus veiksmus, jų sukeltą žalą ir priežastinį ryšį tarp akcininko veiksmų ir žalos.

¹²⁹ Papijanc V. Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 10 (112). P. 99.

¹³⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Saulėtekis“ v. I.K., L.M., R.P.*, Nr. 3K-3-604/2006.

¹³¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Alveronas“ administratorius v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č.*, Nr. 3K-3-329/2009.

Teismų praktikoje visada nagrinėjamos šios trys sąlygos, nors pasitaiko bylų, kuriose minima ir kaltės sąlyga. Daugiausia diskusijų sukelia nesąžiningų veiksmų nustatymas. Tyrimo autorė, šiame poskyryje priėjo išvadą, kad jų nustatymas labai priklauso nuo faktinių aplinkybių, bylą nagrinėjančio teismo. Tačiau nacionalinė *piercing* nepateikusi aiškios nesąžiningumo sąvokos suteikia galimybę *ad hoc* aiškinti šios sąlygos turinį. Autorės nuomone, tai padeda užtikrinti efektyvų *piercing* instituto taikomumą, tik teismai turi nebijoti taikyti šią normą ir nesuabsoliutinti ribotos atsakomybės privilegijos.

3.2. Akcininko įtakos svarba atsakomybės taikymui *piercing* instituto pagrindu

Ankstesnėje tyrimo dalyje buvo nagrinėtos akcininkų grupės, kurioms būtų galima taikyti *piercing*. Užsienio teisės doktrinoje pažymima, kad dauguma atvejų atsakingais už bendrovės prievoles laikomi tie akcininkai, kurie turi kontrolinį akcijų paketą ar balsų skaičių ir savo turimų balsų skaičiumi gali daryti esminę įtaką bendrovėje. Tai argumentuojama tuo, kad akcininkas *ex officio* veikia dviem būdais – individualiai kaip dalyvis ir kolegialiai kaip juridinio asmens organas (vienanarėje bendrovėje) arba jo narys. Individualių akcininko pareigų nevykdymas, nors ir gali būti kvalifikuojamas kaip neteisėta veika, nesukelia atsakomybės už bendrovės prievoles (išskyrus sutartinę steigėjo atsakomybę)¹³².

Individualiai akcininkas veikia tuomet, kai jis įsigyja bendrovės akcijų, naudojami savo turtinėmis ir neturtinėmis teisėmis, o kolegialiai akcininkai veikia, kai atlieka visuotiniam akcininkų susirinkimui priskirtas funkcijas. Visuotinis akcininkų susirinkimas, nors ir būdamas aukščiausias įmonės organas, neturi teisės spręsti klausimų, priskirtų kitiems tos bendrovės valdymo organams. Įstatyme įtvirtintos atskiros visuotinio akcininkų susirinkimo teisės spręsti bendrovės reikalus, tačiau atskiri dalyviai (akcininkai) negali vienokiu ar kitokiu būdu duoti tiesioginių nurodymų valdymo organams, kuriems priskirta spręsti jų kompetencijos klausimus. Juridinio asmens dalyvių susirinkimas priima sprendimus dėl valdymo organų sudarymo, steigimo dokumentų keitimo, juridinio asmens pasibaigimo ir kitais klausimais, kurie nėra tokio asmens kasdienės veiklos pobūdžio ir kurie susiję su viso ar esminės juridinio asmens dalies turto pasikeitimu (pvz., akcinės bendrovės įstatinio kapitalo didinimu ar mažinimu)¹³³. Tokiais kolegialiais savo veiksmais akcininkai atlieka bendrovės valdymo organų kontrolę. Atsižvelgiant į tai, kad akcininkai įtaką

¹³² Kiršienė J, Tikniūtė A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 71.

¹³³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Alveronas“ administratorius v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č., Nr. 3K-3-329/2009.

bendrovės valdymui, jos sandorių sudarymui, gali daryti tik veikdami kolegialiai, t.y. visuotiniame akcininkų susirinkime, tad atsakingais už bendrovės prievoles pavieniui akcininkai negali būti, išskyrus atvejus, kai jie turi kontrolės teisę ir jų turimų balsų skaičiaus pakanka sprendimo priėmimui. CK 2.50 straipsnio 3 dalies komentare taip pat minima, kad „*dalyviui, kuris neturi pakankamai įtakos juridinių asmenų dalyvių susirinkime arba užsiima tik kapitalo investicijomis į kitus juridinius asmenis, negali būti taikoma minėta norma*“¹³⁴.

Paminėtina, kad CK 2.50 straipsnio 3 dalyje nėra numatyta, koks dalyvis gali būti atsakingas už juridinio asmens prievoles. Tyrimo autorės nuomone, įstatymų leidėjai neturėjo tikslo išskirti, kokie akcininkai konkrečiai gali atsakyti už bendrovės prievoles, t.y. akcininkų atsakomybės klausimas nagrinėjamas vertinant visas jų atsakomybės pagal šią teisės normą sąlygas, o jo įtaka bendrovėje analizuojama vertinant jo veiksmų sąžiningumą.

Tai patvirtina ir nacionalinė teismų praktika¹³⁵. Taip pat jau minėtoje 2009 m. lapkričio 9 d. civilinėje byloje BUAB „Čeltaura“ v. A.K.Č., Š.Č., L.Č. ir R.Č. LAT teigė, kad „*konstatuotina, kad jeigu bendrovės akcininkas, nors ir neturintis lemiamos įtakos visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo priėmimui, elgdamasis nesąžiningai, visuotiniame akcininkų susirinkime balsuoja už jo paties naudai priimamą sprendimą ir realiai pasinaudoja tokio sprendimo sukurtomis teisinėmis pasekmėmis, tai tokiam akcininkui, esant kitoms būtinoms atsakomybės sąlygoms, gali būti taikoma CK 2.50 straipsnio 3 dalyje nustatyta subsidiarioji atsakomybė už juridinio asmens prievoles*“¹³⁶. Toks atsakomybės taikymas nekontroliuojančiam akcininkui, autorės nuomone, yra visiškai pagrįstas, nes visuotinis akcininkų susirinkimas yra kolegialus organas, jo sprendimai priimami paprastojo balsavimo principais, tad esant visiškam vienbalsiškumui priimant sprendimą, nėra pagrindo teigti, kad akcininkas, nors ir turintis mažumą balsų, neišreiškė tikrosios savo valios ir nesiekė veikti nesąžiningai.

Autorė šiame poskyryje trumpai norėtų paminėti motininės įmonės atsakomybės už dukterinės įmonės prievoles problemą nacionalinėje teisėje. Šiems atsakomybės santykiams taip pat taikoma CK 2.50 straipsnio 3 dalis. Nustatant atsakomybės sąlygas, nesąžiningumo įrodinėjimui remiamasi jau minėtais vidiniais ir išoriniais kriterijais. Pabrėžtina, kad kaip ir užsienio valstybėse

¹³⁴ Bartkus G., Keserauskas Š., Mikelėnas V., Mizaras V. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 128.

¹³⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Alveronas“ administratorius v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č., Nr. 3K-3-329/2009. Šioje byloje LAT konstatavo, kad akcininkai, valdantys tik po 11 procentų bendrovės akcijų, gali būti laikomi atsakingais už bendrovės prievoles, jeigu nevykdė pareigos sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą ir jame išrinkti bendrovės vadovą po ankstesnio bendrovės vadovo mirties.

¹³⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Čeltaura“ v. A.K.Č., Š.Č., L.Č. ir R.Č., Nr. 3K-3-486/2009.

kiekvieniu *piercing* taikymo atveju turėtų būti nustatoma įmonių grupės sudėties buvimas (kontrolė)¹³⁷. LAT savo praktikoje nėra nagrinėjęs tokių bylų, tad tikrai remiantis jau anksčiau aptartomis bylomis, jose išdėstytomis LAT teisės aiškinimo taisyklėmis, galima nagrinėti motininės įmonės atsakomybės už dukterinės įmonės prievolės problemą.

Dažnai uždaro tipo bendrovėse, ypačiai vienanarėse, akcininkas yra kartu ir bendrovės vadovas. Bendrovės vadovą ir bendrovę sieja fiduciariniai santykiai. Būtent fiduciariniai santykiai yra tas pagrindas, tas specifinis ryšys, kuris paprastai su bendrove sieja tik direktorius, o ne akcininkus, nes šie dažniausiai neprivalo bendrovės tikslų laikyti prioritetiniais¹³⁸. Todėl tokiu atveju atsakingais už bendrovės prievolės reikėtų laikyti bendrovės vadovus, jeigu yra įrodomos visos jų atsakomybės sąlygos. Paminėtina, kad teismai laikosi pozicijos, kad juridinio asmens valią išreiškia jo valdymo organas ir jeigu juridinio asmens dalyvio paliepiamai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams, juridinio asmens vadovas turėtų atsisakyti juos vykdyti¹³⁹.

Apibendrinant visa tai, kad buvo nagrinėta šiame poskyryje, teigtina, kad atsakingais už bendrovės prievolės gali būti laikomi ne tik kontroliuojantys akcininkai. Pats akcininko įtakos faktas nagrinėjamas kitų atsakomybės sąlygų kontekste, t.y. nustatinėjant akcininko veiksmų sąžiningumą, vienas iš minėtinų aspektu gali būti akcininko kontrolė. Tačiau kaip savarankiškas elementas jis nėra išskiriamas. Antroje tyrimo dalyje buvo dėstoma, kad užsienio teisės doktrinoje ir praktikoje itin pabrėžiama akcininko kontrolės kriterijaus svarba ir yra vienas esminių elementų nustatant ribotos atsakomybės privilegijos panaikinimą. Lietuvos teisinė praktika atskleidžia truputėlį kitokias tendencijas. Nors daugumoje *piercing* bylų, bendrovėje akcininkas buvo vienas ar keli, tačiau turime

---

¹³⁷ *Papijanc V.* Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje // *Jurisprudencija*. 2008, Nr. 10 (112). P. 101.

¹³⁸ *Kiršienė J., Tikniūtė A.* Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55(47). P. 36. Taip pat 2009 m. birželio 1 d. civilinėje byloje BUAB „Panevėžio balsas“ v. UAB „Eksena“ LAT konstatavo, kad „juridinio asmens dalyvio ir valdymo organo nario priimtų sprendimų teisinis vertinimas yra skirtingas. Juridinio asmens dalyvių susirinkimas formuoja juridinio asmens valią, kurią įgyvendina per valdymo organus. Juridinio asmens valdymo organo nariai turi fiduciarines pareigas juridiniam asmeniui, t. y. pareigas veikti išimtinai juridinio asmens interesais (CK 2.87 straipsnis), ir šių pareigų nevykdymas ar netinkamas vykdymas lemia valdymo organo nario atsakomybę pagal CK 2.87 straipsnio 7 dalį. Tuo tarpu juridinio asmens dalyvio (CK 2.45 straipsnis) interesai ne visada gali sutapti su paties juridinio asmens interesais, todėl juridinio asmens dalyvio veiksmų vertinimui netaikomas CK 2.87 straipsnis. Skirtingas dalyvių ir valdymo organų narių statusas lemia ir jų civilinę atsakomybę skirtingais pagrindais (atitinkamai pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį ir 2.87 straipsnio 7 dalį)“ (LAT CBS kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Panevėžio balsas“ v. UAB „Eksena“, Nr. 3K-3-244/2009).

¹³⁹ LAT teigė, kad „(...) akcininkų sprendimas sudaryti bendrovei nuostolingą sandorį (nagrinėjamu atveju išsinuomoti patalpas už aiškiai padidintą nuomos kainą) nešalina bendrovės vadovo atsakomybės už tokio sandorio sudarymą, nes bendrovės vadovas yra specialus subjektas, kuriam įstatyme nustatyta išskirtinė teisė atstovauti bendrovei, veikti jos vardu ir jam taikomi aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai negu juridinio asmens dalyviui ar eiliniam juridinio asmens darbuotojui (...)“ (LAT CBS kolegijos 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Barklita“ v. G.B., J.G., Nr. 3K-3-528/2009).

praktikos, kurioje atsakingais buvo pripažinti ir mažumos akcininkai. Toks žingsnis teismų praktikoje vertintinas itin teigiamai.

3.3. Akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles savarankiškumas

CK 2.50 straipsnio 3 dalyje numatyta *piercing* kelia klausimą dėl žalos atlyginimo prievolės pobūdžio, t.y. ar akcininko atsakomybė yra savarankiška prievolė, ar ji egzistuoja tik kartu su pagrindine prievole, pagrindiniu skolininku. Nacionalinėje teismų praktikoje šiuo klausimu pastebima tokia pozicija. Pavyzdžiui, 2006 m. lapkričio 28 d. civilinėje byloje *BUAB "Saulėtekis" v. I.K., L.M., R.P.*¹⁴⁰ LAT konstatavo subsidiarų akcininkų atsakomybės pobūdį ir teigė, kad tokiu atveju pagrindinis atsakovas turi būti juridinis asmuo. Taip pat LAT konstatavo, kad „CK 2.50 straipsnio 3 dalyje nurodyta subsidiarioji juridinio asmens dalyvio prievolė yra šio asmens papildoma prievolė, taikoma tais atvejais, kai pagrindinio skolininko (įmonės) turto nepakanka įmonės skoloms padengti¹⁴¹.“

Tyrimo autorės nuomone, tokiu atveju atsiranda neaiškumas, ar norint laikyti akcininkus, atsakingais už bendrovės prievoles, turime pirmiau nagrinėti bendrovės atsakomybės klausimą kaip pagrindinės atsakovės ir tada papildomai reikalauti akcininkų atsakomybės. Tikriausiai tariant, susiduriame su problema, ar nesant pagrindinio skolininko-bendrovės, iš viso galime svarstyti akcininkų atsakomybės klausimą. Tokia problema išskyla, kai po bankroto procesų bankroto administratoriai ar kreditoriai bando pakelti akcininkų atsakomybės šydą ir įrodyti, kad bendrovės nemokumą lėmė akcininkų nesąžiningi veiksmai. Jie reiškia savarankiškus reikalavimus delikto pagrindu. Esant deliktiniam reikalavimui pagrindinio skolininko – bendrovės – net ir negali būti, už žalos padarymą yra atsakingas akcininkas, tai reiškia, kad neatsiranda pagrindinis atsakovas ir subsidiarus atsakovas. Tai parodo, kad *piercing* yra savarankiškas atsakomybės pagrindas.

Tokią poziciją sutinkame LAT praktikoje vienoje vėlesnių bylų, t.y. 2008 m. spalio 22 d. *UAB „Alaja ir ko“ v. K.A. ir V.A.*¹⁴². Šioje byloje kasatoriai-atsakovai kėlė klausimą dėl atsakomybės subsidiarumo. Kasatoriai-atsakovai teigė, kadangi pagrindiniam skolininkui UAB „Sveiki dantys“, kurio vienintelis akcininkas ir generalinis direktorius buvo K. A. (V.A. yra K.A. sutuoktinė), nebuvo taikyta atsakomybė, šis juridinis asmuo yra bankrutavęs ir jau išregistruotas iš Juridinių asmenų

¹⁴⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB "Saulėtekis" v. I.K., L.M., R.P.*, Nr. 3K-3-604/2006.

¹⁴¹ Ten pat kaip 140.

¹⁴² LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Alaja ir ko“ v. K.A., V.A.*, Nr. 3K-3-509/2008.

registro, tai UAB „Sveiki dantys“ prievolė pasibaigė, tai vadinasi kartu pasibaigė ir kasatoriaus subsidiarioji prievolė. Atsiliepime į kasacinį skundą, kasatorius - ieškovas teigė, kad kasatoriaus prievolė atlyginti žalą pagal CK 6.128 straipsnį negalėjo pasibaigti, nes jis nebuvo tos prievolės šalis, jo atsakomybės pagrindas yra deliktas, nustatytas CK 2.50 straipsnio 3 dalyje. LAT kasatorių-atsakovų argumentus pripažinimo nepagrįstais ir teigė, kad „kasatorius, remdamasis juridinio asmens dalyvio prievolės akcesoriškumu, neatsižvelgia į tai, kad pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalies normą ši prievolė atsiranda savarankišku įstatyminiu pagrindu – dėl juridinio asmens dalyvio nesažiningų veiksmų, be to, tarp šių veiksmų ir įmonės negalėjimo įvykdyti prievolės kreditoriams turi būti konstatuotas priežastinis ryšys“. Kartu toliau LAT argumentuodamas savo poziciją truputį suklaidina teigdamas, kad „kasacinio skundo teiginys, kad nebuvo konstatuota pagrindinė prievolė, todėl negalima ir subsidiarioji, yra visiškai nepagrįstas, nes pagrindinio skolininko – UAB „Sveiki dantys“ – prievolė ir negalėjimas ją įvykdyti konstatuoti bankroto byloje įsiteisėjusiu teismo sprendimu.“ Tad lieka neaiškumas, ar iš tiesų tai yra savarankiška prievolė, ar jos konstatavimui vis dėl to būtina nustatyti pagrindinę prievolę.

Autorės nuomone, abu šie LAT argumentai, nors aiškinant juos kartu turi tam tikrų nesutapimų, t.y. iš pradžių teigiama, kad pagrindinė prievolė yra nereikalinga, kad *piercing* yra savarankiška, tačiau po to argumentuojama, kad pagrindinė prievolė vis dėlto yra nustatyta, apibendrinus manytina, kad *piercing* vis dėlto yra savarankiška prievolė ir jos taikymui nėra reikalinga nustatyti pagrindinės prievolės, nes antrąjį argumentą, autorės nuomone, LAT išdėsto, norėdamas pateisinti *piercing* taikymą, teigdamas, kad kreditorius jau išnaudojo savo pažeistų teisių gynimo priemones, reikalaudamas žalos atlyginimo iš pagrindinio skolininko.

Pagrindinės prievolės nustatymas nagrinėjamos problemos aspektu visada bus, nes kreditorius pirmiausiai savo reikalavimų patenkinimo reikalaus iš skolininko – bendrovės ir tik šiai tapus nemokia, kreditorius bandys reikalauti, kad teismas pripažintu akcininką atsakingu už bendrovės prievoles. Tačiau tokių reikalavimų egzistavimas neatitinta civilinės teisės teorijoje egzistuojančio pagrindinės ir subsidiarios prievolės apibrėžimų ir jų tarpusavio santykio. Subsidiarus atsakomybės pobūdis reiškia, kad akcininkas papildomai gali atsakyti už bendrovės prievoles, kai bendrovė dėl jo nesažiningų veiksmų tapo nemoki, tačiau tai yra savarankiškas atsakomybės pagrindas ir šioje normoje numatytas žodis „*subsidiariai*“ tik parodo, kad kreditoriai savo reikalavimus pirmiausiai turi nukreipti į patį skolininką – bendrovę.

3.4. Akcininko atsakomybė sutartiniuose ir deliktiniuose santykiuose

Ankstesniame tyrimo skyriuje buvo aptarta užsienio teisės doktrina dėl *piercing* taikymo, esant sutartiniams ir deliktiniams reikalavimams. Nacionalinėje teisėje šiuo klausimu autorė norėtų išskirti ir šiame poskyryje panagrinėti pati atsakomybės reikalavimo pobūdį ir pagrindą, kuriuo buvo keliamas reikalavimas, įtaką *piercing* taikymui Lietuvoje.

Pareiga atlyginti žalą, kurią sukėlė akcininko nesažiningi veiksmai, yra deliktinė visais atvejais, nes kreditoriaus ir akcininko nesieja jokie teisiniai santykiai. Jeigu tokie santykiai atsirastų, tai būtų jau nebe *piercing* taikymas, o būtų reikalaujama asmeninės akcininko atsakomybės, bet remiantis ne jo statusu – akcininkas, bet jo kaip sutarties šalies pareigomis. Tokiai nuomonei pritaria ir J. Kiršienė bei A. Tikniūtė¹⁴³.

Tačiau tarp kreditoriaus ir juridinio asmens gali būti susiklostę tiek sutartiniai, tiek nesutartiniai teisiniai santykiai. LAT praktikoje buvo nagrinėtos abiejų tipų bylos. Sutartiniai reikalavimai kilo dėl pirkimo-pardavimo, nuomos sutarčių nevykdymo, o deliktiniai – priimant akcininkams sprendimus dėl nepagrįstai didelių dividendų išmokėjimo, kai po tokių veiksmų atlikimo įmonė tapo nemoki, taip pat jau minėta situacija dėl itin didelių darbo užmokesčių išmokėjimo ir kt.

Vienas tokių pavyzdžių yra 2006 m. lapkričio 28 d. civilinė byla *BUAB „Saulėtekis“ v. I.K., L.M., R.P.*¹⁴⁴ Šioje byloje LAT paanalizavo ieškovo padėtį iki reikalavimo atsiradimo, t.y. UAB „Alaja ir ko“ ir UAB „Sveiki dantys“ buvo sudarę sutartį, pagal kurią ieškovas ir įgijo reikalavimo teisę. Kadangi ieškovas yra sutartinis kreditorius, tai LAT atsižvelgė į jo pareigą elgtis atidžiai, apdairiai, prisiimti kaip verslo subjektui, galimą veiksmų riziką. Tačiau, pasak LAT, ieškovas šių pareigų nepažeidė, nes komercinio sandorio sudarymo metu nebuvo UAB „Sveiki dantys“ nemokumo požymių, šios bendrovės finansinė padėtis pablogėjo vėliau, t.y. po bendrovės direktoriaus (akcininko) sudarytų sandorių. Tokia LAT argumentacija parodo, kad prieš taikydamas *piercing*, teismas turi įvertinti šalių veiksmus, jų padėtį esant ikisutartiniams santykiams.

---

¹⁴³ Jų nuomone, akcininko atsakomybė tretiesiems asmenims visada bus deliktinė, nes kai akcininkas turi sutartinių įsipareigojimų bendrovei, bendrovės kreditoriai gali reikalauti tik atsakomybės delikto pagrindu. Jei akcininkas įsipareigoja trečiajam asmeniui bendrovės labui, pavyzdžiui, garantuoja, kad bendrovė įvykdys prievolę, jo sutartinė atsakomybė kreditoriui yra asmeninio pobūdžio, t.y. nėra griežtai akcininko atsakomybė, nes nėra panaikinama ribotos atsakomybės teikiama apsauga, o akcininkas pats prisiima įsipareigojimą. *Kiršienė J, Tikniūtė A.* Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles // *Jurisprudencija.* 2004, Nr. 55 (47). P. 71.

¹⁴⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Saulėtekis“ v. I.K., L.M., R.P.*, Nr. 3K-3-604/2006.

Kitas įdomus pavyzdys yra LAT 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Alveronas“ administratorius v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č.*, Nr. 3K-3-329/2009. Joje nagrinėta įstatyme įtvirtintos akcininko pareigos inicijuoti akcininkų susirinkimo sušaukimą ir jame išrinkti bendrovės vadovą nevykdymas. Čia žala kyla delikto pagrindu. LAT teigė, kad toks akcininkų neveikimas galėjo sukelti žalą – bendrovės nemokumą, todėl nustačius visas atsakomybės pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį sąlygas, akcininkai turėtų būti laikomi atsakingais už bendrovės prievoles.

Paminėti pavyzdžiai visiškai atitinka antroje tyrimo dalyje nagrinėtą užsienio teisės doktriną šia poteme. Tiek Lietuvos, tiek užsienio teisės praktikoje pripažįstama, kad sutartiniams bendrovės kreditoriams taikomi didesni rūpestingumo, atidumo reikalavimai, jie turi prisiimti su verslu susijusią riziką. Deliktinių bendrovės kreditorių atžvilgiu tokių pareigų numatyti negalime. Tačiau tiek vienu, tiek kitu atveju akcininkų atsakomybės šydas gali būti pakeliamas tik reikia įrodyti visas atsakomybės sąlygas.

SKYRIAUS APIBENDRINIMAS

Nors *piercing* institutas Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtintas ne taip seniai, tačiau jau turime tiek teisės doktrinos, tiek teismų praktikos jo taikymo klausimais. CK 2.50 straipsnio 3 dalis numato visas akcininko atsakomybės taikymo sąlygas, t.y. nesąžiningus veiksmus, žalą ir priežastinį ryšį tarp žalos ir nesąžiningų veiksmų. Teismų praktikoje nuosekliai laikomasi šių trijų sąlygų viseto nustatymo. Daugiausia nesklandumų kyla dėl nesąžiningų veiksmų įrodymo. Kadangi pozityvioji teisė neįtvirtina aiškaus pavyzdinio katalogo, kokie veiksmai laikomi nesąžiningais, tai teismai *ad hoc* vertina, ar akcininko veikimas ar neveikimas yra sąžiningas. Pastebėtina, kad teismai atsakingais laiko ne tik kontroliuojančius akcininkus, bet ir mažumos akcininkus. Nors kaip buvo minėta, akcininko įtaka nėra nagrinėjama kaip atskiras kriterijus, ji vertinama sąžiningumo kontekste.

Piercing taikymas visada yra kilęs delikto pagrindu, nors žalos atlyginimas gali būti kilęs tiek iš bendrovės sutartinių, tiek nesutartinių įsipareigojimų nevykdymo. Taigi, turime tuos pačius *voluntary* ir *involuntary* kreditorius, kuriuos autorė minėjo ankstesniame skyriuje nagrinėdama užsienio valstybių praktiką.

Šioje tyrimo dalyje buvo nustatyta, kad pagal CK *piercing* laikoma savarankišku atsakomybės pagrindu ir negali būti laikoma subsidiaria prievole. CK 2.50 straipsnio 3 dalyje

įtvirtintas subsidiarus atsakomybės pobūdis tik parodo, kad ši atsakomybė gali būti taikoma tik kaip *ultima ratio* priemonė, kuri padeda atrasti pusiausvyrą tarp ribotos atsakomybės privalumų ir trūkumų. Kreditorius savo teises turi ginti visomis teisės suteikiamomis priemonėmis ir tik kaip paskutiniąją pasirinkti akcininko atsakomybės šydo pakėlimą.

Išanalizavus nacionalinį *piercing*, autorė teigia, kad nėra pagrindo priskirti jį prie bendrųjų deliktinės atsakomybės normų, tai savarankiškas institutas, kuris nors ir turi esminių panašumų į deliktinę atsakomybę, yra skirtingas dėl to, kad juo siekiama apginti kreditoriaus interesus ne tik esant akcininkų veiksniams neteisėtumui, bet ir esant tik jų nesąžiningumui. Šis institutas padeda kreditoriams pasiekti akcininkus, kurie pasislepia po bendrovės ribotos atsakomybės šydu ir naudojami jiems suteikiamomis privilegijomis, pažeisdami kitas teisės ginamas vertybes. Todėl būtent siekiant subalansuoti šių vertybių pusiausvyrą ir turime nacionalinį *piercing*, kuris atspindi užsienio teisės doktrinos ir praktikos idėjas.

Taigi, autorės nuomone, nacionalinis *piercing* institutas gali pasiekti jam keliamus tikslus, kita vertus teismai turi nevengti jo taikymo, o nuosekliai formuoti praktiką, kuri padėtų užtikrinti verslo, ekonominių ir teisėtumo, teisingumo vertybių pusiausvyrą.

PABAIGA

Šiame tyrime buvo nagrinėjama akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles problema Lietuvos teisinėje sistemoje. Tyrimo pradžioje buvo iškeltas tikslas - ištirti akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles institutą nacionalinėje teisės sistemoje, nustatyti šio instituto taikymo ypatumus ir pateikti pasiūlymus, kaip būtų galima papildyti ir/ar pakoreguoti šį institutą, siekiant efektyvaus jo taikomumo.

Siekiant visapusiško šios problemos išnagrinėjimo, tyrimas buvo atliekamas trimis etapais. Pirmajame autorė nagrinėjo bendrovę kaip ribotos atsakomybės juridinį asmenį, ribotos atsakomybės privalumus ir trūkumus. Buvo nustatyta, kad bendrovė yra efektyvus rinkos subjektas, skatinantis investicijas, dideles bendrovės kapitalizacijos galimybes, kreditavimo rinkos funkcionalumą, tačiau bendrovių akcininkams suteikta ribotos atsakomybės privilegija paskatina ir piktnaudžiavimo ja pavojų. Tokio piktnaudžiavimo sprendimui buvo numatytas akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles institutas. Akcininko statusas lemia, kad jis nėra vien tik pasyvus bendrovės narys, jam suteikiamos tam tikros ekonominės, kontrolės, informacijos, bylinėjimosi, netiesioginio valdymo teisės, bet kartu ir numatomos tam tikros pareigos. Teigtina, kad *piercing* instrumento taikymas pateisinamas, argumentuojant, kad akcininkui kaip civilinių teisinių santykių dalyviui taikoma sąžiningumo pareiga, todėl nepagrįstai jos nesilaikant, jis turėtų atsakyti už savo veiksmus, sukėlusius žalą bendrovės mokumui.

Antroje dalyje autorė nagrinėjo *piercing* institutą užsienio valstybių doktrinoje ir praktikoje. Tai atlikta, siekiant pateikti *piercing* praktiką, kuri gali būti taikoma ir Lietuvoje. Nustatyta, kad Vakarų valstybėse *piercing* taikomas remiantis pagrindinėmis apgaulės, “alter ego”, ekonominės įmonės visumos, atstovavimo, viešosios tvarkos išimties teorijomis. Šių valstybių teismai analizuoja faktines bylos aplinkybes ir vertina, ar buvo užtikrintas bendrovės valios atskirumas nuo jos dalyvių. Būtent teismų praktika formuoja savotiškus aplinkybių sąrašus, kurių nustatymas lemia akcininko atsakomybės taikymą. Užsienio valstybių doktrinoje plačiai pripažįstama, kad atsakingais gali būti laikomi tikrai kontroliuojantys akcininkai, dėl jų galimybės daryti esminę įtaką bendrovės veiklai. Paminėtina, kad pats kontrolės faktas nėra pakankamas atsakomybės taikymui, išskyrus išimtinius atvejus bendrovių grupėse. Turi būti nustatytas kontrolės naudojimas, siekiant apgauti, sukčiauti, pažeisti teisės aktų reikalavimus ar kitaip elgtis nesąžiningai. Akcininko atsakomybės šydas gali būti pakeliamas tiek esant sutartiniams, tiek deliktiniams reikalavimams, tačiau įrodinėjimo pareigos skiriasi priklausomai nuo kreditoriaus tipo, t.y. ar tai yra sutartinis ar deliktinis kreditorius.

Paskutinėje dalyje buvo analizuojama nacionalinė doktrina ir praktika. LR pozityvistinės teisės norma numato *piercing* instituto sąlygas. Norint laikyti akcininką atsakingu už bendrovės prievoles turi būti nustatyti: bendrovės negalėjimas įvykdyti prievolės, akcininko veiksmų nesąžiningumas ir priežastinis ryšys tarp minėtų dviejų elementų. Teismų praktikoje ir teisės doktrinoje analizuojamas šių sąlygų turinys. Autorė teigia, kad atsižvelgus į LAT praktiką, daugiausiai neaiškumų kyla dėl akcininkų nesąžiningų veiksmų sąlygos nustatymo. Taip nutinka dėl to, kad ši sąlyga painiojama su bendrojoje deliktinės atsakomybės normoje (CK 6.263 straipsnis) įtvirtinta skolininkų veiksmų neteisėtumo sąlyga. *Piercing* instituto taikymui nebūtina nustatyti akcininko veiksmų neteisėtumo, nes šiuo institutu siekiama suteikti galimybę kreditoriams apginti savo pažeistas teises, esant tik akcininko veiksmų nesąžiningumui. Žinoma, nustačius neteisėtus akcininko veiksmus, jie iš karto bus laikomi nesąžiningais. Dėl kitų dviejų sąlygų taikymo pabrėžtinų aspektų nėra nustatyta.

Autorė teigia, kad nacionalinė praktika tinkamai taiko *piercing* institutą, atsakingais laikydami ne tik kontroliuojančius, bet ir smulkiuosius akcininkus. Tokia jurisprudencija parodo, kad kontrolės faktas nėra esminis elementas, būtina nustatyti CK 2.50 straipsnio 3 dalyje numatytas aukščiau minėtas atsakomybės sąlygas, o akcininko kontrolė minima tik nagrinėjant akcininko veiksmų nesąžiningumo sąlygą. Tai itin novatoriška teisminės praktikos kryptis, kuriai tyrimo autorė visiškai pritaria.

Tyrimo nustatytas akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles savarankiškumas. CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas subsidiarus *piercing* pobūdis reiškia, kad šis institutas yra kaip *ultima ratio* priemonė, t.y. kreditoriai turi išnaudoti visas savo pažeistų teisių gynimo priemones prieš reikalaujant taikyti *piercing*.

Nacionalinėje praktikoje yra pavyzdžių dėl *piercing* taikymo tiek esant deliktiniams, tiek esant sutartiniams reikalavimams. Tokia jurisprudencija visiškai atspindi užsienio valstybių praktiką.

Atsižvelgus į visa tai, autorė teigia, kad įgyvendino visus tyrimo pradžioje išskeltus uždavinius ir pasiekė tyrimo tikslą. Tyrimo buvo išnagrinėtas akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles institutas LR teisėje ir nustatyta, kad bendrovių ribota atsakomybė turi ne tik privalumą, bet ir trūkumą, kurių kaštai nepagrįstai perkeliama kreditoriams ar visuomenei. Tad siekiant neleisti akcininkams piktnaudžiauti ribotos atsakomybės privilegija, nacionalinėje teisėje buvo įtvirtintas *piercing* institutas. Jis padeda kreditoriams apginti savo pažeistas teises, nesant galimybės tai padaryti kitomis priemonėmis, arba jas jau išnaudojus. Tačiau tyrimo analizuota Lietuvos teismų

praktika parodė, kad šio instituto turiniui būtinas didesnis apibrėžtumas, kuris lemtų nuoseklesnės jurisprudencijos formavimąsi. Jį sukonkretinti turėtų teismai, o ne įstatymų leidėjas. CK 2.50 straipnio 3 dalies abstraktumas padeda išplėsti *piercing* taikymą, nes ekonominė, verslo santykių realybė parodo, kad teisės normose neįmanoma įtvirtinti visų nesąžiningumo atvejų. Todėl toks minėtos normos pobūdis užtikrina teisėtumo, teisingumo, protingumo ir kitų teisės principų įgyvendinimą. Atsižvelgus į tai, autorė teigia, kad tyrimo hipotezė pasitvirtino.

Šiame tyrime pateikta užsienio valstybių doktrina, nacionalinė praktika ir doktrina bus aktuali tiek teisės teorijai, tiek praktikai.

IŠVADOS

1. Bendrovė yra savarankiškas teisinių santykių dalyvis. Šis savarankiškumas pasižymi organizacine forma, valios bei turto atskirumu nuo jos dalyvių valios ir turto. Bendrovių akcininkams yra suteikta ribotos atsakomybės privilegija, t.y. bendrovės dalyvis neatsako už bendrovės prievoles, o pastaroji neatsako už dalyvio prievoles. Minėtos bendrovės savybės lėmė jos kaip verslo organizavimo formos populiarėjimą, o ribotos atsakomybės doktrina paskatino investicijų plėtrą. Tačiau ekonominiai tokio juridinio asmens pranašumai sukėlė dideles piktnaudžiavimo galimybes. Tokio piktnaudžiavimo sprendimui buvo numatytas akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles institutas.
2. Bendrovės ribota atsakomybė turi privalumų ir trukūmų. Siekiant subalansuoti juos ir užtikrinti kreditorių interesų gynimą, būtina numatyti sąlygas, kurioms esant savo padėtimi nesąžiningai pasinaudoję akcininkai būtų laikomi atsakingais už bendrovės prievoles. Akcininko padėtis bendrovėje lemia, kad jam suteikiamos ne tik tam tikros teisės, bet ir tam tikros pareigos. Kaip ir kiekvienas civilinių teisinių santykių dalyvis, jis suteiktomis teisėmis turi naudotis sąžiningai, o pareigas vykdyti ne tik sąžiningai, bet ir laikantis teisės aktų reikalavimų. Pabrėžtina akcininkų lojalumo pareiga, kuri nors eksplicitiškai ir nėra įtvirtinta, bet gali būti kildinama iš bendrovių teisės nuostatų visumos bei bendrovės ir akcininko santykio pobūdžio. Atsižvelgiant į akcininko statusą bendrovėje, *piercing* taikymas yra visiškai pateisinamas.
3. Vakarų valstybių doktrina ir praktika parodė, kad *piercing* taikomas remiantis pagrindinėmis apgaulės, “alter ego”, ekonominės įmonės visumos, atstovavimo, viešosios tvarkos išimties teorijomis. Jos taikomos atsižvelgiant faktines bylos aplinkybes ir vertinant, ar buvo užtikrintas bendrovės valios atskirumas nuo jos dalyvių. Atsakingais gali būti laikomi tiksliai kontroliuojantys akcininkai, dėl jų galimybės daryti esminę įtaką bendrovės veiklai. Tačiau pats kontrolės faktas nėra pakankamas atsakomybės taikymui, išskyrus išimtinius atvejus bendrovių grupėse. Turi būti nustatytas kontrolės naudojimas, siekiant apgauti, sukčiauti, pažeisti teisės aktų reikalavimus ar kitaip elgtis nesąžiningai. Ieškovo, reikalaujančio taikyti *piercing* įrodinėjimo pareiga skiriasi priklausoma nuo kreditoriaus sutartinio ar deliktinio reikalavimo pobūdžio.
4. LR pozityvistinės teisės norma numato *piercing* instituto sąlygas, kurių turinio apibrėžtumui trūksta konkretumo. Tai turėtų būti paliekama teismų kompetencijai, ypatingą dėmesį

skiriant nesąžiningų veiksmų sąlygai. Nesąžiningų veiksmų sąvoka yra platesnė nei neteisėtų, t.y. neteisėti veiksmai yra nesąžiningi, bet nesąžiningi veiksmai nebūtinai yra neteisėti. Atsakomybės taikymui šiuo pagrindu pakanka veiksmų nesąžiningumo. Autorė teigia, kad CK 2.50 straipsnio 3 dalies pakeitimai yra nereikalingi. Šios normos abstraktumas padeda išplėsti *piercing* taikymą, nes ekonominė, verslo santykių realybė parodo, kad teisės normose neįmanoma įtvirtinti visų nesąžiningumo atvejų. Todėl toks minėtos normos pobūdis užtikrina teisėtumo, teisingumo, protingumo ir kitų teisės principų įgyvendinimą. Tyrime nustatyta, kad atsakomybės subjektais gali būti tiek smulkieji, tiek kontroliuojantys akcininkai. Kontrolės faktas nagrinėjamas vertinant nesąžiningų veiksmų sąlygą, tačiau nėra būtinas atsakomybei taikyti. Teigtina, kad akcininko atsakomybė, numatyta CK 2.50 straipsnio 3 dalyje, yra savarankiška prievolė. CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas subsidiarus *piercing* pobūdis reiškia, kad šis institutas yra *ultima ratio* priemonė, t.y. kreditoriai turi išnaudoti visas savo pažeistų teisių gynimo priemones prieš reikalaudami taikyti *piercing*.

PASIŪLYMAI

1. Teisės doktrinoje akcentuoti *piercing* instituto taikymo tikslus, pabrėžti jo skirtingumą nuo deliktinės atsakomybės.
2. Įstatymų leidėjui nekeisti CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos normos turinio, nes jos abstraktumas padeda užtikrinti teisingumo, teisėtumo, protingumo ir kitų teisės principų įgyvendinimą.
3. Siekiant nepažeisti akcininko teisėtų lūkesčių, renkantis bendrovę kaip veiklos formą, siūlytina teismams nesąžiningų veiksmų sąlygos įrodymui sudaryti pavyzdinius aplinkybių sąrašus, kurių nustatymas reikštų atsakomybės akcininkui CK 2.50 straipsnio 3 dalies pagrindu taikymą.
4. Siūlytina teismams, priimant sprendimus *piercing* bylose, remtis tyrime nagrinėtais užsienio doktrinoje randamais *piercing* pagrindais, juos aiškiai išdėstant motyvaciniuose argumentuose. Jų taikymas suteiks daugiau konkretumo, praktikos nuoseklumo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Teisės normų aktai:

1.1. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (patvirtintas Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu 2000-07-18 Nr. VIII-1864). Valstybės žinios, 2000 m., Nr. 74, su pakeitimais ir papildymais;

1.2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios, 2000 m., Nr. 64-1914, su pakeitimais ir papildymais.

2. Teismų praktika:

2.1. LAT CBS kolegijos 2003 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje *S. Adomaitis v AB „Mažeikių nafta“*, Nr. 3K-3-650/2003;

2.2. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Göllner expedition“ v. S. Beinorius, J. Beinorienė*, Nr. 3K-3-124/2004;

2.3. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Bombos filmai“ v. BUAB „Laisvės kino teatras“*, Nr. 3K-3-680/2004;

2.4. LAT CBS kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje *G.P. v UAB „Lavestina“*, Nr. 3K-3-486/2006;

2.5. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Saulėtekis“ v. I.K., L.M., R.P.*, Nr. 3K-3-604/2006;

2.6. LAT CBS kolegijos 2006 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Z.V. v UAB „Parex lizingas“, R.B., B.S.*, Nr. 3K-3-644/2006;

2.7. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Alaja ir ko“ v. K.A., V.A.*, Nr. 3K-3-509/2008;

2.8. LAT CBS kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Panevėžio balsas“ v. UAB „Eksena“*, Nr. 3K-3-244/2009;

2.9. LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Alveronas“ administratorius v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č.*, Nr. 3K-3-329/2009;

2.10. LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Čeltaura“ v. A.K.Č., Š.Č., L.Č. ir R.Č.*, Nr. 3K-3-486/2009;

2.11. LAT CBS kolegijos 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Barklita“ v. G.B., J.G.*, Nr. 3K-3-528/2009;

2.12. LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio gelžbetonis“ v. L.G.*, Nr. 3K-3-576/2009;

2.13. Lietuvos Apeliacinio teismo CBS kolegijos 2009 m. rugsėjo 7 d. nutartis *BUAB „Vasario leidykla“ v. T.V., I. V.*, Nr. 2A-82/2009;

2.14. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Alveronas“ administratorius v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č.*, Nr. 2A-197/2010;

2.15. Lietuvos Apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ost Logistik“ v. UAB „Darstra grupė“, D.S.*, Nr. 2A-145/2010;

2.16. Panevėžio apygardos teismo 2009 m. lapkričio 4 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Medpjova“ v. V.A.V., S.V.*, Nr. 2-419-544-2009.

2.17. Vilniaus apygardos teismo CBS kolegijos 2010 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities Valstybinė mokesčių inspekcija v. R.G.*, Nr. 2A-565-115/2010;

2.18. Jungtinė Karalystė: *Salomon v. Salomon and Co Ltd*, 1987, AC 22 (H.L.).

3. Specialioji literatūra:

3.1. *Anabtawi I., Lynn Stout „Fiduciary duties for activist shareholders“ // Stanford Law Review. 2008-03;*

- 3.2. *Augustaitis A.* Akcininko atsakomybė (Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės už juridinio asmens prievoles) // *Juristas*. 2004, Nr. 1;
- 3.3. *Bartkus G., Keserauskas Š., Mikelėnas V., Mizaras V.* Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002;
- 3.4. *Bourne N.* Bourne on Company Law, Fourth edition. Rodtledge – Covendish, 2008;
- 3.5. *Butrimienė G.* Ar ribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų dalyviai, pagal bendrą taisyklę neatsakantys už bendrovės prievoles, gali būti patraukti civilinėn atsakomybėn? // *International Journal of Baltic Law*. 2005, Vol. 2, Nr. 4;
- 3.6. *Davies P. L.* “Gower and Davies’ Principles of Modern Company Law”, Seventh edition. London: Sweet & Maxwell, 2003;
- 3.7. *Glynn T.P.* Beyond ‘Unlimiting’ Shareholder Liability: Vicarious Tort Liability for Corporate Officers // *Vanderbilt Law review*. 2004 March, Vol. 57, No. 2;
- 3.8. *Graham T. and Poole J.* ‘Switching assets from one shadowy hand to another’: piercing the veil of company and trust // *Trust&Trustees*. 2010 October, Vol. 16, No. 9;
- 3.9. *Hicks A., Goo S.H.* „Cases and materials on Company Law“, Sixth edition. Oxford University Press, 2008;
- 3.10. *Kahan D.R.* Shareholder liability for corporate torts: A historical perspective // *Georgetown Law Journal*. 2009 April;
- 3.11. *Keenan D.* “Smith and Keenan’s Company Law”, Twelfth edition. Pearson Longman, 2002;
- 3.12. *Kiršienė J, Tikniūtė A.* Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55 (47);
- 3.13. *Kiršienė J.* Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai // *Jurisprudencija*. 2002, Nr. 31(23);
- 3.14. *Kiršienė J., Pakalniškis V., Baranauskas E.* Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2007;
- 3.15. *Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vaitkevičius P.* Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto Leidybos centras, 2004;
- 3.16. *Kiršienė J, Tikniūtė A.* Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55(47);
- 3.17. *Kraakman R., Davies P., Hansmann H., Hertig G. ir kt.* “The Anatomy of Corporate Law”, A comparative and functional approach. Oxford University Press Inc., 2004;
- 3.18. *Levickaitė I.* Ar Lietuvos įstatymai leidžia pakelti akcinės bendrovės atsakomybės šydą? // *International Journal of Baltic Law*. 2004, Vol. 1, Nr. 4;
- 3.19. *Matheson J. M.* The modern law of corporate groups: An empirical study of piercing the corporate veil in the parent-subsidiary context // *North Carolina Law Review*. 2009 May;
- 3.20. *Mendelson N. A.* A Control-based approach to shareholder liability for corporate torts // *Columbia Law Review*. 2002, Vol. 102:1203;
- 3.21. *Mikelėnas V., Vileita A., Mizaras V. ir kt.* Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia. 2009;
- 3.22. *Mikelėnas V.* Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003;
- 3.23. *Millon D.* „Piercing the Corporate Veil, Financial Responsibility and the Limits of Limited Liability“ // *Emory Law Journal*. 2007, Number 5, Vol. 56;
- 3.24. *Morrissey D. J.* „Piercing All the Veils: Applying an Established Doctrine to a New Business Order“ // *The Journal of Corporation Law*. 2006-2007;
- 3.25. *Papijanc V.* Patronuojančios įmonės atsakomybės prieš dukterinės įmonės kreditorius. Disertacija. Vilnius, 2008;

- 3.26. *Papijanc V.* Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje // *Jurisprudencija*. 2008, Nr. 10 (112);
- 3.27. *Petroševičienė O.* Effective Protection of Creditors' Interests in Private Companies: Obligatory Minimum Capital Rules *versus* Contractual and Other *Ex Post* Mechanisms // *Socialinių mokslų studijos*. 2010, Nr. 3(7);
- 3.28. *Prudhoe T. ir Notebaert J.* Piercing the veil – An American introduction // *Trust&Trustees*. 2010 October, Vol. 16, No. 9;
- 3.29. *Rhee R.J.* Bonding limited liability // *William and Mary Law Review*. 2010 March;
- 3.30. *Schwindt K.* “Limited liability companies: Issues in Member liability“ // *UCLA Law Review*. 1997;
- 3.31. *Sealy L., Worthington S.* „Cases and Materials in Company Law“. Oxford University, 2008;
- 3.32. *Smith D.G.* Piercing the Corporate Veil in Regulated Industries“ // *Brigham Young University Law Review*. 2008;
- 3.33. *Tikniūtė A.* Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006;
- 3.34. *Vandervoort J.K.* „Piercing the Veil of Limited Liability Companies: The Need for a Better Standard“ // *De Paul Business & Commercial Law Journal*. 2004, Vol. 3:51;
- 3.35. *Velasco J.* „The Fundamental Rights of the Shareholder“ // *University of California, Davis Law Review*. 2006-2007.

SANTRAUKA

Tyrimo, pavadinimu „Akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles“, tikslas yra ištirti akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles institutą Lietuvos teisinėje sistemoje. Šio tyrimo pirmojoje dalyje autorė analizuoja bendrovę kaip ribotos atsakomybės subjektą, aptaria argumentus „už“ ir „prieš“ ribotą akcininkų atsakomybę, apibrėžia akcininko padėtį bendrovėje, tuo konstatuodama, kad tyrime aptariamo teisinio instrumento taikymas yra pagrįstas ir pateisinamas. Antrojoje dalyje analizuojama užsienio valstybių doktrina ir praktika šio instituto taikymo klausimais, t.y. nagrinėjami akcininko atsakomybės pagrindai, subjektai, kuriems taikomas šis institutas. Paskutiniuoju tyrimo dalyje analizuojama LR teisės doktrina ir LAT praktika akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles bylose. Šioje dalyje apibrėžiamos šio instituto taikymui būtinos sąlygos LR, taip pat nagrinėjamos akcininkų grupės, kurioms gali būti taikoma atsakomybė, apibrėžiamas pats atsakomybės pobūdis.

Atliktas tyrimas parodė, kad akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles instituto taikymas yra pagrįstas ir pateisinamas, siekiant apginti kreditorių interesus nuo nesąžiningų akcininkų veiksmų, lėmusių bendrovės nemokumą. Autorės analizuoti užsienio teisės doktrinoje ir praktikoje aptariami atsakomybės pagrindai, taikomi ir LR teismuose, tik skiriasi jų atskleidimas.

LR teismai laiko akcininkus, atsakingais už bendrovės prievoles tik nustatę visas CK 2.50 straipsnio 3 dalies sąlygas. Šioje normoje numatyta būtinybė nustatyti nesąžiningus akcininko veiksmus sukelia daugiausiai problemų teismų praktikoje.

Taip pat tyrimas parodė, kad ši atsakomybė LR teisėje gali būti taikoma visų akcininkų atžvilgiu, neatsižvelgiant į turimų akcijų skaičių. Tokios tendencijos užsienio valstybių praktikoje nėra ir atsakingais laikomi tik kontroliuojantys akcininkai.

Tyrimas taip pat atskleidė, kad LR akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles yra deliktinė, tačiau ji negali būti priskirta prie bendrųjų deliktinės atsakomybės normų, nes jos taikymas pasižymi specifiškumu. Tai savarankiškas institutas.

Raktiniai žodžiai: bendrovė, akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles, nesąžiningi veiksmai.

SUMMARY

The aim of the research, named „Shareholder liability for company obligations“, is to inquire piercing the corporate veil institute in Lithuanian legal system. The company as the subject of limited liability is analyzed in the first part of this research. Also in this part, author discusses the arguments in favor and against limited shareholder liability and defines the status of the shareholder in the company ipso facto constituting that the application of the instrument, analyzed in the research, is reasoned and justifiable. The foreign states' piercing the corporate veil doctrine and practice are investigated in the second part of this research. The national doctrine and the practice of the Supreme Court of the Republic of Lithuania in applying piercing the corporate veil law are analyzed in the last part of this research. The conditions, which are necessary for applying this institute, the shareholders' groups, for which this instrument may be invoked, and the nature of this instrument in Lithuanian legal system have been studied.

The research showed that piercing the corporate veil is reasoned and justified in order to defend creditors' interest from unfair shareholders' actions, which determined company insolvency. The backgrounds for piercing the corporate veil, which have been analyzed by the author as applied in the foreign states' practice, are met in national jurisprudence as well, just the revelation of them is different. Lithuanian courts hold shareholders liable, when they ascertain the conditions stated in the third part of the article 2.50 in the Civil Code of the Republic of Lithuania. The necessity to find out the unfair actions of the shareholder, stated in this article, causes most problems.

The research also showed that this type of liability can be applied to all shareholders, despite their shares amount. The foreign doctrine does not have a such tendency and only controlling shareholders might be held liable in the foreign states.

The research revealed that this type of shareholder liability is a tort liability and that it can not be referred to general tort liability rules, because its application is specific. Piercing the corporate veil is a separate institute.

Key words: company, piercing the corporate veil, unfair actions